İstanbul Ansiklopedisi Kütübhanesi. 3

Geçen asrı aydınlatan kıymetli vesikalardan bir eser

HATIRALAR

Aşcıdede Halil İbrahim

Resimler: Sabiha Bozcalının

Reşad Ekrem Koçu ve Mehmed Ali Akbay
İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ
ve Neşriyat Kollektif Şirketi
Sirkeci, Mühürdarzâde Hanı
İstanbul

Semâa girmiş iki genc mevlevî

AŞCI DEDENİN HATIRALARI

Geçen asrın ikinci yarısında kaleme alınmış olan Aşcı Dede İbrahim Beyin Hâtıraları, tarih ve cemiyet ilmi bakımından çok zengin ve kıymetli bir vesikadır. Herbiri dörder beşer yüz büyük sahifelik üç ciltten mürekkep olan bu hâtıralar, Üniversite Kütübhanesinin Türkçe yazmaları arasında bulunmaktadır.

İstanbullu, orta halli, hattâ fakirce bir âilenin evlâdı olarak doğmuş, ilk rüşdiye mektebinde mahdud bir tahsil görmüş, sonra kâtiblikle memuriyet hayatına atılmış, evvelâ Mevlevî ve sonra Nakşibendî tarikatına intisâb etmiş olan ve hayatının sonlarında yine mevlevî olan, tarikatta Aşcı Dedeliğe kadar yükselen İbrahim Bey, kendisine mahsus zarif ve tatlı bir hikâye üslûbuna sâhibdir. Hâtıralarında, kuvvetli bir müşâhid olduğunu gösteriyor. Bu muazzam eserde yüz yıl evvelki Türk hayatı, İstanbul, Erzincan, Erzurum Şam, Hicaz ve Edirne vilâyetleri arasında dolaşmış bir memurun hayatı, o memleketlerin hâli, resmî dâireler, kalemler, tekkeler, tekke hayatı, şeyh efendiler, bu şeyh efendilerin nüfuzu pek şirin bir lisanla anlatılmıştır.

Ben, bu zengin ve kıymetli eserden, tahsili mahdut olan muharririnin hikmet konuştuğu yerleri ayıklayıp atarak sizlere en şirin, en güzel taraflarını sunacağım. Aşcı Dede İbrahim Beyin bâzı garib hallerini ve aşırı derecede samimî itiraflarını hoş görünüz, Bu kitab ile kütüphânenize pek orijinal, inanın bana, pek kıymetli bir eser koyacaksınız.

İbrahim Beyin hal tercemesi bu hatıralarının içindedir. Ölüm târihini maalesef tesbit edemedim, yaşı yüze yaklaşmış olarak meşrutiyetin ilk yıllarında İstanbulda vefat etmiş olacaktır. Hafızası çok zengin hâtıralarla dolu Edirneli Râkım Bey, memuriyetden Edirnede emekliye ayrılan Aşcı Dede İbrahim Beyin ak sakallı bir pîr olduğunu söylemiştir. Nerede olduğunu bilmediğim kabri nûr ile dolsun.

R. E. KOÇU

AŞCI DEDENİN
HATIRALARI

Semâ eden derviş

ONDOKUZUNCU ASIR BAŞLARINDA İSTANBUL'DA ESNAF TABAKASINDAN BİR ÂİLE

Zeytin yağlı dolma yerken cin taifesinin zabtetdiği kadın — Göksudaki Lüleci Baba — Kandilli ehalisinin ölümden kurtardığı yeniçeri — Silâh yerine sopa ile gezen askerler — Arab Beşir Ağanın Şehzadebaşındaki konağı — Babasının çavuşlukdan mülâzimliğe terfii için Serasker Paşaya istida veren çocuk — Serasker Paşanın Askerî Mektebe yazdırtamadığı oğlan — Tekaütlüğün ne olduğunu bilmiyen mülâzim ağa.

Cenâbı Hakkın bu âsî kulu Mehmed Ali Oğlu İbrahim Halil, hicretin 1244 (Milâdî 1828 - 1829) yılında İstanbul'da Kandilli kariyesinde dünyaya gelmişim.

Pederim Mehmed Ali Ağadır, onun babası Kastamonulu Halil Ağa ki, Uzun Halil Ağa denmekle meşhur olup Yeniçeri devrinde Anadoluhisarının köy ağası gibi hatırı sayılır bir ağası imiş, erkek kardeşi de Saray-ı Hümâyûndan Mısır Çarşısı Kethüdalığı ile çırağ buyurulmuştur. Halil Ağa vefat ederek pederim Mehmed Ali Ağa dört beş yaşında yetim kaldığı cihetle bunun yanında terbiye edilmiştir, yâni sabahleyin beraber dükkâna gidip akşam dahi beraberinde bulunurmuş. Uzun Halil Ağa'nın haremi Emine Hanım ki, o vaktin ıstılahı ile böyle hâtunlara Emine Molla derlermiş, pederim Mehmed Ali Ağa'nın vâlidesidir. Emine Molla'nın iki hemşiresi daha olup, zâten Kandillide yerleşmiş olduklarından, o da kocasının ölümünden sonra hemşirelerinin yanına Kandilliye taşınmıştır. Bunların peder ve vâlideleri mazbutum değilse de, birisi Hatice Molla nâmında olup Berber Es'ad Ağanın zevcesi idi ki, Es'ad Ağa gayet yaşlı olup köyün hatırı sayılır bir ağasıydı, zira büyük pederi Ehlullahdan Sâlih Dede nâmında bir zât olup hânesinde lüle yapıp satarak akçesiyle geçinirmiş. Ekser vakitlerini, Kandilliden içeri Göksu tâbir olunur mesiregâhda bir ağaç altında zikir ve fikirle geçirirmiş, lâkabına da Lüleci Baba derlermiş.

Esad Ağanın haremi Hatice Molladan iki oğlu ve üç kızı vardı. Oğlunun birisi Emin Efendi olup pederinin vefatından sonra Kandillide berber dükkânına oturdu, pederinin yerini tutup hatırı sayılır olmuştu. Diğer oğlu İsmail Ağa olup o da berber idiyse de Emin Efendi gibi olmayıp

harâbâti meşreb olarak iyşü işretle meşgul idi. Gelelim merhumun kızlarına:

Birisi Fatma Hanım isminde olup Aşcıbaşı Hacı Ahmed Ağa nâmında bir adama, diğeri Nefîse Hanım, Kanlıca'da Hünkâr Hamlacılarından mütekaid bir adama, üçüncü ise, Âdile Hanım, Göksu Ustası Edhem Efendiye varmışlardı. Velhâsıl bu üç hemşirelerden bir çok oğlan ve kız evlât dünyaya gelip âdeta Kandilli köyünün İslâm mahallesinin nısfından ziyadesi bizim akraba ve taallûkattan ibâret olmuştur.

Es'ad Ağanın biraderi Ârif Ağa ki, Göksu'da Yeniçeri Ağası imiş, Fatma Hanımın ifâdesine göre Tophâne-i Âmire Yoklamacısı iken vefat eden Abdülkadir Efendi bu Ârif Ağa'nın oğlu imiş. Abdülkadir Efendinin iki mahdumu vardır: Birisi Ârif Beydir ki Hâssa Ordusunda çavuştur. Diğeri İsmail Efendi ki, pederinin kalemine mülâzim olarak devam etmektedir.

Büyük vâlide Emine Molla Kandilli'ye geldikten sonra, Pâdişahın sır kâtibi Mustafa Paşa merhumun Aşçıbaşısı olup ayda beşyüz kuruş maaşla mütekaid bulunan Bolulu Hasan Ağaya varmıştır. Bu Hasan Ağa, Aşcıbaşı Hacı Ahmed Ağa'nın amcası olup bunlara «Çerkeş Oğulları» denilirmiş, buna sebep Kastamonuda Çerkeş nâmında olan köyü vaktiyle bunların ecdadı binâ ve inşâ etmişler imiş.

Hasan Ağa'nın eski hareminden bir kerimesi olup ismine Behiye Hanım derlermiş, büyük vâlide bu üvey kızını pederim Mehmed Ali'ye tezviç edip ondan bu âsî İbrahim dünyaya gelmiştir. Benim yedi döşeğimde iken büyük vâlidem Emine Molla zeytinyağlı dolma pişirip bundan bir tane vâlideme yedirmiş, vâlidem dolmayı alıp ağzına koyar koymaz, bitişik komşu, bahçesinde kuş vurmak için tabanca atmış, dolma vâlidemin ağzında kalıp bayılmış, bu halde kendisini cin tâifesi zabt ve istilâ etmiş. Anam bu illetten bir suretle kurtulamayıp onbeş, yirmi günde bir kere yere düşerek kendisini tahtalara çarpıp elleri ayakları kilitlenir, yanında bulunanlar güçhal ile bir saat kadar ellerini oğuşturarak açarlardı. Nihayet artık babalı hâtunlar gibi olmuştu, pederim kendisini benim hatırım için boşamamıştır.

Dünyaya geldiğim zaman pederim Asâkir-i Nizâmiyye-i Şâhâne Başçavuşu olup Şumnu'da Rusya muharebesinde olmakla mektubla müjde vermişler. Pederim de zâten Yeniçeri olup Yeniçeri vak'asında her nasılsa Kandilli ahâlisi muhafaza ederek ele vermemiş. Yeni nizam kurulunca, korkusundan gidip asker yazılmıştır. Olvakit daha kâfi mikdarda tüfek mevcud olmadığından, bunlar, halktan fark-u temyiz olunmak için bellerine beyaz birer çevre bağlayıp ellerinde birer sopa olduğu halde çarşılarda gezerlermiş. Sonra pederim mülâzim oldu.

Aşcıbaşı Hasan Ağanın büyük vâlidem Emine Molladan bir kızı olup Esmâ adını koymuşlar. O vakit biz, akraba ve taallûkat cümleten Kandil-

li'de otururduk. Esmâ Hanım büyüyerek güzelce bir hanım olmakla çok kimseler tâlib olmuş. Nihayet, Kandilli'de sâhilhanesi olan Sâlih Paşa merhum ki, o vakit Vâlide Sultan Kethüdâsı idi, bunun efendiliği zamanında yetiştirdiği Beşir Ağa ismnde hatırlı ve zengin gayet sevgili bir Arab kölesi vardı; bu Beşir Ağa Esmâ Hanımı isteyüp evlenmiştir.

Beşir Ağanın İstanbulda Şehzâdebaşında İmâret Sokağında harem ve selâmlıklı bir konağı olduğundan haremi Esmâ Hanım ve vâlidesi Emine Molla ile üvey büyük pederim Hasan Ağa İstanbula taşındılar. Mezkûr konak hâlâ mevcuttur, bir tarafta o vakit meşhur Dağıstânî allâme-i asır Hüseyin Efendi Hazretlerinin ve karşısında Mâliye Hazinesi Mümeyyizlerinden merhum Rüstem Efendinin konaklariyle diğer tarafında Ekmekçibaşı Hasan Ağa'nın ve yine karşısında imâret Aşçıbaşısının hâneleri vardır.

Pederim asker olup taşralarda gezdiğinden, ben vâlidem ile Kandilli'de yalnız kaldım. Sekiz on günde bir kere vâlidem ile beraber İstanbul'a Esmâ Hanıma gidip dört beş gün orada misafir olurduk. Beni Kendillide mahalle mektebine verdiler. Sekiz dokuz yaşıma geldim. Allahın takdiri, Kur'ânı bir türlü dürüst okuyamadım. Beşir Ağa'nın o zaman daha dünyaya evlâdı gelmemişti. Ben de güzelce bir çocuk olduğumdan pek çok severdi.

Büyük vâlidem ve pederim de birlikte olmamızı arzu ederlerdi, nihayet vâlidemle beni yanlarına alıp artık Kandillice bütün bütün alâkamız kesildi.

Beşir Ağa, kendi evlâdı imişim gibi okuyup yazmama çalışırdı. Hiçbir şeye darlık çektirmemek üzere, gerek elbisece, gerek paraca mükemmel bakardı. Âdeta paşa evlâdı gibi gezerdim. Babam Mehmed Ağa o tarihte Mısır muharabesinden taburu ile İstanbul'a geldi, vâlidem henüz tahtı nikâhında idi.

Babam çavuş olduğundan, İstanbula döndükten sonra mülâzimlik için tertib eylediği arzuhali o zaman Serasker bulunan merhum Rıza Paşaya benim elimle takdim etmek için bir Cuma günü beni alıp Üsküdara Selimiye kışlasına götürdü. Setre pantalon giyerdim. Gayet güzel lepiska saçlarım olduğundan vâlidem kesmeye kıyamazdı. Kızlar gibi örüp belime kadar uzatırdı. Hattâ mektebe başladığımda sırma ile örmüşlerdi. O vaktin âdeti veçhile başımdaki fesin etrafını püskül kaplamış, üzerine âlâ oyma kâğıt konmuştu. İşte bu süsle Selimiye kışlasına gittim, koğuşta oturdum. O gün kışlada olan zâbitler gelip beni ziyâret edip sever, ve cümlesi:

— Mehmed Ağa! Cenâbı Hak sana böyle bir evlât vermiş daha ne istersin?! derlerdi.

Vaktâ ki Serasker Paşa teşrif buyurup kışlada olan kuleleri gezmeye başladı, pederim beni elimden tutup merdivenden üst kata çıkardı. Arzu-

hali elime verip kendisi görünmemek için geriye çekildi. Ben orasını bir mahşer gibi paşalar, yâverler, kavaslar, hademelerle dolmuş görünce, bu hâl bana bir dehşet vermekle ağlayarak geriye, babamın yanına geldim. Babam:

— Oğlum, korkma, yürü! diye teşvik ettiyse de gönlümde aslâ cesaret eseri kalmamıştı. O sırada orada duran kavaslardan birisi babama:

— Ağa, ne istersin? Bu çocuk korkuyor, zor etme, yazıktır!

Demesiyle babam:

— Birader, Paşa Efendimize arzuhal verecektir! dedi. Kavas:

— Öyleyse sen karışma, çocuğu benim yanıma bırak! deyip beni yanında sakladı.

Serasker Paşa kuleden avdet edip divanhâneye doğru gelmesiyle, iki tarafta olan paşalar, yâverler, kavaslar yarılıp aralarında kaldım. Hemen Serasker Paşa benim hizama gelir gelmez kavas beni nasıl ittiyse, gökten yere bir şey düşer gibi birden bire Serasker Paşanın önüne düştüm. Paşa durdu. Eteğini öptüm. Arzuhali elimden alıp, fakat açıp okumadan eğilip benim yüzümü ve arkamdaki saçlarımı okşayarak:

— Sen kız mısın? Oğlan mısın? dedi.

— Oğlanım! dedim.

— Öyleyse niçin saçlarını kesmiyorsun? dedi.

— Vâlidem kesmiyor! dedim.

Güldü. Hey'eti muazzama cümleten bizi seyretmekte oldukları halde arzuhali okudu. Sonra tekrar eğilip:

— Seni Mekteb-i Harbiye'ye yazdırayım! Orada güzel güzel okursun, sonra benim gibi paşa olursun! dedi.

Ben:

— Vâlidem râzı olmaz! dedim.

Tekrar gülüp arzuhali yanında bulunan Darbhor Reşid Paşa merhuma verip:

— Bu çocuğun pederini bulun da mülâzim edin ve hem söyleyin bu çocuğu Mekteb-i Harbiye'ye yazdırsın! dedi.

Reşid Paşa merhum:

— Fermân Efendimizin!

deyip yerle beraber temennâ etti. Ben de tekrar eteğini öpüp çekildim. Arkadan gelen paşalar cümlesi birer birer yanıma gelip severlerdi. Heyet çekildikten sonra o kavas beni alıp pederime teslim etti, hem de mülâzim olacağını tebşir etti. Eve geldik. Hikâyeyi vâlideme söyledim. Vâlidem:

— Ben evlâdımı mektebe vermem!

diye kıyametleri kopardı. Ertesi günü babamla beraber Reşid Paşa merhumun konağına gittik. Paşa benim mektebe yazılmakliğim için pek çok ısrar etti. Babam:

— Efendim, ben de evlât da sizindir! Lâkin bunun bir acûze büyük vâlidesi vardır ki, sonra Efendimizin başınızı ağırtır, Hünkârın atının ayağına kapanıp çocuğu vermez, sonra iş müşkül olur! dedi.

Paşa bu sözlere itibar etmeyip ısrar etti, pederim de:

— Siz bilirsiniz, ben veremem, dedi.

Velhâsıl tam bir ay böyle uğraştılar, nihayet olmayacağını anlayıp beni bıraktılar.

Babamı Hassa Ordusu Bursa Redif Alayına mülâzim tâyin etdiler. Lâkin o zamanın mülâzimleri şimdiki vaktin miralayı gibiydi. Hattâ mülâzımlık buyuruldusunda lâkabı «İzzetlû Ağa» yazılırdı. İşte bir müddet de mülâzimlikde kaldı. Bir takım işe güce yaramaz zabitlerin tekaütlüğü murad olunduğu sırada, zâbitlerin cümlesi Selimiye kışlasına celb ve cem olunarak tekaüde şâyan olanlar bir tarafa, işe yarayacaklar bir tarafa tefrik edilirken, babamı, daha gençlik zamanı olmakla, işe yarayanlar tarafına ayırmışlar. Kendisinin efkârı askerlikten çıkmak olduğundan her nasılsa o karışıklıkta tekaüd tarafına gizlice geçmiş, ismini tekaüdlük defterine yazdırmış, şu arada da Kavaklı Emin Paşa merhum görüp zâten babamı bildiği cihetle:

— Kandillili.. Orada ne geziyorsun?..

Demiş ise de:

— Hiç efendim.. aman efendim.. merhamet buyurun efendim...

diyerek ve eteğini öperek işi alevlendirmiyerek kendisinin muradı üzerine tekaüdler arasına karışmış. Serasker Riza Paşa Hazretleri bu tekaüd olacak zâbitan tarafına dönerek:

— Ağalar!.. Pâdişahımız sizin bunca vakit hizmetlerinizden memnundur, âhir ömrünüzde Pâdişahımıza düa ile hânenizde ikamet edin, sonra tekaüd berâtınız elinize verilecektir!..

Deyüp yanında bulunan Paşalara hitaben:

— Ağaların bellerinde olan kılıçları alın!

Diye emretmesi üzerine herkes bellerinden kılıçlarını çözüp teslim etmiş. Bâdehu muzika selâm çalup «Pâdişahım çok yaşa!» kelâmı ile oradan doğruca herkes hânesine dağılmıştır.

Pederim dahi eve gelip hikâyeyi böylece vâldesi Emine Mollaya nakletti. Akşam oldu, eniştem Beşir Ağa eve geldi, ona da böylece ifade etti. Eniştem pek riza göstermedi ise de:

— Artık ne çâre, kader böyleymiş!..

Dedi. Paderim zannedermiş ki, herkes aldığı maaş ile tekaüd olacak. Böyle işitmiş, halbuki iki üç ay sonra beratlar çıkıp da tekaüdlere otuz kuruş tekaüd maaşı tahsis olunduğunu görünce pek çok pişman oldu ise de çâresi yoktu.

ŞEHZÂDEBAŞINDAKİ TAŞMEKTEP

Kayyumbaşıdan muallim — Tatlıcının oğlu Güzel Mehmed Cemaleddin — On yaşındaki Mehmed Cemaleddine âşık olan dokuz yaşındaki İbrahim — «Leylâ ile Mecnun» kitabını okuyan çocuklar — Süpürge çöpünden kandil fitilleri yapan muallim efendi — Kalfalık hediyesi bir Kandilli Yazmasiyle bir sırmalı çevre ve gazi altunu — Veznecilerdeki tatlıcı dükkânı — Aşk hastası çocuk.

Beşir Ağanın konağının civarında imarete bitişik bir taş mektep vardı. Beni oraya verdiler. Mektebin hocası, Şehzâde Camii şerifinin kayyumbaşısı aksakallı sulehâdan bir adamdı.

Hergün erkenden mektebe devama başladım ise de, yaşım dokuz olduğu halde henüz Kur'an-ı dürüst okuyamazdım. Mektebe konulmam iki hafta kadar olmuştu. Bir gün yine erkenden mektebe gittim. Hoca Efendinin yanındaki pencere içinde oturur Mehmed Cemâleddin Efendi nâmında benden bir veya iki yaş büyücek bir çocuğu erkenden gelmiş bulduğumdan, çocukluk âlemi bu ya, konuşmak için yanına gittim. Onun oturduğu pencerenin eni dar olmakla, dizdize ve yüzyüze oturduk. Dağdan tepeden konuşurken o çocuğun çok güzel yüzünün üzerimde gaşyedici bir tesir yaptığını duydum, ki beni bilâhara Cenâb-ı Hak'kın kudret ve azametinin âşıkı edip tarikata sokan, bu güzel yüzün o mâsum çağımda uyandırdığı ateş oldu.

Üzerime bir fenalık, baygınlık geldi, Mehmed Cemaleddin şu hâlimi görmesiyle :

— Aman kardeşim!.. Sana ne oldu?!

Deyip hemen yerinden kalkarak bir bardak su getirdi, bu sudan güçhalle birkaç yudum içebildim, Mehmed, eliyle, rahmet gibi yüzüme su serpip yıkamaya başladı. Bunun üzerine biraz kendimi toplayıp oldukça aklım başıma geldi. Oradan kalkıp yerime geldim. Yarı baygın başımı rahleye koyup bir zaman gûya uykuya vardım. Gözümü açtım gördüm ki, mekteb lebâleb dolmuş ve hoca efendi gelmiş, Mehmed Efendi vukuatı tamamiyle ona arzetmiş, Hoca efendi çocuk birdenbire hastalanıp uykuya varmıştır, zannetmiş.

Mehmedle beraber mektebdeki çocukların bana baktıklarını gördüm. Bundan sonra Mehmed Cemaleddin ile arkadaş olmak, ruhumun gıdası oldu.

Ah o mâsum arkadaşlık... O mâsum aşk... Mehmed Cemâleddin bir esnaf çocuğu idi. Mektebe geç gelirdi. Mektebde kalfam başka çocuk ise de Mehmed Efendi bana iltifat etmek için arasıra yanına çağırıp :

— Gel bakayım nasıl okuyorsun?

Diye önüne alıp okuturdu. Önünde otururken terlerim, dilim dolaşırdı. Bir gün sebebini sordu :

— Kardeşim.. Bilmiyorum.. Yüzüne bakamıyorum.. Yüzüne baktıkça bana bir ağlama geliyor.. Bu ne haldir? dedim.

Bir kahkaha ile gülüp :

— Bende bir kitab vardır, onu vereyim oku!.. O kitabı okudukça bu hâl senden defolur.. Haydi şimdi yerine git ve ağlama!.. Yarın kitabı alıp erken gelirim! dedi.

Ertesi gün Mehmed Cemaleddin o kitabı getirdi :

— Al kitabı oku ama, burada okuma! Kimseye gösterme... Geceleri evde gizli oku!...

Buyurdu. Açtım baktım, içinde güzel güzel resimler vardır.

— Aman bu nasıl kitabdır?! dedim.

O :

— Kimseye gösterme, gösterirsen seninle selâma gelmem! dedi.

Kitabı Mushafı Şerîf kesesine koyup eve geldim. Bir tenha odaya girerek kapuyu kilitledim. Okumaya başladım. Düşe kalka, yuvarlanarak kitabı okumaya başladım. Anladım ki bu kitab, bir âşık ile mâşuka üzerine yapılmış bir kitabdır. Bilâhara Mecnun ile Leylâ hakkında yapıldığını anladım. Kapuya vâlidem gelip :

— Oğlum aç kapuyu, taâma gel!..

Demesiyle beraber, kitabda resimler olduğundan göstermemek için odada sakladım. Taâm ettikten sonra şamdanı alıp yine odaya girip kapuyu kilitledim. Uyku gözüme girmedi. Velhâsıl sebaha kadar kitabdaki Leylâ ve Mecnun ile uğraştım. Gözyaşı ile yastığımı suya düşmüş gibi ıslattım. Sabaha yakın bir mikdar uyku çektim. Ertesi günde kitabı Mehmed Efendiye iâde ettim. Mehmed Efendi :

— İşte o kitabda olan Mecnun sensin! Lâkin Leylâ ben değilim! Benim adım Mehmed'dir... Sen var kendine bir Leylâ bul! dedi.

O saat rengim kıpkırmızı oldu. Cevap bulamadım. Cenâbı Hak'ka döndüm :

— Ey yerlerin göklerin Tanrısı!.. İbrahim kulun daha mâsumdur! Senin cemâlinin aksinden bir zerresini Mehmed kulunun yüzünde görmesi ile Mecnun'a döndü... Senden merhamet!.. Senden kerem!.. Senden meded!... Ey Erhamerrâhimîn!..

Dedim. Hemen başım üzerinde olan gam ve elem bulutları parçalandı

Hoca Efendi, Şehzâde Cami-i Şerîfinin Kayyumbaşısı, sulehâdan, şehlâ gözlü, kısa boylu, şişmanca, dâima kandil fitili yapıp câmi-i şerîfe, şura-

ya buraya satardı. Pek çok süpürge alıp onların tellerinden pamukla fitil yapıp kâğıtlara deste deste ederek bir büyük sandık içinde saklardı. O asırda sık sık şehzâde ve sultanlar dünyaya gelmekle yedi gün yedi gece donanmalar yapılması âdet olmuştu, her donanmada öteki beriki gelip destelerle Hoca Efendiden fitil alırlardı. O gün Hoca Efendinin ahvâline göz altından dikkat ettiğimde onu gördüm ki, hem elinde fitil yapar, hem de şehlâ gözünün ucuyla arasıra benim Mehmed'e bakar...

Fitil aldım ele kandilim dolu yağdır
Gördüm ki bizim Hoca püsküllü belâdır!

Hoca Efendi elindeki fitilleri tamam edip çocuklara ders vermeye başladığında, çocuklar birer birer gelip ders alırlardı. O aralık Mehmed, Hoca Efendiye gizlice bir şey söyledi, Hoca Efendi de başını eğdi, yâni sözünü kabul etti. Biraz müddet sonra Hoca Efendi bana hitâben:

— İbrahim Bey!

Diye çağırdı, gittim, dedi ki:

— Benim bugün işim çoktur, Mushafı al gel de bugün sana Mehmed Efendi ders versin!..

Hemen Mushafı alıp Mehmed'in önüne diz çöktüm. Okumaya başladım.

Bir gün Hoca Efendi fitilleri tamam edip başını açıp duvara dayayarak Mehmed Efendiye bir şey söyledi. Mehmed, yazmakta olduğu yazısını elinden bırakıp Mushafını açtı ve Eûzü Besmeleyi çekip yüksek ses ile Kur'ân okumaya başladı. Gaayetle âlâ ve bâlâ dâvudî bir sadâsı vardı.

Mehmed'den ilk yazı meşkini aldığım günün ertesi idi, evden gayet âlâ bir Kandilli yazmasıyla sırma işlemeli bir çevreyi birbirine sarıp ucuna bir adet Gâzi altını bağlayıp elime verdiler. Mektebe gidip Mehmed'in çekmecesine koydum. Mehmed'in yeri evvelce arzolunduğu üzere Hoca Efendinin yanında pencere içinde olup onun sırasında dahi kız çocukları oturup aslâ ve kat'â oğlan çocuklar oraya gitmezlerdi. O gün Mehmed yerine oturunca, çevre ve yazmayı ve altını gördü, açıp baktı, sonra Hoca Efendiye bir şeyler söyleyip verdi. Hoca Efendi yüzüme bakıp tebessüm etti. Anladım ki Mehmed: «İbrahim dünkü gün yazı meşki almıştı, hocalık olarak bana bunu hediye etti, ben de zâtı âlinize lâyıktır diye takdim ediyorum.» demişti. Hoca Efendi yazımı beğendi, Mehmed'e.

— Sen buna himmet et! Bu çocuk senin çırağın olacaktır!

Dedi. Ertesi gün de Mehmed'e, kalfalık, bir kese ve bir Gâzi altını getirdim.

Bir Cuma günü Cuma namazından sonra Mehmed'lerin Vezneciler-deki dükkânına gittim. Mehmed'in babası revanici idi. Vâlidem para verdi, bir büyük tabak alarak ihtiyar ayvazımızla beraber dükkân önüne gelince Mehmed:

— Buyurun kardeşim!

Dedi. Yanına oturdum, babasına :

— Hem mekteb arkadaşımdır, hem de benden yazı yazar! dedi.

Mehmed'in babası «maşallah!» deyip ismimi sordu, Mehmed benden evvel :

— İbrahim Beydir!

Dedi. Pederi gelip eliyle yüzümü ve saçlarımı okşayarak beni sevdi. Ben ise utancımdan terledim, Mehmed :

— Çok sevme, mahcubdur, sıkıldı! dedi.

Sonra babası :

— Ne alacaksın oğlum? demesiyle:

— Bir okka revani isterim! dedim.

— Başüstüne! deyip tabağa bir okka revani koyup :

— Mademki benim oğlumun mekteb arkadaşısın, bu seferlik para verme, sonra bir daha alırsan verirsin! dedi.

Ben bu sözden ziyâdesiyle sıkılıp hemen elimdeki olan paraların cümlesini dükkâna bırakıp koşarak kaçtım. Ayvaz da arkamdan koşarak ve .

— Dur beyim koşma!..

Diyerek geldi.

SÜLEYMANİYE MEKTEBİ RÜŞDİYESİ

İlk Rüşdiyeler — Maaşlı talebeler — Dersde ve güzellikde birinci Kandillili Ziya Bey (Meşhur Ziya Paşa) — İmtihanda perde arkasından yardım — Müfettiş İmamzâdenin falakası ve sevgili güzel talebesini döğmeğe kıyamıyan muallim Efendi — Ders çalışırken uyumamak için enfiye çeken talebeler — Sultanahmed Camiinde yapılan umumî imtihanlar — Mektepten kaleme.

1257 (M. 1841) tarihinde Süleymaniyede vâki Mekteb-i Rüşdiyeye girdim. Ol tarihte Dersaadette iki Rüşdiye vardı. Birisi Sultanahmed Câmii şerîfi ittisâlinde, diğeri Süleymaniye Câmii şerîfi ittisalinde. Bunların nâzırı meşhur İmamzâde merhum idi. Ders ve yazı hocaları mükemmel ve müteaddid idiler. Lâkin Sultanahmed Mektebinin maaşı olmayıp ancak yeşil oda, sarı oda, mavi oda namlarıyla müteaddid odalar olup lâyikiyle imtihan verenler öyle odalara naklounurlardı. Ve hem de bu mektebde olan şâkirdan paşazâde, beyzâde olup öyle pek çok derse çalışmazlardı. Süleymaniye Mektebi ise bir büyücek kubbeli taş mekteb olup Sultanahmed mektebi gibi müteaddid odaları olmayıp ancak birinci hocaya bir ufak oda var idi. Hem de mektebin dört tarafında bulunan uzun rahlelerin herbirini bir sınıf addederek sınıfı râbi ve sâlis ve sâni derlerdi. Meselâ mülâzimlerden ledel imtihan sınıfı râbia geçse onbeş kuruş maaş alır ve sâlis olsa yirmi kuruş alır ve sâni olsa yirmibeş kuruş alır. Buradan ancak kaleme çırağ buyurulurdu. Birinci hocamız meşhur Gürcü Numan Efendi idi ki, müşarünileyh İmamzâdenin damadı idi ve gaayet âlim, fâzıl, müttekî bir zât idi. Beher hafta Salı günleri İmamzâde Efendi mektebe teşrif edip çocukları imtihan ederdi. İşte leylü nehar efkârı derslere verip bir de sofuluk gelip geceleri namaz ve niyaz ve derse bakmaklık ile meşgul olurdum.

Nihayet dersimiz izhar'a çıkıp fakir de onbeş kuruş maaş olan sınıfa çıktım. Artık para hevesi de başka şeydir. Geceleri saat beşe altıya kadar derse bakıp sabahları dersten evvel arkadaşlarımıza müzakerecilik ederdim. Yâni onlara derslerini okutup hoca efendi gibi ders takrir ederdim, işte bu da bir başka meraktır. O kadar değilse de hemen aşka gayet leziz bir tatlı şeydir.

Geçenlerde Adana vâlisi olup vefat eden meşhur Ziya Paşa merhum, zâten Kandillili olup Kandilli mahalle mektebinde dahi birlikte okumuş

idik, işte bu zât da ol vakit Süleymaniye mektebinde idi ve hem de konakları oraya civar idi. Hemşehrilik bu ya, fakiri ziyadesiyle severlerdi. Ol tarihte hemsin idik, yâni on dört, onbeş yaşlarında idik.. Lâkin o, ol kadar zeki ve o derece fatin idi ki âdeta sual ve cevapta birinci hoca Numan Efendiyi durdururdu, binaenaleyh Numan Efendinin ziyadesiyle sevgili bir danesiydi. Hattâ bir gün İmamzâde Efendi mektebde imtihan ederken bizim dersimize nöbet gelip, İzharcılar! deyü çağırdılar. İmtihana giderken Ziya Bey yanıma gelip: «İbrahim! Sen kapunun önüne otur, ben perdenin arkasından sana söylerim, imtihan verirsin! Yirmi kuruşluk sınıfa çıkarsın!» dedi.

Fakir de canıma minnet memnun oldum ve öyle yaptım. Çocukların cevap vermediklerine fakir cevap vermeye başladım. İmamzâde memnun olup, âferin oğlum! deyip öbürlerinin yüzüne tükürürdü. Sonra bir başka defa dahi sual olur her nasılsa mirimumaileyh sesini ziyadece çıkarmakla İmamzâde işitip derhal Numan Efendiye hitâben: «Perdenin arkasında birisi var, çabuk şu habisi tutup bana getirin!» demesiyle havfımdan az kaldı ki pantalona salıvereyim. Numan Efendi dışarıya çıkıp sual etti. Anladı ki Ziya Beydir, ele vermemek için: «Kimse yok imiş!» dedi. İmamzâde: «Hayır efendim, ben işitiyorum!» dedi. Tekrar çıkıp: «Efendim Ziya Bey bendeniz imiş!» dedi. İmamzâde: «Getirin şu hınzırı!» dedi. Zarurî içeriye getirdiler. Falakayı getirip Numan Efendi önüne yatırıp biçâre Numan Efendi elleri titreyerek yavaşça bir iki değnek vurup oradan İmamzâdenin eteğini öpüp: «Kulunuza bağışlayın!» demesiyle affedip falakadan kaldırdılar.

Sonra İmamzâde fakire hitâben: «Seni sarı çıyan! İşte bu hafta ben seni sınıfı sâlise çıkaracak idim, bunun için çıkarmam.. Gelecek hafta seni imtihan edeyim eğer imtihan veremezsen gör ben sana ne yapıyorum!» deyip huzurundan dışarı çıktık. Lâkin şimdi Ziya Beyin elinden yakamızı kurtaramıyorum. Sen bana sebep oldun, dayak yedirdin diye. Ne ise özürler ile gönlünü aldık.

Ders cihetinden Süleymaniyeliler, yazı cihetinden Sultanahmedliler birinci idi ama, bizim içimizde hüsnü gibi hattı güzel Ziya Bey var idi.

Süleymaniye Rüşdiyesinde yirmi kuruş maaşa çıkmıştım. Maaş şöyle dursun, çocukların içinde öyle mektebin alt tarafından üst tarafına geçmek pek büyük bir rütbe almış gibidir. İşte bu hâl ile gece ve gündüz derslere çalışırdım. Gece yarısına kadar uyku yok. Ama gençlik âlemi, uykum ziyâde galebe ediyor. Bunun def'inin çâresini sordum: «Enfiye çek!» dediler. Artık başladım enfiye çekmeye. Filhakika ibtidâlarda uykuyu defetti, sonraları fayda vermeyip bilâhara terk dahi edemeyip bir de enfiye çekmeye başladım. Etrafıma topladığım çocuklara da ders verirdim. Birkaç seneler bu hâl ile uğraşıp öyle âdi hocalar gibi olmayıp âşıkane, mestâne

bir hocalık mesleğine girdik. Niyet ettim ki buradan kaleme gitmeyip doğruca bir medreseye girip orada tahsil-i ulûm ile meşgul olayım...

Rüşdiyelerde Molla Câmi'ye kadar ders görülüp oradan sonra her sene icrâ olunan umumî imtihanda kaleme çırağ buyurulurdu. Vakta ki fakir dahi Molla Câmi'yi tamam ettim, 1262 senesiydi, (M. 1845) umumî imtihana girdim.

Bu imtihan Sultanahmed Câmi-i şerîfinde olur. İmtihana iki ay kalarak, her nereden imtihan olunacak ise oradan ders gösterirlerdi. Süleymaniye mektebine o sene imtihan dersi olarak fermanların tarihi olan «Tahriren fî evâili şehri Rebiülevvel sene isneyn ve sittine ve mieteyn ve elf», işte bu ibâreyi verdiler. Artık bu ibâreyi âdeta bir risâle şekline koyduk. Sual ve cevaptan tam iki ay buna çalışıp ders yaptık. Vakta ki imtihan zamanı geldi, bir gün evvel İmamzâde teşrif edip bizleri huzuruna çağırıp buyurdu ki:

— Sultanahmed mektebinin çocukları sizin kadar ders yapamamışlar.. Binaenaleyh size nazar isabet etmemek için en sonra şu suali soracağım, sakın cevap vermeyiniz!

Dedi. Biz de:

— Hayır efendim, cevap veririz! dedik.

— A çocuklar.. Siz bilmez misiniz ki göz isâbeti vardır!.. Olmaz!

Diye tenbih edip gitti. Ertesi günü oldu, artık gayet âlâ ve bâlâ bayramlık elbiselerimizi giymiş olarak, Ziya Bey dahi bizimle beraber, Sultanahmed Câmi-i şerîfine gittik.

Câmi-i şerîfin Mekteb-i Rüşdiye cihetine çadır ipleri ile hatt-i fâsıl çekilip orada toplandık. Lâkin iki taraf olup birisi biz, diğeri Sultanahmedliler. Birbirimize hâin öküz gibi bakıyoruz, talebelik hâli bu ya... Nihayet, Câmi-i şerîfin mihrâbı önüne fevkalâde ziynet verilip minderler döşenmiş... Şeyhülislâm, Sadrâzam vesâir vükelâ gelip oturdular. O sene her nasılsa Zât-ı Şâhâne teşrif buyurmadılar. İşte ibtidâ Sultanahmedliler girdiler. Çünkü bunların pederleri orada mevcuttur. Süleymaniyelilerin pederleri de dükkânlarında iş ile meşguldür, İmtihan bir saat kadar uzadı. Sual olunan yirmi kadar şeyin ancak onunun cevabını verdiler. Sonra onlar çıkıp Süleymaniye takımı girdik. Lâkin biz başı bozuk... Kimi sarıklı, kimi fesli. Hele fakir fesli takımından idim.

İşte bize o gün kırk sual oldu. Bir ağızdan cümlemiz cevap veriyoruz! Bizim böyle bağrışmamızdan vükelâya bir gülme ârız oldu. Bunların gülmesinden bize bir başka neş'e gelip daha ziyâde aşk ve şevke gelip artık lâübalî olduk. Ortadan hicâb defoldu. İşte cevap veremiyeceğimiz sual dahi en sonra irâd olup hemen onun da cevabında iken İmamzâde Efendi:

— Haydi.. haydi... Anladık.. Gidin!..

Diye âdeta kovdu. Oradan kalkıp doğruca evlerimize geldik. İşbu im-

tihanda ders cihetinden Süleymaniyeliler birinci ve yazı cihetinden Sultanahmedliler birinciydi. Ancak, bizim içimizde hüsnü gibi hattı güzel Ziya Bey vardır. Yâni hüsünde ve hatta ve dersde Ziya Bey birincidir.

İmtihandan sonra hangi kaleme gitmek arzu edersiniz diye herkese sordular. Fakire de sordular. Gönlüme ciheti askeriye geldi, çünkü askerlik Cenabı Hakka giden iki yoldan biridir. Seraskerlik kalemlerinden birine çırağ buyurulmamı niyaz eyledim. Beni müsteşar Beyefendiye gönderdiler. O da beni o zaman ordular ruznamçe kalemi tâbir olunur kaleme gönderdiler. Müdürü Nazmi Efendiydi, doğruca gidüp eteğini öptüm. O da beni İstanbul ordusu mümeyyizi Muhtar Efendinin maiyetine verdiler. Mektepten imtihan ile gelmiş olduğum cihetle diğerlerinden fark ve temyiz için yerdeki olan mindere oturtmayıp yukarıda olan minder üzerine oturttular. Sair mektep arkadaşlarımızın ekserisi Bâbıâliye gittiler. Ezcümle Ziya Bey dahi Bâbıâliye çırağ buyurulmuştur. Ziya Bey Bâbıâliye bir başka ziya ve feyz bahşetmiştir vesselâm.

ABDÜLHAMİD'İN SON YILLARINDA KALEM VE TEKKE HAYATI

Seraskerlik Levazım Kalemi — Derdest torbası — Sözünü geçirmek için on-dokuz yaşında sakal bırakan kalem efendileri — Bu efendilerin her birinin deryayı aşkda sekiz on kıt'a sefineleri vardır — Yusuf sâni Osman Bey — Üsküdarda Nuh Kuyusunda Kartalbaba Tekkesi — Tariki nâzeninde âşıkı sadık Edhem Efendi — Tekkeye mürid olan genç kâtip — Yalın ayak ve sırtında entari ile çarşıya giderek şeyhine uşaklık eden mürid — Evdeki yatağın tekkeye nakli — Kızıl Dede Efendi — Genç kâtibi, şeyhlerin elinden kurtarmak için çare evlendirmek imiş — Yenibağçe-de bir âlem.

Seraskerlik levazım kaleminde müdürümüz Nazmi Efendiydi. Bu zat Üçüncü Orduyu Hümâyûn muhasebecisi oldu. 1272 (M. 1856) senesi Rusya muharebesinde Serdarı Ekrem Ömer Paşa merhuma ziyadesiyle mensubiyet kesbederek âdeta serdar, Nazmi Efendi demek derecesine varmıştı. Bu kalem, İstanbul Hassa Ordusiyle Anadolu ve Rumeli ve Arabistan ordularının elbise ve levazımatı saire hesaplarının görülmesine mahsus olup her ordunun bir mümeyyizi ve beş altı maiyet efendisi vardı. Beni İstanbul ordusu mümeyyizi Muhtar Efendinin maiyetine verdiler. O zamanlar, enîştem Beşir Ağanın Şehzadebaşındaki konağı daha satılmamıştı, hepimiz orada oturuyorduk. Mektebi Rüştiyede «Mollacâmi» ye kadar ders görmüş ve oldukça lezzet almış olduğumdan dersi terketmemek için Bayazıd Camii şerîfinde Kara Halil Efendi demekle meşhur fâzıl ve âlim bir zatın dersine oturup «İzhar» okumağa başladım. İşte sabahları orada ders okuduktan sonra doğruca Seraskerlik kapısındaki kalemime gelirdim. Görmüş olduğum Arabî kuvvetiyle kalemde pek çabuk iş öğrenip görmeğe başladım. Muhtar Efendi beni fevkalâde sevdi. Müdürümüz Nazmi Efendi de ziyadesiyle severdi. Rüştiye mektebinden imtihanla çırağ buyurulduğumdan sair efendilere tercih ederlerdi. Maaş cihetiyle de hatırlıydım. Bir kaç seneler bu hal ile geçti. Büyük efendiler sırasına geçtim. Zaten sofu meşreb olduğumdan sakal salıvermiştim. Bunun asıl sebebi, kalemce âdeta mümeyyiz refiki gibi işlere bakardım. Hattâ her mümeyyizin birer «derdest» torbası vardı ki evrak bunun içindedir. Her sabah efendiler sandıktan çıkarıp mümeyyizlerin önüne koyarlar. Mümeyyizler açıp kâğıtları efendilere dağıtırlar. Bizim mümeyyiz Muhtar efendi derdest torbasını

bana havale etmişti. Gerçi Muhtar Efendinin refiki Aksaraylı «Yeniçeri Ağası» tâbir olunan Mehmet Efendi namında sakalını boyar bir efendi idiyse de, biçare hiçbir şeyden haberdar olmadığından, emektarlığı hasebiyle öyle bir köşede otururdu, arasıra derkenar ederdi.

Günlerden bir gün, Müsteşar beyin ağası, beraberinde Osman Bey namında bir çocuğu kaleme getirip müdür Nazmi Efendiye:

— Bunu Beyefendi sizin kaleme çırağ buyurdu! Diye bırakıp gitti. Müdürümüz dahi beni çağırıp:

— İşte Osman Beyi sizin orduya verdim, yer gösterin de otursun! Dedi.

Ben de önümdeki erkân minderinde yer gösterdim, oturdu. Osman Beye şöyle bir nazar ettim, bir şey değil, âdi bir kopil çocuktur. Fakat yazısı zararsızdı. Bir müddet sonra kâğıtları derkenar etmeğe başladı. Ben de bütün bütün mümeyyiz refiki gibi oldum. Bazı sual ve cevap için İstanbul ordusu meclisine girerdim. Nizamiye muhasebecisi Emin Efendi, Müsteşar Nâfi Efendi vesair kalem müdürleri iş için ekseriya çağırırlardı. Muhtar Efendi yalnız çubuğunu yakıp:

— Benim elim ayağım İbrahim Efendidir, Cenabı Hak senden razı olsun oğlum!

Diyerek çok çok dua ederdi. Âdete baba oğul gibi olmuştuk. Konağı Üsküdarda Nuhkuyusunda idi. Aynı zamanda tekke idi, pederi şeyhti. Sonra vefat ederek Muhtar efendi yerine postnişin olmuşsa da kendisi kalemde mümeyyiz olduğundan yerine bir vekil tâyin etmiştir. Tekkenin ismine «Kartalbaba Tekkesi» derlerdi. İşte beni yazın, ekseriya cuma geceleri alıp götürürdü. Cuma günleri de beraber kırlarda dolaşırdık. Cumartesi günü de beraberce kaleme gelirdik.

Yukarıda kaleme çırağ edildiğini söylediğim Osman Bey, beş altı ay içinde maşallah birdenbire serpildi. Boy pos ve bir başka güzellik peyda etti. Bir Yusufî Sânî oldu. Çocukluk arkadaşım Revanicizâde Mehmed Cemaleddini hatırladım. Kalem mahalle mektebi değildi. Kalem odasındaki efendilerin her birisinin deryayı aşkta sekiz on kıt'a sefineleri vardı. Osman Beyi kendime yardımcı olarak yanıma aldım. Her gün sabahtan akşama kadar dizimin dibinde oturur, akran ve emsallerinin hiçbiriyle ülfet ve muhabbet etmezdi. Kendisi o vakit Saffet Paşa Tekkesinde bulunan şeyh efendiye mensup olup Nakşiye tarikatından idi. Ben henüz bir tarikata dahil olmadığımdan Osman Bey bana Nakşiye tarikatının ahvalinden bahsederdi. Onu mest ve hayran dinlerdim. Onun sözleri beni tarikata girmeğe sevketti. Bu aralık Kandillide oturuyorduk. Kayık parası gibi masarifi zaide oluyor, hem de vaktiyle kaleme gelemiyorum diyerek o zaman maaşım da idareye kâfi olmağla Lâleli Camii şerîfi karşısında çıkmaz sokak içinde bir ev kiraladım. Yalnız validemle beraber oraya taşındım. Halimde yine bir perişanlık başladı. Dostların ısrarı ile bir şeyhe intisap etmeğe karar verdik.

O zaman kürsü şeyhi Hasan Efendi Hazretleri, Halvetî tarikat şeyhlerinden ve fudalâdan bir zat olup hanesi Lâlelide meşhur Saatci Emin Efendinin dükkânının bitişiğinde, bakkalın üzerinde caddeye nâzır idi. Saatçi Emin Efendi de Şeyh Efendinin akrabasındandı. Evimin yakınlığı hasebiyle geceleri oraya devama başlamıştım. Her gece ders müzakere eder, ancak pazartesi ve cuma geceleri cemiyeti kübrâ ile evinde mukabelei şerife icra olunurdu. Şeyhe intisap ile aşkımız sükûnet bulacak yerde zikrûllahın harareti lâteşbih, afyona cilâ vermek için tiryakilerin şeker yemesine döndü. Saatçi Emin Efendinin Edhem Efendi namında ve benimle yaşıt bir oğlu vardı. Maliye hazinei celilesine devam ederdi. Bana da benzerdi, yâni sarı sakallıydı. Lâkin Ethem Efendi tariki nâzeninde gayetle âşıkı sâdık, âlim, fâdıl, söz bilir bir zat idi. Kalender meşreb idi. Beni çok sever, saatlerce yanına alıp muhabbet ederdi. İsmimi «Derviş İbrahim» koymuştu :

— Derviş İbrahim... Âşık!... Nasılsın, gel bakalım, biraz aşktan dem vuralım!.. Diye Saatçizâde ile saatlerce sohbet ve muhabbet ederdik ki, bir dakika bile gelmezdi. İşte bu Edhem Efendinin sohbet ve muhabbetinden mânevî pek çok ahval zuhur edüp Şeyhimize karşı olan aşkımız o dereceye vardı ki bir gün yatağımı evden Hazreti Şeyhin hânesine naklettirdi.

Evden yatağı Hazreti Şeyhin hanesine nakletmiştik ya... Kalemden doğruca Şeyhin hanesine gelip hemen setre pantalonu çıkarıp bir uzun entari üzerinde hırka, başımda ârakiye, üzerinde yemeni, ayağımda pabuç, yalınayak dergâha lüzumu olan şeyleri satın almak üzere Lâleli caddesinde mecnun gibi gidip gelirdim. Kalem efendileri görüp ahvalime taaccüp edüp hayran ve sergerdan kalırlardı. Ben asla aldırış etmezdim. Kendimi bir dilenci şekline koymuştum. Aşk gönlümü o kadar alçaltmıştı ki büyüklük ve kibir değil, kendimi insandan bile addetmezdim. Bir şâhı âlicenabın kapusunun kıtmiri olmak isterdim. Âkıbet yine, gönlümün arzusu üzere oldu.

Gündüz bu hal ile... Geceleri ise, o dergâhın âdeta hademesi gibi ihvanın hizmetleriyle meşgul idim. Hattâ o derecede hizmet ederdim ki abdesthanelere varıncaya kadar temizlerdim. Osman Bey suretâ Şeyh Efendiyle görüşmek ve asıl maksadı beni görmek için bâzı cuma günleri mezkûr haneye gelirdi. O geldiği zaman hizmetim bir kat daha artardı.

Şeyh Hasan Efendi o kadar derin bir adam değildi. Beni asıl, aşk deryâsında Nuh'un gemisi gibi yüzdüren, Şeyhin evinin bitişiğinde ve Lâleli Câmi-i şerîfinin karşısında olan ufak bir mescid idi ki, ismi Kızıltaş Câmiidir. İşte o mescidde merhum Kuşadalı'nın halifelerinden Kızıl Dede Efendi nâmında bir zât olup mescidin ufak bir odasında otururdu. Kısa boylu, sarı kısa sakallı, etine dolgunca, başında Kaadirî tâcı olup yüzü kan gibi kırmızıydı. Ekseriya akşamları mescidin kapusu önüne san-

dalye koyup otururdu. Gerek Babıâli, gerek mâliye ve sâir dâirelerden evlerine dönen bâzı ricâl ve kibar Dede Efendiyi oturur görürler, derhal atlarının başlarını öbür duvar tarafına çevirip şöyle edibâne huzûrundan geçerlerdi. Zira bu zâtın keşif ve kerâmetini görmüşlerdi. Lâkin gazablı olduğundan öyle herkes attan inip elini öpmeye cesaret edemezdi. Çünkü, hikmetini bilemem, pek çok hiddetliydi. İstemediği bir zât olursa, elini öpmeye gelse ona elini vermeyip tekdir ederdi. Bâzan:

— Kör şeytan!

Diye bağırırdı. Bâzan pek büyük bir ricâle:

— Nasılsın? Ne işliyorsun Deli Ahmed!?

Der idi ki herkes ona Ahmed Efendi Hazretleri, yahut Ahmed Paşa Hazretleri derlerdi. İşte Dede Efendinin sırrına ve ahvâline kimse vâkıf olmamıştı. Ancak Saatçi Zâde Edhem Efendiyi pek çok sever, muhabbet ederdi. Dâima odasına kabul eder, bâzan taşralardaki ihvânına mektub yazdırırdı. Hattâ:

— Ücret vereyim kâtib sana!

Diye oturduğu minderin altından elini sokup çil çil paralar çıkarıp Edhem Efendiye verirdi. Dede Efendi her gece Şeyh Hasan Efendinin yanına gelir, ekseriya mukabele gecelerinde hazır bulunurdu. Beni aşk ve can ile hizmet eder görünce ziyade muhabbet etmeye başladı. Hizmetine kabul etti. Şuraya buraya göndermeye başladı. İşte asıl feyzimi bu zâttan aldım.

Vâlidemin bana olan muhabbeti fevkalâde olup hiçbir kere of dememiştir ve bu ahvâlime de taaccüb etmemiştir. O zaman Serasker Kapusunda bulunan Jurnal Kalemi Müdürü Câfer Efendinin vâlidesi, vâlidemin ziyade sevdiklerinden idi, kendi evinde bırakmayup birlikde otururlardı. Üç dört günde bir kere gidip vâlidemi ziyâret ederdim. İşte ahvâlimiz bir hayli zaman böyle geçti. Babam, büyük vâlidem, halam kızlariyle cümleten Kandillide idiler. Bu sevdâ başımızdan gitmedikten mâada günden güne fazlalaşıyordu. Vâlidemin korkusu, «Oğlum sonra bütün bütün kalemi terk ile sefil düşecektir, nasıl edelim?» idi. Bâzı zevât ile müşâvere idüp beni evlendirmeye karar vermişler. Bir gün beni Câfer Efendinin Langa Yenikapusunda olan konağına dâvetle bu sözü söylediler. Bu teklifi nasıl işittimse hemen o anda bunlardan nefret ettim. Bir daha yanlarına gitmemeye yemin ettim. Bu sözü Edhem Efendiye hikâye ettim. Onlar da Dede Efendiye arzetmiş, Dede Efendi tarafından da bana emir ve irâde edildi, vâlideme:

— Siz bilirsiniz!

Cevabını verdim. Vâlidem hemen Kandilli'ye babama haber göndermiş. Büyük vâlidem ve halam cümleten memnun olmuşlar.

Ben yine gündüzleri kalemdeyim. Akşamları Şeyh Hasan Efendinin hânesinde hizmet ederim. Kızıl Dede Efendi ile müşerref olurum

Vâlidem artık eteği elinde olduğu halde ahbapları ile beraber şurada burada kız aramaya başladılar. Mukadderât-ı İlâhî, Süleymâniye'de Şeyhülislâm Kapusunun alt tarafındaki eski merhum Şeyhülislâmın konağının karşısında bir hanede Tüccarân-ı Mûteberândan Mehmed Ali Ağa nâmında bir zâtın haremi Emine Hanımın çocukluktan terbiye ettiği bir Çerkes câriyesi varmış.. Emine Hanımın vâlidesi büyük hanım da Çerkes olup bizimkilerin ahbâbı idi, bir gün oraya gidip beyân-ı hâl etmeleriyle onların kalbinde bu câriyeyi vermeye gayetle rağbet hâsıl olmuş, akşam Mehmed Ali Ağa da muvafakat etmekle bir iki gün zarfında söz alınıp veriliverir, nikâh akdolunur. Ancak cemiyetin icrâsı için üç ay mühlet isterler. Beni taşraya bir memuriyetle göndereceklerı sözü şâyi oldu. Vâlidem, aman düğünü yapalım diye kız evine haber göndertti. Düğünün Kandilli'de olmasına karar verilmekle gelin de oraya gönderilir. Velhâsıl emr-i zifaf Kurban Bayramının birinci Cuma gecesine tesâdüf etmekle yatsı ezanında toplar atılıp namaz kılındıktan sonra, âdet-i kadîme üzere önümüzde mum donatılmış tablalar ve maytablar çekilmekte ve fişekler atılıp ilâhiler okunmakta olduğu halde şâhâne mestâne hâneye getirilip emr-i zifaf icrâ edildi. Ertesi günü erkenden Kandilli'den bir kayığa binip âdet üzere Mehmed Ali Ağayı görmeye İstanbul'a geldim. Konağa gidip Ağanın elini öptüm. Bana tek taşlı bir elmas yüzük hediye etti. Çünkü Ağa gayet zengindi. Şehzâdebaşında Direklerarasının arkasındaki Bahçeli Hamam ile Çarşıkapusunda örücüler Başındaki Çifte Hamam onundu. Bunlardan başka beş altı gemisiyle sâir dükkânları ve han gibi emlâki vardı. Beni sevip asıl dâmâdı yerine koydu. Aramızda fevkalâde muhabbetler olup yekdiğerimize gidip gelmeye başladık.

Bir müddet sonra İstanbuldaki eski eve taşındık. Burada akşamları eve gelip geceleri Şeyh Efendinin hânesine gitmek âdetine yine başladım. Fakat artık eskisi gibi aşk vâdisinde olmayıp görünüşte akıllı, batında deli, efendiler gibi geceliğimi giyip akıllı uslu olduğum halde giderdim.

Bu arada kalem arkadaşlarımızdan bir zât evlendi, Kalemdeki efendilerin dâveti icâb etti. Kalemde yetiştirmekte olduğum Osman Bey:

— Siz büyük efendilerle gitmeyip bizim dâvet olunduğumuz gece beraberce gider iseniz ben de düğne giderim, yoksa gitmeyeceğim!

Dedi. Beraber gitmeyi vâdettim. Bütün efendiler sevindiler.

Dâvetli bulunduğumuz Perşembe gecesi oldu. Akşam üzeri kalemden birlikte olarak kalkıp o zamanın Yenibahçe çayırında olan düğün evine gittik. O tarihte, âdet, çalgı ve köçekler kapudan karşılarlardı. Böylece karşılanıp bir büyük odaya girdik. O büyük oda çayıra nâzırdı. Manzara hoş ve lâtifdi. Akşamın garibliği de inzimâm etmişti. Osman Beyle bir köşeye oturdum. Efendilerden neş'elenmek isteyenler için ayrıca bir oda hazır olup kalkıp oraya gidip gelirlerdi. Güneş battı, efendiler içip birer

köşede uyudular. Osman Bey de başını dizime koyup uyudu. Ev sahibi bir kürk getirip üzerine attı. Ben hiç uyumadım. Bir kemaneci ve birkaç çalgıcıyı getirtip karşımda sabaha kadar pes perdeden çaldırıp söylettim. O gece içime düşen hüzünle Mevlevihâneye gidip sikke-i şerif giyip muhib olmaya niyet ettim. Tarîk-i Mevlevî, binbir gün çile çıkarmaya bir özür ile muktedir olamayanlara yalnız sikke-i şerîf giyip semaa meşketmeye ruhsat verirdi ki, bunlara muhib tâbir ederlerdi.

KASIMPAŞA MEVLEVÎHÂNESİNDE

Mevlevî kesimi sakal, bıyık — Zarif mevlevî kıyafeti — Kasımpaşa Mevlevîhânesinin âyin günleri — Meydanı muhabbete baş vurup boy gösteren dedeler — Şeyh köçeği — Şeyhin odasında bir temizlik — Çilekeşler pilâvı — Tekke yirmi altı yaşındaki bir genci anasından ve karısından nasıl çekip alır — Şeyh atlı, derviş yaya — Evlâd babayı tekrar evine çeker.

Şeyh Hasan Dededinin izniyle Kasımpaşa Mevlevîhânesine gidip semaa meşketmeyi kurdum. Zirâ Kasımpaşa Mevlevîhânesinin Şeyhi Şemseddin Efendi vefât edip mahdumu Ali Efendi postnişîn olmuştu. Ali Efendi çocuk olmakla, Mesnevîhân meşhur Hüsameddin Efendi merhumun irâdeleriyle Kasımpaşa Mevlevîhânesinde kıdemli Mevlevîlerden gayet âbid ve zâhid hakkâk Kadri Dede Efendi nâmında bir zâtı vekâleten postnişîn yapmışlardı. Kadri Dedenin hânesi de Aksaray'da olup Şeyh Kadri Dedeye ifâde ettiğimde bilâ tereddüd aşk ve muhabbetle kabul etti. Hemen dedelerden birisine emredip bir adet sikke-i şerîfe getirip odayı halvet ederek tekbir ile başıma koydu. Bir müddetçik orada zikir ile meşgul oldum. Sonra çocuk Şeyh Ali Efendinin huzûruna çıkıp ellerini öptüm.

Sema' meşketmek için mutfakta bulunan çilekeşlerden bir dedeyi çağırtıp beni ona teslim ettiler. Mevlevîhânenin mutbağına geldim. Lâleli'de bulunan efendilerden birkaç zât, zâten Kasımpaşa Mevlevîhânesinin muhiblerinden idi. Mevlevî esvabları ile gidip âyin-i şerifde bulunurlardı. O gece onlarla bir yere toplanıp Mevlevîhânenin aşk ve muhabbeti ile sabahı ettik. Yeniden bir âlâ sikke-i şerîf yaptırmak ve Mevlevî elbisesi diktirmek gibi şeyler konuştuk. Ertesi gün erkenden Lâleli'den doğruca Kasımpaşa Mevlevîhânesine gidip mutbakda sema' meşkederek oradan doğruca Seraskerlik Ruznâme Kalemine, akşam da kapudan çıkıp yine doğruca Mevlevîhâneye gider, semâ meşkedip akşam ezaniyle beraber Lâleli'deki evime dönerdim. Osman Bey bu yorgunluğuma acır:

— Canıma yazık değil mi efendim? Niçin bu hallere düşüyorsun!? diye teselliye uğraşırdı.

Şimdi o hâlleri düşünüyorum da akıllı adam işi değil diyorum!..

On gün tâlim edip kırkıncı günü sema' meşki tekmil oldu.

Kasımpaşa Mevlevîhânesinin âyin günleri Pazar olmakla sâir dedeler misilli sema'hâneye duhulümü Kadri Dede Efendiye arz ile izin iste-

diler. Onlar da memnun olup müsaade buyurdular. Fakat Mevlevîlerin âdetinden olarak sema'ı bitirenler, âyin gününde sema'hânenin açılmasından evvel, yâni dört beş raddelerinde dedeler ilân eder, sekiz on Mevlevî tennûre giyerek ve birkaç Mevlevî ney ve kudüm vurarak bir acemi tâlimi icrâ edilir. Sonra alelûsul muayyen vakitte sâir dedelerle beraber sema'hâneye girilir. Benim hakkımda da o kaide icrâ olundu. O gün sevgili Osman Beyimi de Mevlevîhâneye dâvet etmiştim. Bâzı arkadaşlar da beni görmek için Mevlevîhâneye gelmişlerdi. Boyum uzun, sakal ve bıyık, tamamen Mevlevîye mahsus sakal ve bıyık, hattâ bıyıklarım o kadar terbiyeli ve düzgün idi ki, bâzı ihvân: «Yâ İbrahim Efendi! Bu senin bıyıkların satılmak mümkün olsa yüz aded Osmanlı lirası verip alırdık!» derlerdi. İşte böyle endâm ile, tesâdüf mevsim bahar idi, beyaz tennûre ve şellâki hırka ve kıt'ası gayet güzel sikke-i şerife güzel ve rengi âlâ, pek yakışmıştı. Velhâsıl o gün ziyâretçiler beni seyre gelmiş gibiydi. Hattâ göze gelmekten korkarak bâzı duâlar okurdum. Ziyâretçiler pek çoktu. Vaktâki meydancı dede yüksek sesle :

— Sema'hâneye buyurun!..

Dedi, dedeler, sûri İsrafil'e itâat eder gibi kabirleri olan höcrelerden birer birer meydan-ı muhabbete başvurup boy göstermeye başladılar.

O sırada ben de, dedemle beraber höcreden, topal eşekle kervana karışır gibi baş gösterir göstermez, dedelerin o cemiyet-i kübrâsını gördükde aşk ile kendimden geçtim. Ancak ayaklarım kendiliğinden hareket ederdi. Gözlerim ve rengim mevtâ göz ve rengine girmekle yanımda bulunan dedem korktuğumu sanarak nasihat verdi, ben: «Bu hâl korkudan değildir, belki aşk-ı İlâhinin melâlidir!» dedim. Dedeler ve ziyâretçiler karışık olarak sema'hâneye girdik. Meydan, benim gibi muhibb-i Mevlânâ olanlara mahsustu. Meydana evvelâ sağ ayağımı bastıkta, göz yaşım benden evvel sema'hânenin zeminini öptü. Birkaç ayak ileri varıp usul üzere şeyhin makamı önünde baş kestim. Muhiblere mahsus olan yer sema'hânenin ufak kapusunun sol cihetindedir, mest bir halde oraya çekilip sâir muhiblerin alt tarafında durdum. Şeyhi bekliyorduk. Teşrifi biraz gecikti. Bu müddet zarfında biraz kendime geldim. Göz ucuyla etrafa nazar ettim. Şeyh efendimizin geldiğini, cümle kapusunda olan nöbetçi askerler tarafından «Has dur!.. Selâm dur!..» nidâsiyle silâhların şakırtısından anladım.

Şeyh: «Esselâmü aleyküm» diyerek baş kesmesiyle cümle dedeler birlikte baş kestik. Meydancı dede efendi redd-i selâm eyledi. Sonra öğle namazı kılındı. Namazdan sonra herkes yerlerine çekildi. Ben de yerime çekilip yer öpüp oturdum. Hazin hazin güzel bir sesle aşr-ı şerîf okundu. Bundan sonra bir «na'ti şerîf»e başlandı. Sonra neyzen dede efendinin taksime başlaması sâir neyzenlerin demlenmesi de beni bir aşk ummanı

gibi sürükledi. «Sultan Veled devri» ne başlamak üzere ayağa kalktık. Devir tamam olup eller omuzda, başlar kesik olduğu halde:

Halkı âlem yılda bir gez îd için kurban eder
Dembedem saat be saat ben senin kurbanınım!

Diyerek Şeyhin huzuruna doğru birinci sema'a başlandı. Cümlenin malûmu olduğu üzere dört defa sema' olur. Mevlevî ıstılahında buna «Dört selâm» derler. Herbiri Çıhâryâr-ı Güzîn Efendilerimizden birine râci'dir.

Birinci sema'a başlandı. Ehlinin malûmu olduğu üzere sağ ayağa «çark, sol ayağa «direk» tâbir ederler, yâni dâima sağ ayak yerinden kalkıp çark eder, sol ayak yerinde durur, her çarkta İsm-i Celâl hafiyyen zikrolunur. Yâni kalbden «Allah!» zikriyle meşgul olunur. Ben de bu minvâl üzere sem'a başlayıp, vaktâki tennûre tamamiyle açıldı ve aşk havası içini ve dışını sardı, o beyaz tennûre dalgalanmaya başladı. Etrafa gözucu ile nazar etmek lâzımdır ki çarpmasın, Donanmây-ı Hümâyûn gibi birbiri ardınca hareket etmek iktiza eder. İsm-i Celâl ile meşgul oldum. Etrafta olan ziyâretçileri, alâim-i semâ gibi kürevî bir hat, dedeleri bu hat içinde beyaz bulut, Hazret-i Şeyhi de, makamında, kırmızı post üzerinde yeşil destarlı sikke-i şerîf lâbis olduğu halde merkez-i dâire gibi sâbit ve müstahkem gördüm.

Birinci selâm tamam oldu. İkinci selâma çıkmadım. Tâb-ü tevânım kesilmişti. Makamımda durdum. Sâir dedeler ikinci ve ilânihaye dördüncü selâma başlayıp bitirdiler. Nihayet herkes yerinde oturdu. «Hitamehu misk» diye bir aşr-ı şerîf okundu, duâ edildi. Dem-i Hazret-i Mevlânâ çekilerek âyin-i şerîfe nihayet verildi. Herkes hücrelerine gittiği gibi ben de dedemle beraber hücreme gittim. Osman Bey de geldi. Sigara ve kahve içildi:

— Bugün sizi fevkalâde mestânelik kaplamıştı! dedi.

Dedem de:

— Doğrusu cümleten tahsin ettik, sâdık bir Mevlevî fıkarası olacaktır!.. dedi.

Meydân-ı muhabbette ilk semâım pek mestâne olmuştu. Ben, Dedem ve Osman Beyle muhabbette iken Şeyh Hazretlerinin dâiresinden bir dede gelerek bana:

— Buyurun, sizi Şeyh Efendimiz istiyor! dedi.

Derhal kalktım. Dedemden ruhsat ve Osman Beyden izin aldım. «Acaba bir küstahlık mı vâki oldu? Zirâ sema' esnasında aşk-ı cânân ile kendimden geçmiş bir halde idim» diye düşünerek Şeyh Hazretlerinin huzûruna çıktım. Mevlevî âdeti üzere baş kesip kapu yanında durdum. Şeyhin vekili olan Kadri Dede Efendi Hazretleri de Şeyhin dâiresinde ve odasında birlikte oturur ve dedeleri idâre ederdi. Kadri Dede Efendi bana:

— İbrahim Efendi! Şeyh Efendimiz semâ ve ahvâlinizi gaayetle be-

ğenmiş, fevkalâde müteşekkirdirler, biz de memnun olduk, sizi Hazret-i Mevlânâ Efendimize havâle ve tebşir ve takdir ederiz! dedi.

O saatte kalben Hazret-i Mevlânâ'nın ruhâniyetine teveccüh ettim. Bir şey söyleyemedim. Teşekkür makamında başımı kesip beş dakika kadar durdum. Sonra Kadri Dede Efendi:

— İstirahat buyurun! dedi.

Dışarı çıktım, Şeyh dâiresinin kahve ocağında benim gibi muhib ihvanlar vardı, beni salıvermeyip kahve ocağına aldılar. Onlar da:

— Bugün Mevlevîhânede sizin muhabbet ve sohbetinizden başka muhabbet ve sohbet yoktur azizim!

Dediler. Fevkalâde iltifatlar ettiler. Sonra sâir ihvanlarımız ve Osman Beyle beraber İstanbul'a gidip evlerimize dağıldık.

Bundan sonra her hafta Pazar günleri kaleme gitmeyip Kasımpaşa Mevlevîhânesine devam etmeye başladım. Ney meşketmek istedim. Hernedense Kadri Dede Efendi ruhsat vermedi:

— Sen neyzen olma! Semâ'zen fukaradan ol! dedi.

Aşk-ı Mevlânâ bende öyle arttı ki, artık diğer günlerde de Mevlevîhâneye gitmeye başladım. Ekseriya Cuma günleri Mevlevî elbisesini giyerek Kadri Dede Efendi Hazretleriyle beraber Eyyub civarında Bülbülderesinde Mesnevîhan Hüsameddin Dedenin ziyâretine giderdik. Bir gün Şeyh Efendi ile Dede Efendi benim aşk-u şevkimden konuşmuşlar: «Vâkıâ İbrahim Bey çilekeş değildir, muhibdir, lâkin mânen çilekeşleri pek çok geçmiştir, binâenaleyh bunu bu dâireye alıp köçeği yapılım.» diye karar vermişler. Benim bu karardan haberim yoktu. Şeyh dâiresinde bulunan çilekeş Abdullah Efendi işitip bana müjde verdi:

— Sana bir müjdem var! Seni şeyh dâiresine alacaklar, şeyh köçeği olacaksın!.. dedi.

Ehl-i tarîk olanlar bilir, Mevlevîhânelerde olan çilekeşler mutbakda hizmet ederler. Ancak bu çilekeşlerden biri veya ikişer çilekeş yukarı şeyh dairesine alınıp şeyhin kahve ocağında hizmet ederler. Buna «Şeyh Köçeği» tâbir olunur. Bu Abdullah Efendi İzmirliydi, Sultan Bayazıd'da dükkânını akrabasından birisine verip Mevlevîhâneye gelip çilekeş olmuştu. Ertesi Pazar beni Şeyhin huzûruna çıkardılar, Kadri Dede Efendi:

— Pazar günleri bâzan dâiremize büyük zevât geliyor, onlara lâyıkı ile hizmet edilemediği cihetle Pazar günleri burada hizmet edersiniz! dedi.

Ben baş kesip:

— Fermânınızı bin can ve baş ile aldım, değil el ve ayak ile baş ve can ile hizmet edeceğimi iftiharla arzederim! dedim.

Ertesi Pazar günü erkenden Mevlevîhâneye geldim. Daha Şeyh dâiresinde kimseler yoktu. Yalnız kahve ocağında Abdullah Efendi vardı:

— Erenler! dedim, müsaadeniz olursa Hazret-i Şeyhin odasını süpüreyim ve bâzı tezyinat edeyim!

— Pek âlâ olur, siz buranın çilekeşi gibi oldunuz, bize danışmaya lüzuk yoktur, böyle hizmetleri siz bizden âlâ bilirsiniz, sizi onun için buraya aldılar, dedi.

Bismillâh deyip, odanın evvelâ, yorgancı gibi bütün perde ve döşemelerini indirip yukarıdan aşağıya kadar özenerek bir süs verdim, Gaayet âlâ oldu. Abdullah Efendi gelip gördü:

— Bunu sen yapmadın! Belki tâife-i cinden bir hayli cemaat gelip yapmıştır!

Diye taaccüb etti. Biraz sonra Şeyh Efendi ile Kadri Dede Efendi haremden: «Yâhû!» diyerek çıktılar. Karşıladı. Kapunun perdesini kaldırıp da odayı görünce memnun oldular. İltifat ettiler. Akşamı eve dönmek için ruhsat istediğimde Dede Efendi:

— Eğer bir mâni yoksa bu gece burada misafir olun.. Hazret-i Mevlânâ Efendimizin pilâvından yersiniz, insana feyz verir! dediler.

O gece Mevlevîhânede kaldım. Mukabele-i şerif akşamı, mutbakda bulunan çilekeşler ikindiden sonra mutbağın kapusunu kapayıp içeri hiç kimseyi koymayarak büyük kazanla pilâv pişirirler.. Akşam namazından sonra dedeler mutbakda toplanıp o pilâvdan yerler. O gece Abdullah Efendi ile kahve ocağında yattım.

Sabahleyin ruhsat alıp eve geldim. Mevlevi esvabını kalem elbisesiyle değiştirip kaleme gittim. Dergâhın bu gece muhabbeti içime yangın ateşi gibi sarmağa başladı. Artık cuma günleri Mevlevîhâneye gittiğim zamanlarda, o gece Mevlevîhânede kalır, dergâhın hizmetlerini görürdüm. Nihayet yatağımı bu sefer de Mevlevîhâneye nakletmek arzuları belirdi. Ama bu sefer evliydim. Valdem ve karım razı olmadılar. Nihayet haftada iki gece evimde bulunup diğer geceler Mevlevîhânede yatmaklığıma ruhsat aldım. Kararımı Kadri Dede Efendiye arzettim:

— Gaayetle memnun oldum, lâkin evlisiniz, bilemem onların rızaları nasıl tahsil olunmuştur? Buyurdular.

— Rızaları tahsil olunmuştur, dedim, hafta yedi gündür, bir günü anamın, bir günü karımındır, geri kalan beş gün de Hazreti Mevlânâ Efendimizle Cenabı Hakkın dört yârinin rızâsına nezredilmiştir!

Dede Efendi mestâne bir bakışla:

— Aşkınız artsın, eksilmesin erenler!.. Dedi.

Sabahları saat dörtte Mevlevîhâneden Serasker kapusuna, akşamları saat onda Mevlevîhâneye devama başladım. Yatağımı Mevlevîhâneye naklettiğim tarih 1270 senesi Receb-i-şerîfidir. Yirmi altı yaşında idim. On iki tarikatten Mevlevî tarikatine intisap etmiştim.

Ramazan geldi. Kalemden bir ay izin aldım. Ramazanda da hizmetlerimde makbul erenlerden oldum. Endamım, Mevlevîler içinde birinciydi. Şeyh Ali Efendi bâzan Bayazıd Câmii Şerîfine gittiğinde, dergâhtan başka kimseyi almayıp beni alırdı. Şeyh Efendi, Mevlânâ sülâlesindendi. Sikke-i Şerîfinin simit tâbir olunur etrafını Destâr-ı-şerîf ile örterdi. Yâni evlâd-ı Mevlânâ'dan olmayanlar Sikke-i Şerifin etrafını açık bırakıp Destâr-ı yukarısından sararlardı. Arzetmiştim, elbisem gaayet âlâ ve bâlâ ve düzgündü. Câmii şerifte, Şeyhin arkasından mestâne, âheste beste, etrafa ucuyla bakarak edibâne tavır ve hareketle yürüdüm. Câmii şerîfte olan halk bayran kalırdı. Hâfızlar bizi görünce aşka gelirlerdi. Vâız aşka gelip ellerini tahtaya vurarak pür neş'e olurdu. Hâfızlar aşka gelip dört elif miktarı medleri sekiz elif miktarı ederlerdi. İkindi namazı kılınınca Şeyh ata biner, ben de yanı başında yaya yürürdüm.

Bayram oldu. Bütün dedeler, Şeyhin rikâbında olarak civarda olan câmide bayram namazı kıldık. Namazdan dönüşte doğruca Sema'hâneye geldik. Orada bayramlaştık ve Mevlevî gülbangi çektik. Sonra Şeyhin dairesine giderek, üç gün, tebrik için gelip gidenlere hizmet ettim. Sonra eve giderek evdekilerin de gönlünü aldım.

Aynı yılın zilkaadesinde bir oğlum dünyaya geldi, adını Hüsameddin koydum. Artık geceleri evimde kalmağa başladım. Arasıra Mevlevîhâneye de gidip oranın işlerini görüyordum.

ERZURUM YOLUNDA

Rusya ile muharebe kokusu — Abdülmecidin gözdesi mabeyinci Ahmed Bey — 1500 kuruş maaş ve miralay tayinatı ile Anadolu ordusu ruznameciliği — İstanbuldan Trabzona — Cevizli — Yollarda kar ve soğuk — Kayabaşı türküleri — Erzurum — İstanbuldan Erzuruma harem kaç bin kuruşa getirilir — Osmanlı veznesinde İngiliz altını.

Bu sırada Rusya devleti ile muharebe kokusu çıkmağa başladı. Harbiye kalemlerinin işleri çoğalmağa yüz gösterdi. Artık evvelki gibi gün aşırı Mevlevihâneye gidemiyordum, yalnız pazar günleri gidiyordum. Oğlumu çok seviyordum.

— Bu kara biber oğlanı ne çok seversin? Derlerdi.

— Kara biber nasıl yemeklerin lezzetini getirirse, bu Hüsameddin Çelebi de aşk ve muhabbetin lezzetini getirdi, der idim.

Mümeyyiz Muhtar Efendi Rumeli koluna ordu defterdarı tâyin edilen Hacı Rüsûhi Efendinin maiyetine memur oldu, Rumeli tarafına gitti. Ben de yerine mümeyyiz oldum. Maaşından bir haylice akçeler ve ekmek ve aylık bir yem tâyinatı muvakkaten bana verildi. Arpa ve samanı yemeğe hayvanım yoktu. Hüsameddin'e bir ufak Arap tayı almıştım. Bu da yem yemeğe muktedir değildi. Mezkûr yemi askere tebdil ederdim. Kira ile oturduğumuz ev, Lâleli câmii karşısında çıkmaz sokakta idi. Bir gün sabahleyin civarımızdan yangın çıktı. Bizde yandık. Hemen bir ev bulunca-ya kadar süt biraderim Ahmet Beyin Beşiktaştaki konağına misafir gittik.

Sütbiraderim Ahmed Bey Mızıka-i Hümâyûna girmişti. Oradan Abdülmecid Han görüp gayet beğenmiş olduğundan içeriye alıp Mâbeyinci etmişti. Arasıra ziyâretine giderdim. Yangın günü vâlidem, haremim ve oğlumla konağa gittik. Akşam oldu, sütbirader Mâbeyinden geldi. Bizleri görünce kefkalâde memnun oldu:

— Hayrolsun! Böyle teşrif ettiğiniz yoktu, ne oldu?

Dedi. Vâlidem hânenin yandığını haber verince:

— Artık sizin için hâne aramak yoktur! dedi.

Ahmed Beyin vâlidesi ve pederi ölmüş, Ahmed Bey o zaman gerçi yedinci Mâbeyinci idiyse de Zât-ı Şâhânenin gaayet sevgilisiydi. Efkâr-ı Şâhâne bunu Başmâbeyinci etmekti. Ahmed Beye nöbet gelsin diye ayda

bir birisini Başmâbeyinci edip bir ay sonra tekaüd eder, diğerini Başmâbeyinci ederdi. Bunun için vükelâ da cümleten Ahmed Beyin hatıralarını ele almak isterlerdi. Ben:

— Olmaz Beyim!..

Diye ısrar edince:

— Sen karışma, vâlidem buradan bir yere gitmiyecektir, işte konak, işte hizmetkârlar, işte para... Daha ne istersiniz? Cümleten birlikte olup zevk-u safâ edelim!

Buyurdu. Hattâ lâtife ederek:

— İstersen Serasker Rıza Paşa Hazretlerine söyliyeyim, sana emr-i kat'î versin! dedi.

Karımla bana bahçe tarafındaki dâireyi tahsis ettiler. Bu hâl üzere konakta kaldık. Oradan kaleme devam etmeye başladım. Aradan dört beş gün geçti. Bir gün Ahmed Bey beni yanına bir tenha odaya çağırdı:

— Birader! Konağın irâd ve masrafı görüyorsun ya bir ayvazın elindedir, isterim ki zâtınız herşeye nezâret edesiniz! dedi.

Filhakika bir akıllı kefere ayvazdı. Herşey elinden gelirdi. Derhal ayvazın hesabını görüp ruhsat verdi. Diğer bir ayvaz aldı, konağın her bir umûr ve hususu da bana havâle olundu. Lâkin şimdi vaktiyle kaleme gidip gelmek biraz müşkül oldu. Artık çarşıdan alınacak bâzı şeyleri de kaleme getirmeye başladık. Bir uşak da her gün beraberce gidip gelirdi. Elhâsıl bu hâlime hased edenler çoğaldı. Bâzı mücevherata dâir alınacak şeyleri kuyumcu Petraki kaleme getirdikçe bir başka süs oluyordu. Bir sene kadar böyle zevk-u safâ ile demgüzâr olduk. Ahmed Bey de ikinci Mâbeyinci oldu. Herşey iki katlı oldu. Fakat Rusya muharebesi de iki katlı oldu.

Yâni Rusya Kars'ı alıp Erzurum'a altı saat mesâfede olan Hasankalesine gelmiş. Rusya'nın böyle hücum ve hareketinden, zâten yaşlı ve alil olan Anadolu Orduy-u Hümâyûnu Ruznamçe Müdürü Şükrü Efendinin aklına biraz hiffet gelmiş. Tekaüd edilerek İstanbul'a gönderilirken yerine diğerinin gönderilmesi Orduy-u Hümâyûn Müşürlüğünden inhâ olunmuş. Ruznamçeciliğe 2500 kuruş maaş tahsis edilmiş olup ayrıca bir miralay tayını alırlardı. O zamanlar Ordular Ruznamçe Müdürü Halil Efendi benden çekinirdi, «Bir gün bu benim yerimi alır» diye Şükrü Efendinin yerine göndermeyi aklına koymuş. Bir gün:

— İsterseniz Şükrü Efendinin yerine sizi göndereceğim! dedi.

Bunu akşam evde Ahmed Beye arzettim:

— Birader, iki bin kuruş ve miralay tâyinatı çok akçedir, mâni olsam olmaz, görüyorsunuz Zât-ı Şâhânenin hâlini, bir şeyden gücenir, beni de Mâbeyinden çıkarır, siz de bu kadar maaştan olmuş olursunuz. Bu memuriyeti hemen kabul etmeniz lâzımdır, lâkin bugün de Rusya'nın ordusu Erzurum'a altı saat mesafede olup çoluk çocuk götürmeye rızam yoktur,

şimdilik yalnızca teşrif buyurun, bakalım sulh olacak diyorlar, o zaman çocukları aldırırsınız! dedi.

Kaleme, Şükrü Efendinin yerine Erzuruma gideceğimi söyledim. Konağın muhasebesini görerek diğer bir adama teslim ettim.

Erzuruma gitmek üzere hazırlanıyordum. Fakat tâyin emrim, Şükrü Efendinin şimdilik tekaütlüğü uyamıyacağından, Ordu Ruznâmçeliğine mahsus olan 1500 kuruştan bin kuruşunun Şükrü Efendiye verilmesiyle geri kalan 1500 kuruş maaş ve miralay tâyinatı ile geldi. Miralay tâyinatı seferî hesabiyle onaltı hayvan yemi verileceğinden maaşımız yine 4000 kuruşa yaklaşacaktı. «Bu kadar para ise bana pek çoktur» diyerek ses çıkarmadım. Hemen yol harçlığı sarrafdan borç para aldım. Vâlideyi Ahmed Beyin yanında bıraktım. Haremimle oğlumu Kandilli'de büyükvâlidemle halama bıraktım. Onlara maaş ve tâyinatımdan haylice şeyler sipariş ettim. Babamı da beraber götürmek istedim. Çünkü taşraya hiç gitmemiştim. Ahbab ve ihvanla vedâa başladım. Lâkin Ruslar, Orduy-u Hümâyûn'un merkezi olan Erzurum'da demekti. Her kimle vedâ edersem hayır duâ eder:

— Ah İbrahim Efendi! Böyle bir zamanda Erzurum'a gidilir mi?.. Anadolu ordusuna Ruznâmçeci oldunuz, ordu nerede? Artık Cenâb-ı Hak selâmetler, hayırlar ihsân etsin! derlerdi.

Hikmet-i Hüdâ bunların bu sözlerinden aslâ ve kat'a gönlüme bir şey gelmezdi. Yâni korkmazdım. Gûyâ ki Kâğıdhâneye seyre gidiyorum gibi gönlüm püraşk ve muhabbetti.

Babamla beraber vapura bindik. Akşam ezanı ile beraber Fenerden İstanbul'a vedâ diyerek Karadenize vapurumuz başvurdu. Artık gariblik her cihetten başgöstermeye başladı. Babam, düşünmeyeyim diye ne yapacağını bilmezdi. Pek çok eski zaman hikâyelerinden söyler, beni güldürürdü. Böylece günler geçerek elhamdülillâh sâlimen Trabzon'a vâsıl olduk. Fırtınasız ve dalgasız gittik. Trabzon Sevk Memuru olan Kaymakam Osman Beyin konağına misafir olduk. İki üç gün istirahat ettik. Erzurum'a hareket olunmak üzere lâzım gelen hayvanları kiraladık. Osman Bey:

— Biraz yollar bozuktur! Batum'dan gelip orduya gidecek yedi sekiz nefer vardır, onları da sizin yanınıza vereceğim, hem hizmetinizi görürler, hem de bir cemiyet ile gitmiş olursunuz! dedi.

Neferlerle beraber yola revân olduk. Trabzon derelerine vurarak Cevizli'ye doğru gidiyoruz... O gün akşama kadar öyle dere içinden gittik. Dağlar etrafımızı sarmış, her dağın başında tektük birer hâne görünür.

Bayburd'u geçtikten sonra yolda Müşir Selim Paşa Hazretlerine rastladık. Çerkes İsmail Paşa Dördüncü Ordu Müşiri olup benden biraz evvel hareket etmişti, Selim Paşa İstanbul'a dönüyordu. Kim olduğumu sordu. Beyân ettik, lâtife edip takıldı:

— İşte bu efendiler böyledir... İş bitti, şimdi kalemtraş ile muharebeye gidiyorlar!..

Diyerek gülüştük.

— Sakın korkmayın, karışık olmuştur! Rusya askerini bir taraftan çekiyor... Şimdi artık Erzurum pek emindir, cümle memurlar istirahat üzeredir!.. diye müjde verdi.

Lâkin kendisi ve dâiresi halkı Arab gibi siyah olmuş ve yüzlerini, gözlerini sarmışlardı. Mekârecilerden sebebini sordum, dediler ki:

— Buraya kadar kar yoktur, lâkin ileride kar ve soğuk çoktur, yarınki konakta biz de başlarız sarınmaya!

Filhakika ilerde biraz soğuktan ve kardan zahmet çekildi. Hamdolsun öyle şikâyet edecek değil. Lâkin etraf kar, biz dondurma tenekesi gibi ortasında dönerek gidiyoruz. Hele şükür bir dağ üzerinden Erzurum ovası göründü.

Aşka gelip yüksek sesle Mevlânâ naatleri okudum, dağları çınlattım. Yanımızda bulunan askerler de benim neş'emle neş'elenip Kayabaşı türkülerini aldırdılar. Mekâreciler de hayvanları neş'e ile sürmeye başladılar O neş'e ile bir akşam üzeri Erzuruma girdik. Dördüncü Ordu Jurnal Başkâtibi Edhem Efendi zâten İstanbulda ahibbâmızdan idi ve bir müddetçik kalem arkadaşlığımız vardı. Doğruca onun konağını sorup oraya misafir oldum. Malûmya o vakit telgraf olmadığından kimsenin kimseden haberi yoktu. Edhem Efendi hemen gelip boynuma sarılıp öpüştük. Ertesi günü beraberce dâireye gittik. Müşir Paşa Hazretlerini gördük, iltifat ettiler. Sonra odamıza gelip efendilerle görüştük, işlere başladım.

Erzuruma gelişim 1272 senesi şâban-ı şerifinde idi. Yenikapuda Ferik Veli Paşanın konağı karşısında bir ev kiraladım. Odanın birini şöyle bir döşedik. Babamla bir de uşağımız hânede rahat ederler, ben de sabah akşam memuriyete gider gelirdim. Sekiz on gün sonra posta geldi. Rusya ile barışık fermânını getirdi. Bir büyük alay olup ferman okundu. Duâlar olundu, toplar atıldı. Ahâli ve hatiblerin cünbüş ve neş'esi fevkalâde oldu Herkes âilelerini getirtmeye başladı, Babam da üveyanamı getirtmek istedi. Fakat tezelden akçe tedâriki mümkün olamıyacağından maaş ve tâyinat bedelimden mahsuben 3000 kuruşa bir senet yazıp Defterdar Beyefendiye götürdüm. Defterdar Hâlet Beyefendi, her ne zaman yanlarına

gitsem ayağa kalkıp oturturlardı ve çubuğumu dahi ısmarlarlardı. Sâir oda mümeyyizlerine bu kadar iltifat etmezlerdi. Keyfiyeti arz ile senedi takdim ettim. Senedi görünce güldü, para vermiyeceğini zannettim:

— Ah Ruznamçeci Efendi!. Hiç 3000 kuruşla harem Erzuruma gelir mi?.. Onlar şimdi İstanbuldan bir takım şeyler alacaklardır, hiç olmazsa altı bin kuruş göndermelisiniz!.. deyip senedi altı bin kuruşa tebdil ettik... Defterdar, maaş ve yem bedelinden ceste ceste mahsub olunmak üzere vezneye «Verile!» buyurultusunu çekti. Eteğini öpecek oldum, isti'far ettiler: «Biz hep bir kapu yoldaşıyız...» diyerek iltifat ettiler. Böyle kapu yoldaşıyız demesini o zaman bir devlet bendesiyiz mânasına almıştım. Meğer kendileri de tarikattan imiş... Sonra anlaşıldı. Senedi doğruca vezneye götürüp altı bin kuruş cümlesi İngiliz lirası olarak avucuma doldduruldu.

ERZURUMDAN ERZİNCANA

Asker ve memurlara harb madalyeleri — Dördüncü ordu merkezinin Erzurumdan Erzincana nakli — Erzincan yeryüzünde bir cennettir — Şeyh Vehbi Hayyât'ın halifesi içi ve dışı mâmur şeyh Erzincanî Fehmi Efendi — Erzincanda her evde Muhammediye kitabı okunur — Erzincanda Şükrü Paşa angaryası.

Paraları babama vererek Ramazan Bayramından sonra gerisin geriye gönderdim. Vâlidemi, üveyanamı, karımı ve oğlumu alıp gelecekti.

Erzurumda ilk tuttuğum ev ufak olduğundan Boyahane Mahallesinde iki katlı bir konak kiraladım. Babam da haremle geldi. Sonra İstanbuldan beratları ile beraber madalya nişanları geldi. Müşir Paşa Hazretleri gerek Asâkir-i Şâhâneye ve gerek memur ve kâtibelere dağıtmaya başladı. Bir gün Harbiye kalemlerine de ihsan edeceklerinden hepimiz Müşir Paşanın odasında sıraya gelip kendi eliyle asmaya başladı. Ben gittiğim zaman Müşir tebessüm ederek:

— Ruznâmçeci Efendi meselesinin sonuna yetişti, lâkin müsalâhadan haberi yok iken kendisini böyle ateşe attığı için meselenin evvelinde de bulunmuş gibidir!

Buyurdu, bana da bir madalya takıp beratını adıma doldurdular.

İki ay sonra babamla üveyanam İstanbul'a döndüler. Biz de işittik ki, Müşir Paşa ordunun Erzincan'a naklini yazmış. Erzurumda bağ ve bahçe yoktur. Lâkin Erzincan gayetle bağlık, bahçelik imiş... O yaz, Erzurumda yazladık. Daha bahar gelmeden irâdesi geldi. Harbiye kalemleri arabalar kiralayıp takım takım yola revân oldular. Ben de âile ve eşyamı alıp bir araba kiraladım. Süvariden de yanımıza bir iki atlı aldık Hayvanlara bindik: «Destur!.. Erenler şâhı efendimiz!..» diyerek Erzincana yollandık...

Yollarda zevk-u safâ ile altı yedi gün gittik. Bir gün erkenden konakladığımız köyden hareketle bir dağ üzerinden Erzincan sahrâsı göründü. Cennet gibi bir yerdi. Hatırıma: «Hâzâ Cennât-i aden fedhülyâ hâ Hâlidin» lâfz-ı şerîfi geldi. Kalem arkadaşım Erzincanlı İsmail Efendi yüzüme bakıp:

Efendimiz, bu nutk-u âlii nereden ve neden zuhûr etti?

Ehl-i tarik olduğumu söyledim:

— Acâib efendimiz... Ehl-i tarik olduğunuzu niçin bendenize beyân buyurmadınız? Kulunuz da ehl-i tarikim.. dedi.

Hangi tarikatta olduğunu sordum. Hâlidi olduğunu söyledi ve Erzincan halkının cümlesinin Hâlidî tarikinden olduğunu haber verdi.

Erzincan ovasına indik. Amma nefsi Erzincana daha bir günlük yol var. Yolun iki kenarında muntazam ağaçlar... Sular akar... Bu manzaraları gördükçe:

— Aman İsmail Efendi. Arabaları şurada durduralım! Biraz teferrüc edelim!..

Der idim. O :

— Aman efendim... Erzincanı görürseniz bu hâl ile tecennün edeceksiniz. Daha burası Erzincanın pek aşağı köyleri demektir.. Siz Erzincanı bir kere görün nasıl mâmur yerdir.. derdi.

İyi hatırımda değil, galiba 1273 Muharremi başlarıydı, Yevm-i Aşûre gibi bir şeydi, Erzincana girdik.

Erzincan şehri, görünüşü küçük muazzam bir beldedir. Dört tarafı çepeçevre dağ, ortası bir azım ovada bağ ve bahçeliktir. Orduy-u Hümâyûn Erzurumdan hareketinden evvel, memurlar için elzem olan hânelerin tedâriki için Erzincana emirnâme gönderilmişti. Herkese konak hazırlandığı gibi benim için de bir konak hazırlanmıştı. Doğruca oraya indik. İsmail Efendi de evine gitti. Dört beş gün sonra bize geldi. Muhabbet esnasında:

— Erzincanda büyük şeyhlerden kimler vardır? diye sordum.

— Hoca Fehmi Efendi Hazretleri vardır, zâhir ve bâtın pek büyüklerdendir, yâni ehlullahdan olduğuna şüphe yoktur. Hâlidî tarikatı halifelerindendir, Şeyh Vehbi Hayyât'ın halifesidir.. dedi.

— Aman İsmail Efendi bu Cuma günü ziyâretlerine gidelim, hâkipâyelerine yüz sürelim! dedi. Cuma günü hamama gittim. Temiz esvab giydim. İsmail Efendi geldi. Câmi-i Kebire gittik. Erzincan'ın ufak mescidleri pek çoktur. Câmi-i Kebîr onlara nisbetle böyle isim almıştır. Cuma namazında bütün ahâli ve memurlar oraya gelirler. Câmide bir aralık arkama baktım. Bir boz renkli aba içinde, başında arakiyye ve üzerinde beyaz sarık, başı aşağıda oturur bir zât var. İsmail Efendi :

— Şeyh Mehmed Fehmi Efendi bu zâttır! dedi.

Namaza kalktık. Şimdi yüzünü görmek mümkün... Lâkin başımı çevirip bakmama ihtimâlim yoktur. Namazdan sonra kendisini hânesinde ziyâret edecektik. Ben:

— Çok oturmayalım! dedim, uşağa:

— Sakın çubuk doldurma!..

Diye tenbih ettim. Şeyhin evi, Câmi-i Kebîrin hemen bitişiğinde gibi kırk elli adım ötede idi. Kapusunun önünde Dağistânî İbrahim Paşanın

hayvanı duruyordu. Onlar da orada imiş.. İsmail Efendi ile beraber ufak bir merdivenden çıktık. Oturdukları oda uzun bir oda idi. Paşa odanın üst başında ocak yanında oturuyordu. Dört beş memur daha vardı. Şeyh de odanın kapusu dibinde oturmuştu. İsmail Efendi önde, ben arkada, İsmail Efendi girince Şeyh ayağa kalktı. O kalkınca orada bulunanların hepsi ayağa kalktı. Gözucuyla baktım: Gaayet uzun boylu ve gaayet zayıf ve naif, buğday renkli, yüzü nurlu, gözleri mestâne bakışlıydı. Mübarek eline el vurdum, meğer âdetleri imiş, kimseye el öptürmezler imiş. Mevlevî usulü gibi, elini öpenin elini öpermiş. Beraberce el öpüştük. İsmail Efendi bizi: «Ruznâmçeci Efendi bendeniz» diye takdim etti. «Maaşallah.. Bârekâllah» dediler. Karşısında yer gösterdiler. İltifat edip hâl ve hatır sordular. Başım aşağıda cevap verdim:

— Yâhû!.. Efendi Hazretlerinin çubuğunu getirin!..

Diye emretti. Çubuk içmediğim arzolundu. Kahve içtik.

Şeyh gaayet sıkıldığımı anlayınca İbrahim Paşa ile konuşmaya başladı. Orada bulunanlar bu hâlime gaayet taaccüb ettiler. Ruznâmçeci Efendinin Hoca Efendiye bu riâyeti ne acâibdir, dediler. Nihayet ruhsat taleb ettik. Müsaade buyurdular. Öpmek üzere elini tuttum. O da elimi tuttu, lâkin bu sefer elimi hafifçe sıktı. İşte oradan kendimi dışarı nasıl attım bilmiyorum. Bu anda ne olduysa oldu... Mecnun gibi: «Yürü Leylâ!.. Ben Mevlâmı buldum!» dedim.

O kış Erzincanda Fehmi Efendi huzurunda zevk-u safâda idik. Orduy-u Hümâyûndan başka Erzincanda geçen harb münasebetiyle hesaplarını gördürmeye gelmiş pek çok ümerâ ve zâbitan vardı. Erzincan ise ufak bir yerdi. Bu kadar halkı alamıyacağından artık evlerin ahırlarına ve ahır şekillerine varıncaya kadar insan dolmuştu. Eğer kış şiddetli olsaydı çok sıkıntı çekilecekti.

Şeyhin evinde çoktanberi hizmetlerinde bulunan sadâsı fevkalâde güzel ve yüksek Erzurumlu bir derviş İsmail Efendi vardı. Şeyh Efendi, Derviş İsmaile Yazıcıoğlunun kitabını yâni Muhammediye'yi okutturuyordu. Muhammediye okunurken bana başka sadâ ve mânâlar gelir. İki gözlerim kan çanağına dönerdi.

O yıl Ramazanın dört veya beşiydi, Müşir İsmail Paşa Üçüncü Orduyu Hümûyûn Müşir olup Erzincandan hareket etti. Şeyh Mehmed Fehmi Efendi ile beraber cümle ümerâ ve zâbitan kendisini teşyi ettik. Bir dağın eteğine yakın bir yere kadar gittik. Koca İsmail Paşa, koca Müşir-i zîşan Şeyhin ayağına kapanır gibi bir şeyler icrâ ederek, Şeyh de onu eliyle tutup boynuna sarıldı. Muhabbet ettikleri yer gaayet güzel ve mürtefi' idi. İsmail Paşa yanlarında bulunan Derviş Paşaya :

— Buraya bir mükemmel kışla, bir de hastahane yaptırmasını gönlüm arzu eder, o işe siz himmet buyurunuz..

Diye irâde buyurmuşlardı. Aradan biraz müddet geçince, İsmail Paşanın işaret buyurdukları noktaya mükemmel bir kışla ve hastahane binâ ve inşa olunmuştur.

O senenin Ramazanı şerîfi gelmişti. Bir gün Derviş Paşa, Defterdar Efendi ve hâzı zevât-ı kirâm ile Şeyh Efendi birlikte olarak bir zâtın bahçesine iftara gittik. O bahçede pek çok menekşe vardı. İftardan evvel menekşe toplayıp menekşe çayı yaptık. Bayram ertesi bahar mevsimi tamamiyle gelmişti. Ahâli bahçelere nakletmeye başladı. Memurin, ümerâ ve zâbitan da bahçe kiralamaya başladılar. Ben de Şeyh Efendinin bahçesinden bir bahçe aşırı Tekbastı Mustafa Efendinin bahçesini tuttum. Aramızda yine Tekbastılardan Şerif Efendinin bahçesi vardı. Beşinci Ordu Müşiri Kerim Paşa, bizim Dördüncü Orduya Müşir oldu. Şam'dan Erzincana geldi. Şeyh Efendi «Hoşgeldin» ziyâretine bir kaç gün geç gittiler. Sonra etraftan Havâdis olundu ki: «Ulemâlar kendisini ziyârete gittiğinde Müşir Paşa ayağa kalkmamış da, papazlar gittiğinde ayağa kalkmış..»

Şeyh Efendiye sordum:

— Evet pekâlâ etmiştir!.. Bizim hoca efendiler yerlerinden hareketlerinde, daha Müşir Paşaya varmazdan evvel gönüllerine gelir ki, acaba Müşir Paşa bize bir şey ihsan eder mi diye? Paşa da bunu hisseder, onlardan yüz çevirir. Lâkin papazlar bunun aksinedir, hânelerinden çıkmazdan evvel acaba Paşa Hazretlerine bir şey takdim etsek kabul buyururlar mı, diye düşünürler!.. dedi.

Birkaç gün sonra Şeyh Efendi de Paşanın ziyâretine gitti. Amma Paşa Hazretleri odanın yarısına kadar gelerek karşılamış.

Yine bugünlerde Derviş Paşa Merkez Kumandanı olup İstanbul'a gitti. Yerine Ahz-ı Asker Reisi olan Ferik Şükrü Paşa geldi. Fakat sebep ve hikmetini bilmem, ne oldu, ne Şeyh Şükrü Paşayı ziyârete gitti, ne de Şükrü Paşa Şeyhin ziyâretine geldi.

Bir müddet sonra Erzincan ahâlisi arasında bir gulgule zuhûr etti Rus harbi sırasında askerden kaçanları yakalayıp angaryada kullanmaya başladılar. Bu nizamı Şükrü Paşa yalnız Erzincan ahâlisine hasretti. Artık haklı haksız şunun bunun evlâtlarını tutup «Sen firârîsin!» diyerek zabtiyeye verirlerdi. Ahâli de Şeyh Efendiye gelip istimdâd ederdi. Şeyh Efendi Şükrü Paşaya: «Bu nizamlarına bir şey demeyiz. Lâkin bu nizâmı yalnız Erzincan ahâlisi hakkında icrâ etmemeli, cümle ahâli hakkında icrâ etmeli... Şunun bunun evlâdını haklı haksız bir takım ehl-i garaz ve hasedin sözüyle çekip almak münasib değildir» diye haber yolladı. Fakat neticesiz kaldı. Sonraları Paşa beni de azarlamıya başladı. Anlaşıldı ki bu adam böyle fakir ve miskin tarikat ehli olanların düşmanıdır. Zâten kendisi işret ve diğer ef'âl-i zemine ile meşgul olup namaz ve niyâz bilmezdi.

ERZİNCANDA DELİ GÖNÜLE UYGUN ESEN RÜZGÂR

İrşâdî Baba'nın bitleri — Tekkede yağma olan maaş — Harputlu kalender şâir — Esrarkeş Misto — Küçük Güzel İbrahim ile dervişâne bekâr hayatı — Bektâşî meşreb Osman Efendi ve İbrahimin saçları — bir Hâlidî şeyhinin hayatı.

Erzincanda mecâzibden bir İrşâdî Baba vardı. Ahvâli acib bir adamdı. Başında olan külâhın üzerinde, mübalâğa olmasın, heşyüz adet renkli renkli basma ve bez parçaları dikilmişti. Sırtındaki aba yüz bin parçadan idi. Kendisi kısa boylu, kara sakallı bir zât idi. Üzerinde olan bitlerden insan yanında oturmasını istemezdi. Bunun da merakı ben idim. Şeyh Fehmi Efendi bu adama çok riâyet ederdi. Gelir, doğruca Şeyhin yanına otururdu. «Ruznâmçeci Baba... Gel!» diye beni çağırır, iki ayaklarını uzatarak:

— Şu ayaklarımı ov!..

Der, ben de kemâl-i edeb ve huzûrla karşısında diz çöker, iki ayağını ovardım. Sonra oradan alıp doğruca evime götürür, tekmil elbiselerini çıkararak tandıra silkerdim, bitlerini ayıklardım. Karnını doyururdum. Bir gün bu hâli Defterdar Efendi gördü, gaayet taaccüb etti:

— Ruznâmçeci Efendi! Nasıl tahammül ediyorsunuz?. dedi.

Yirmibeş sene sonra Defterdar Efendi Suriye Vâlisi olmuştu. Ben de Şam'da kendisiyle buluşmuştum. Unutmamış:

— Canım efendim! dedi, o İrşâdî Babaya nasıl hizmet ederdiniz?..

— Evet!.. O zamanda ben de bilmem ne idi?.. O ne aşk, o ne muhabbet idi? Şimdi olsa öyle hizmetler edemem! dedim.

Vâlidem hastalandı. İstanbula gitmek istedi. Onu, karımı ve oğlumu Kandilliye, babamın ve büyükanamın yanına gönderdim. Rüzgâr, yine deli gönlümün muradına esti. Onları gönderdikten sonra ufak tefek gibi şeyleri de başımdan defederek doğruca Şeyh Efendinin hânesine naklettim. Fehmi Efendinin de arzuladığı bu idi. Zâten kendisinin başkâtibi gibi bir şeydim. Mübalâğa etmiyeyim, posta ile Ordu Kumandanlığına gelen mektubların üçte biri kadar mektub da Şeyh Efendiye gelirdi. Bunların kimisi muhabbetnâme, kimisi şahsî işlere âiddi.

Artık maaşım ve tayın bedellerim, dervişlere, şuraya buraya yağma gibi dağılırdı. Hattâ o kadar ki, vâlidemin ve haremimin İstanbul'a gitmesiyle bir hayli de borca girmiştim. Şeyhin bahçesindeki ağaçlara ve çiçeklere bakan Tokat'lı bir Hacı Hasan vardı. Evlâdü ayâli Tokatda idi. İlkbaharda gelir, kış olunca, Tokat'a giderdi. Köse, gaayet nekre ve tuhaf adamdı. Arada bir bana nasihat ederdi. Lâkin ne fayda... O zamanlar deli gibiydim.

Bir sabah Şeyh Efendinin bahçesinde ihvân ile esmây-ı muhabbette buna dâir çok sözler oldu :

— Şeriatta o senindir, bu benim, tarikatta hem senindir, hem benim, hakikatte ne senindir, ne benim! Meselâ sakomu birisi alır, pekâlâ, onun imiş aldı, al efendim!, diye teslim etmeli! dedim.

Lâtife ettik. Kalem vakti geldi, gittim. Öğle namazından sonra ikindi namazına hazırlanmak için bahçeye indim ki abdest alacağım. Sakoyu çıkarırken baktım ki arkadan birisi çeker, küçük efendilerden birisi riâyeten çekiyor sandım. Bir de arkama döndüm, Harputlu, şuarâdan meşhur Kalender, ismi şimdi hatırımda yok, bilmem ne baba, hemen: «Hû!.. Erenler!..» deyip aldı sakomu giydi. Doğruca meclise ve kalemlere gidip:

— Baba Ruznâmçecinin sakosunu aşırdık!

Diye gezmeye başladı. Sabahki muhabetten ötürü aslâ renk vermedim. Abdest alıp ince bir hırka vardı, onunla odaya geldim. Aman şimdi kalemlerde herkese bir gayret geldi. «Niçin bu harabâti, Ruznâmçeci Efendinin sakosunu alsın?!» diyerek herifin üzerine hücum ettiler. Kimi para verir: «Sat bana!» der. Kimi cebren kendisinden almak ister. Cümle efendilere :

— Beni severseniz bu harabâtiye dokunmayın! Ben bu sakoyu zâten ona verecektim! dedim.

Akşam Şeyh Efendinin hânesine geldik. İhvân sako meselesini haber almış. Onlara da bir telâş ârız oldu. Neyse onları da susturdum. Şeyh Efendi gelince ihvânın ileri gelenleri meseleyi arzettiler: «Cenâb-ı Hak insanı bâzan içkiye, bâzan dervişe, bâzen eşkiyaya soydurtur. Cümlesi hoştur!» dedi.

Bir gece yatsıdan sonra Şeyh Efendi vesâir ihvânla beraber muhabbet ederken, oda kapusundan içeriye Erzurumlu harabâtî Mustafa denilen adam girdi. Buna Mustafa'dan galat Misto derlerdi. Aslında büyük bir tüccar imiş, ismi de Mustafa Ağa imiş... Sonra aşka uğramış, ne kadar mal ve emlâki varsa dağıtmış, evlâd-ü ayâlini terketmiş, harabâtîlik yoluna girmiş... Bâzan Erzurumda kalemlere gelip tuhaf Fârisî beyitler okur, herkes de sadaka verirdi. O zamandan bilirdim. Şeyh ayağa kalkıp odanın ortasına kadar karşıladı :

— Buyurun erenler! Vakitsiz nereden geliyorsunuz?!

Diye iltifat etti. Yanına aldı. Misto'nun ahvâli mâlûm:

Baş açık, yalınayak, kokudan yanında durulmaz! Şeyhin bu kadar iltifatını âdeta kıskandım. Hemen yemek çıkarttı. Yemekten sonra Misto:

— Fehmi! Sırtındaki abayı ver, bir adet de altın ver!.. dedi.

Şeyh Efendi:

—Yok! İkisinden birini iste, ya abayı, ya lirayı!.. dedi. Öbürü ısrar etti:

— Ya Fehmi ikisini de isterim!

Ben Erzurumada kaleme giderken bu adama yolda rastgelirdim, «Efendi para ver» derdi. Harabâtî ve sarhoş herif diye hiç aldırmazdım. Şimdi Şeyhimizin üzerinde bulunan aba ile bir de altın istemesi beni çok kızdırdı. Şeyh Efendi: «Hele sabah olsun bakalım, karar veririz» dedi. Yatsı namazından sonra Şeyh hareme çekildi. Misto kahve ocağına gitti. Tekkede benimle Tokatlı bahçıvan Hacı Hasan kalırdı. Diğer ihvân evlerine giderlerdi. Bir de ahırda ahır hizmetçileri yatardı. Erzurumlu Misto sabaha kadar mırmır bir şeyler söylendi. Sıkça sıkça dışarı çıktı. Her ne hâl ise sabah oldu. Abdest almak için aşağı indim. Odama döndüm. Direkte asılı olan sırma işlemeli havlumu aldım ki, yüzümü sileyim, canım efendim, havluda bir kerih koku ki târif olunmaz! Bir de baktım ki, o canım sırma işlemeli havlunun ucuna, Misto esrarını yıkadıktan sonra elini silmiş.. Kan beynime sıçradı! Kahve ocağına koştum, Misto nargileyi esrarla doldurmuş, tokurdatıyor!

— Niçin havluma esrarı sildin habis!

Dedim. Cevab vermedi, nargile tokurdattı. Artık ağzımı açtım:

— Binamaz sarhoş, dervişlik satar!..

Diye tekdire başladım. Cevabında:

— Kahbe dünya!.. Sabahleyin git bulaşma! dedi.

Bunun üzerine bütünbütün hiddetlendim:

— Ben seni Erzurumdan da bilirim, halktan para dilenirsin! dedim.

— Biz fakiriz, dileniriz, sen dilenme! dedi.

Tokatlı Hacı Hasan geldi:

— Aman efendim, af buyur, bu bir harabâtîdir, sabahleyin incitmeyin! dedi.

Şeyh Efendinin de haremden çıktığını gören Misto kahve ocağından geldi:

— Ey!.. Ver bakalım, gideceğim! dedi.

Fehmi Efendiden abayı ve altını aldı.

Sonbahar geldi. Herkes bahçelerden şehre nakil tedârikine başladılar. Şeyh Efendimiz: «Böyle altı ayda bir kere bahçeye nakletmektense bir ciheti ihtiyar etmeli, orada oturmalı» dedi. Bunu müzakere etmek

üzere Sarıgüzele Şeyh Hayyat dâmadı Abdüssamed Efendiye gittiler. Abdüssamed Efendinin de efkârı çoktanberi bu yolda imiş. Şehre gitmekten vazgeçtiler. Bahçe konağında kaldılar. Ama bana bir şey söylemediler Yâni siz de şehirde filân yerde, yâhut falan yerdeki konağı kiralayın demediler. Nihayet bir gün beni huzurlarına çağırarak:

— Bu kış Abdüssamed Efendi de bahçde kalacakdır. şehirdeki evlerini kimseye vermiyeceklerdir, onu size terk buyurdular. Gidin, teşekkür edin! dedi.

Abdüssamed Efendinin bahçelerine gittim. Abdüssamed Efendinin müridlerinden bir Sünnî Efendi vardı, bu zâtın da onüç, ondört yaşlarında gaayet güzel bir oğlu vardı. Abdüssamed Efendi bana:

— Küçük İbrahimi senin hizmetine vereceğim... Hem yemeğini pişirsin, hem de evde sana hizmet etsin... Siz de ona yazı öğretirsiniz.. dedi.

— Emir ve irâde Efendimizin, dedim.

Birkaç gün sonra Erzincanda Şeyh Hayyât merhumun hânesine naklettim. Bu kış Erzincana gelişimin ikinci kışıydı. Bu kışı küçük İbrahimle beraber geçirecektim. Şeyh Hayyât'ın evinin ufak, bir kanatlı bir sokak kapusu vardır. Oradan girildikte sağ tarafta yedi sekiz ayak merdivenle çıkılan bir ufak oda vardır. Bu oda bizzat Şeyh merhumun odasıydı. Onun yanında bir ufak döşecik. Bu evin harem dâiresi de bir tek odadan mürekkebdir. Ancak genişçe bir mutbağı var, bir de odunluğu vardır. Ama bize bu dâirenin lüzumu olmadığından olduğu gibi bıraktık. Gündüzleri kaleme gidiyordum. Küçük İbrahim evde kalıp bir türlü bir yemek pişiriyordu. Akşam kalemden gelip fesimi çıkarıp başıma sikkeyi geçiriyordum. İbrahim de karşıma geçiyordu, o da babasının oğlu, beraber zikrediyorduk. Eve aslâ misafir kabul etmiyordum. Uyku zamanı geldikte, İbrahim gaayet dar ve uzunlamasına olan odaya yatağını sererdi. Oda, ancak bir yatak alacak kadardı. İbrahim de kendi yatağını, musandıranın üzerine sererdi. Sabahleyin erkenden kalkarız. Ben kürkümü giyerim, bitişiğimizde olan Câmi-i Kebire sabah namazına gideriz.

Bir gün İbrahim kaleme bir şey söylemek için gelmişti. Tahrirat Kâtibi Osman Efendi biraz Bektâşîmeşrebdi. Hiç geçinemez, birbirimizden nefret ederdik. İbrahimi görünce:

— Bu güzel çocuk bu sofunun yanına düşmüş... Acaba mümkün olmaz mı şu sofunun elinden kurtaralım!.. demiş.

Bu benim kulağıma geldi. İbrahimin kaleme bir başka gelişinde çocuğun başından fesini aldım, önüme oturttum. Kalem makası ile bütün saçlarını iğri büğrü kestim. Osman Efendi:

— Aman efendim.. Çocuğun başını kesersiniz! Bir berbere emir buyurun da kessin! dedi.

— Hayır.. Hayır!.. Pekâlâ ben keserim! dedim.

Saçlarını kestikten sonra başına fesini geçirdim. O güzel çocuk amma bir acaib, sakil bir şey oldu!..

Biraz da Şeyhimiz Fehmi Efendinin kıyafetinden bahsedeyim. Başlarında arakiyye üzerinde beyaz sarık vardı, ama öyle hoca efendilerinki gibi büyük değildi. Sarığı katlayıp düzgün olarak sarmazlardı, yâni ince bir dülbendi şöyle hafifçe dolarlardı. Ayaklarında ekseriya elifî biçimi çuha şalvar ve bir renkli kısa mintan bulunurdu, mintan da ya çuhadan, ya yekrenk Acem şalından idi. Öyle allı güllü, çiçekli basma entari kullanmazlardı. Bellerine düz renkli, başları nakışlı Acem şalı sararlardı. Arkalarında dâima ya düz renk Acem şalından veya şaldan iç hırkası tâbir olunur bir hırka ve daha üzerinde, kış ise boyluca kürk, yaz ise maşlah denilen Acem abası bulunurdu. Bâzan Şam hırkası, bir defa siyah cübbe giydiklerini gördüm. Lâkin ekseriya giydikleri Van abasından içi çuha kaplı sako idi. Kış için siyah ve kahverengi, yaz için beyaz Van abasından, kalem efendileri gibi boyu uzunca sako giyerlerdi. Ayaklarında dâima siyah mest ile siyah mergub ve bâzan âdeta esnafların giydiği gibi siyah yemeni bulunurdu. Hoca efendiler gibi binniş, cübbe ve sarı mest pabuç giydiklerini görmedim. Bir defa da kış mevsiminde uzun kırmızı çizme giyip çarşıdan eline hurcu alıp içinde et olduğu halde gelirken gördüm. Zayıf ve nahifdi. Kışın şiddetine dayanıklı değildi. Yünden yapılmış gibi beyaz abadan iç mintanı ve ayaklarına iç donu giyerlerdi. Frenk malından fanilâ aslâ giymezlerdi. Evvelleri mavi çuhaya kaplı bir kürk giyerlerdi. Sonra Çerkes Hasan nâmında bir dervişe beyaz kuzu postundan boyunca bir kürk yaptırttı. Bir şala kaplatıp onu giyerlerdi. Yalnız ekseriya bezden uzun entari ve bâzan yine öyle yekrenk şaldan entari giyerlerdi. Ellerine yirmi otuz habbeden ibâret ufak bir tesbih alırlardı. Doksan dokuzlu tesbih almazlardı. Ellerinde dâima çarhı felek gibi döndürürlerdi. Yaz ve kışın şemsiye kullandıklarını görmedim. Ancak kışın, başlarına düz siyah Acemkârî şal sararlardı. Yazın pek sıcaklarda hayvan üzerinde şehre gelirken eline bir ağaç dalı alarak onun yaprakları ile gölgelenirdi. Kışın ellerine yapağıdan mâmûl Kürd işi tek parmaklı eldiven giyerlerdi. Bindikleri hayvanın üzerinde Erzurumkârî bir eğer vardı. Üstüne siyah tüylü yamçı atılmıştı.

Konağının herbiri umûr ve hususunun tesviyesi için vekilharç gibi Yusuf Ağa nâmında aylıklı bir adam vardı. Dâmadları Tâhir Efendi de her hususa ayrı nezâret ederdi. Fakat ekseriya evine lâzım gelen şeyleri Fehmi Efendimiz bizzat satın almak üzere şehre teşriflerinde, hayvanın arkasına iki gözlü ufak bir heybe koyarlardı. Sâir esnaf ve ahâli gibi şehre gelirlerdi. Sofrasında misafir eksik olmazdı. Fakat kendisi, ancak misafirlerini teşvik için yemek yerlerdi. Elleri yemekten kesilmezdi, fakat kuş burnunu suya batırıp çıkardıkça ne mikdar şey alabilirse, parmakları sahandan o kadar şey alırdı. Fehmi Efendi bir ahlâk-ı mücessemdi.

BİR İSTANBUL SEYAHATİ

Ruznamçeci efendinin borçları — Fes hurcda, arakıye başda — Trabzon Valisini şaşırtan kıyafet — İstanbuldaki işler — Ayasofyada Erzurumlu Şeyh Hüseyin Efendinin Konağı ve Abdülmecidin gözden düşmüş odalığı — Sadrıazam Koca Reşidpaşayı mevkiinde tutan Hâşim Baba — Erzincana dönüş — Dördüncü Ordunun merkezi tekrar Erzincandan Erzuruma naklediliyor — Erzurumda Kadiriye Şeyhi İsmail Efendi — Erzurumda İstanbul usulü bir âyin — Erzurumda müftü efendi ile şeyh efendi rekabeti.

Bu sıralardaki bâzı âile vukuâtını kısaca kaydedeyim. Babamı, karımı ve oğlumla beraber Erzincana getirttim. Erzincan'da bir kız evlâdı ile tâze bir dul bularak babamı üçüncü defa evlendirdim. Benim bir ikinci oğlum oldu, adını Sâlih koyduk. Babamın İstanbulda bırakmış olduğu ikinci haremi de «Ya gelsin, ya beni bıraksın» diye Bâbıaliye arîza vermiş. Erzurum vâlisine emirnâme gelip vilâyetten Dördüncü Ordu Müşirliğine yazılmış, Abdülkerim Paşa da bana irâde buyurdu. Akşam Şeyh Efendimize meseleyi arzettim. Bunun halli, ve vâlidemi de alıp Erzincana getirmek üzere benim İstanbula gitmekliğime karar verdik. Abdülkerim Paşa kırksekiz gün izin verdi. Lâkin şuraya buraya bir hayli borcum vardı. Bu borç, evvelce haremimin ve annemin İstanbula gitmesi, sonra babamın ve haremimin Erzincan'a gelmesi, babamın evlenmesi maddesi, benim de aşk ve muhabbetle akçe ve mal gözümde olmayıp «Yağmadır. Alan alsın!..» diye harman savurmam yüzünden olmuştu. Şeyh Efendi:

— Bu borç size mânevî bir zincirdir. Aslâ terakki edemezsiniz... Ancak maaş ve tâyinatınızdan bunun için bir mikdar şey buralım. dedi.

On bin kuruş kadar hazinede bir alacağım vardı. İstanbulda da babamın bir hayli borcu vardı. Onun da ödenmesi lâzımdı. Boşayacağı kadının nikâh ve nafakası gibi şeylere de para lâzımdı. Bu on bin kuruşu onlara ayırarak benim borçlarım hâliyle kaldı. O zaman hazinede para bulunmadığından on bin kuruş için Trabzon Malmüdürlüğüne bir senedi mahsus alındı. Bir mekkâre hayvanına binerek bir başıma Trabzon'a hareket ettim.

Pantalon, sako ve fesi hurca koyup arakiyye üzerine beyaz sarık ve

entari üzerine maşlah ile hayvana bindim. Trabzon'a bir sabah erkenden vâsıl oldum. Sevk Memuru Binbaşı İbrahim Efendiyi bulup:

— Azizim bir gün evvelce bizi buradan İstanbula aşırmalı! dedim.

— Bu akşam üzeri kalkacak Nemçe postası vardır! dedi.

— Tamam! dedim, lâkin on bin kuruşluk sened-i mahsus vardır, bunun çâresi?

— Buyur, beraberce vâli Beyefendiye gidelim gümrüğe havâle alıp oradan hemen alırız! dedi.

Hemen hükûmete gittik, o zaman Trabzon Vâisi olan İzzet Paşa'nın odasına girdik. Binbaşı İbrahim Efendi kıyafetimden ziyadesiyle sıkılıp:

— Pantalon, sako ve fesinizi giyseniz iyi olur.

Demişti. Ben oralı olmamıştım. Arakiyye ve maşlah ile gittim. Vâli Paşa Dördüncü Ordu Müşirinin tahribatını okudu:

— Ruznâmçeci İbrahim Efendi nerede? dedi.

Binbaşı beni gösterdi. Vâli bana gözucuyla bakarak tahriratı tekrar okudu:

— Canım efendim, ben Ruznâmçeci İbrahim Efendiyi soruyorum!

Diye tekrar etti. Bunun üzerine İbrahim Efendi:

— Efendim, Ruznâmçeci bu zâttır, kendileri dervişlerdendir, derviş elbisesine ziyadesiyle muhabbetleri vardır, yol hâliyle de bu elbise ile bulunmuşlardır! Huzûr-u âlinize acele ile geldiler, vakit bulup da hurcdan elbiselerini çıkarıp giyemediler! dedi.

İzzet Paşa bana dikkatle baktı:

— Hüdâ hakkı için fevkalâde sıkıldım! Hürmette kusur ettim.. Rica ederim böyle kıyafetle gezmeyiniz! Elbisenin dervişliğe ne zararı vardır? dediler.

İltifat edip yanlarına aldılar. Derhal gümrüğe havele ilmühaberi yazdırttılar. Ben de Vâli Paşadan çok sıkıldım. Ne çâre, küstahlık oldu bir kere!

Hemen gidip paraları aldım. İkindiden sonra vapura binerek İstanbul'a hareket ettim. Defterdar Hâlet Beyefendi, Rusya seferi hesaplarının görülmesine memur komisyonun reisi idi. Vâlidemi ve akrabalarımı ziyaretten sonra kendilerini gidip gördüm. Beni görünce sevincinden odanın ortasına kadar koşarak boynuma sarıldı. Erzincan'a dönünceye kadar hiçbir yerde kalamıyacağımı bildirdi. Kendilerine Şeyh Efendimizin selâmlarını getirmiştim. Fehmi Efendi: «Hâlet Beyefendiyle beraber Erzurumlu Şeyh Hüseyin Efendiyi ziyâret edip selâmımı götürün, oradan Eyyub'da mecâzibullahdan Hâşim Babayı ziyâret edin. Kendisi âlem-i hayret ve cezbeder, bir şey söylemeyin, ne söylerse dinleyin» diye tenbih etmişti. Ancak gündüzleri vâlidemi ziyâret ediyordum, yol hazırlığına bakıyorduk.

Erzurumlu Şeyh Hüseyin Efendinin konağı Ayasofya Câmi-i şerîfi ittisâlinde, yol üzerinde bir büyük konaktı. Bu konak, Sultan Abdülmeci-

din odalıklarından bir kadın tarafından alınıp Şeyhe hediye edilmişti. Hikâyesi şöyledir:

Pâdişahın bu kadına alâkası varmış, fakat hernasılsa bir vakit kendisinden soğumuş.. Kadın kendisini tekrar sevdirmek için hocalara, şuraya buraya düşmüş.. Bir fayda görmemiş.. O zamanlar Şeyh Hüseyin Efendi de İstanbul'a yeni gelmiş, Süleymaniye tarafında bir zâtın konağında misafir imiş... Kadın bunu haber alıp oraya gitmiş.. Keyfiyeti Şeyh Hazretlerine arzetmiş... Hüseyin Efendi: «Biz öyle nüsha yazar, okur üfler şeylerden değiliz. Bir kalender fakiriz!» diyerek kabul buyurmaz. Konak sâhibi tarafından da rica olununca kadını huzurlarına çağırtmış: «Biz öyle nüsha bilmeyiz, okur üfler şeyhlerden değiliz. Bizimki ancak bir nazardır.. Haydi git, sarayda Zât-ı Şâhâne şimdi sizi arıyor!» der, hâtun bu sözden bir şey anlamayıp saraya giderken, yolda, Baltacıların herbiri bir hayvan üzerinde, karşılaşmışlar: «Aman efendim, Zât-ı Şâhâne acele sizi arıyorlarmış» demişler. Kadın saraya gelip Huzûr-a Şâhâneye çıkmış... Abdülmecid Hânın eski alâkası on misli fazla olmuş... Kadın ertesi gün hemen Hüseyin Efendinin huzûruna gelmiş, ayaklarına kapanıp yalvarmış, Ayasofyadaki konağı alıp Şeyh Efendiye hediye etmiş...

Defterdar Hâlet Beyefendi ile kendisini erkenden ziyârete gittik. Alt katta bir ufak odada oturuyorlardı. Kendisi ufak bir erkân minderinde idi. Yukarı minder baştanbaşa her cinsten adamla dolmuştu: Paşa mâzulü, Yeniçeri eskisi, Bektaşî fukarası, hoca efendiler, kalenderler zümresi... Sanki Sefine-i Nuh gibi... Şeyhin başındaki sarık gayri muntazam... Abanın yakası bir tarafa gitmiş, bağrı açık... Bir perişan halde oturuyordu...

Ozamanlar İstanbul'daki dervişlerin ve şeyhlerin kutbu meczube Hâşim Baba imiş. Sâbık Sadrâzam Reşid Paşa Hazretlerini bu zât tutarmış.

Bana şöyle bir vak'a anlattılar:

Reşid Paşanın birinci parlak zamanında, Şehzâdebaşında Direklerarasının arkasında ve kahve dükkânının ittisâlindeki medresede, o zaman ulemâdan, mazanneden bir zât otururmuş.. İsmine İmâm-ı Âzam derlermiş.. Bu zât nakletmiş: Bir gece rüyâsında bir sahrâda bulunmuş. Görmüş ki o sahrânın ortasında dervişler halka olmuş otururlar. Yaklaşarak sormuş, bunlar kimdir demiş. «Sen buraya nasıl geldin? Bu meclis kutublar meclisidir, her şey bu meclisde hallolunur.» demişler. İmâm-ı Âzam «Aman demiş, şu Sadrâzam Reşid Paşanın yüzünden bu dîn-i mübîn gaayet zayıf düştü, bunun bir çâresine bakılsa!» demiş. Cevabında o derviş: «Benim elimden gelmez, ancak şu karşıda otura, zât bu meclisin reisidir, ona arzediniz.» demiş. Bu reis Hâşim Baba imiş. Dervişlerin konuştuklarını mesele bittikten sonra o derviş meclise hitâben: «Sadrâzam Reşid Paşa'yı istemiyoldar!..» demiş. Cümlesi tasdik etmiş. Ancak meclisin reisi bulunan bu zât: «Evet, biz de biliyoruz. Lâkin ne çâre ki,

daha onun eliyle görülecek işler var. Tamam olmadıkça olamaz!» buyurmuşlar. İmâm-ı Âzam bu sözden canı sıkılarak uyanmış.. Görmüş ki rüyâdır. Sonra 1270 tarihinde Rusya muharebesi açıldı. Filhakika Reşid Paşanın eliyle İngiliz ve Fransız askeri ve donanması gelip bize yardım ettiler. Kimsenin burnu kanamadan yine dönüp gittiler. İşte Reşid Paşanın memuriyeti bu imiş...

İstanbulda bulunduğum sırada süt biraderim İkinci Mâbeyinci Ahmed Beyi de ziyâret ettim. Sultan Mecidin pek sevgilisi idi. Dâiresi fevkalâde idi. Bilâhara Ahmed Bey Birinci Mâbeyinci oldu. Bunun Başmâbeyinciliği zamanında Abdülmecid vefât etti. Ahmed Beyi dört bin kuruş maaşla tekaüd ettiler. Çok geçmeden Ahmed Bey de öldü, Oğulları o vakit idâdiye mektebinde idiler, bilemem ki sonra ne oldular...

İzin müddetim bitmek üzereydi. Getirmiş olduğum para ile üveyanamın nikâh nafakasını, babamın borçlarını verip anamı aldım. 1275 kışında Erzincana döndüm. Bir sene sonra, 1276 kışı idi, Şeyhimiz Mehmed Fehmi Efendi, Hicaza gitmek üzere İstanbul'a hareket etti.

1277 Zilhiccesinde, Fehmi Efendimiz Hicazda iken Abdülmecid Hân irtihâl etti. Orduy-u Hümâyûnun merkezi Erzincandan tekrar Erzuruma nakledildi. Fehmi Efendi hacdan avdet ettiği sırada ben Erzurumda bulunuyordum.

Erzuruma hareketimiz 1277 yılı Teşrinievveli içinde oldu. Sonbahar idi. Erzincan'dan arabalara binildi. Ben validemle beraber bir arabaya binmiştim. Babam, üveyanam, harem ve çocuklar da diğer arabalara binmişlerdi. Eşyalarımız da kâmilen arabalara yüklenmişti.

Erzurumda Kaadiriyye kibar Meşâyihinden Şeyh İsmail Sırrı Efendi vardı. Kendileriyle gıyaben tanışır, sevişirdik. Ordunun Erzurum'a nakledildiğini öğrenince, beni, Gâvur mahallesindeki tekkesinde misafir etmeyi kararlaştırmış. Halbuki biz, üvey vâlidemin Erzurum'daki akrabalarının konağına inmiştik. Ertesi gün erkenden İsmail Efendinin ziyârete geldiğini haber verince sokak kapusuna yalınayak koştum. Elini öptüm. İsmail Efendi kalendermeşreb bir zât idi. Orta boylu, sakalına azıcık kır düşmüş. Uzun bir basma entari ve onun üzerine basma bir hırka giymiş.. Başlarında arakiyye, üzerine de Erzurumlu Şeyh Hüseyin Efendininki gibi perişan bir beyaz sarık sarmış... Göğsü bağrı açık.. Aslı Tokadlı imiş. Tokatdan Erzuruma hicret etmişler.. Dergâha yakınlığı dolayısiyle Sığırcık mahallesinde bir konak kiraladık ve taşındık, yerleştik. Mevleviyye ve Hâlidiyyeden sonra aşk ve harâretimiz Kaadiriyye tarikatında da neşvünemâ bulmaya başladı.

Şeyh İsmali Efendiye, müsaade ve kabul buyururlarsa İstanbul usul ve kaidesi üzere Cuma günleri, Cuma nazamından sonra dergâhın, açılması ile âyin-i şerîf ve mukabele yapılmasını teklif ettim. Erzurum ahâlisi

cümleten tarîk-i Kaadiriyyeden idi. Mevcud bulunan şeyhler Pazartesi ve Cuma geceleri mukabele-i şerîf ederler. Gündüz hiçbir dergâhda Zirullah olmazdı. İsmail Efendi bu ricamı kabul etti. Dergâhın, İstanbul'daki Mevlevihânelerde olduğu gibi güzel bir sema'hânesi vardı. Hattâ büyük zevâta mahsus sema'hâneye bitişik ayrıca bir odası daha vardı. Bir vakitler Erzurum Vâlisi olan Es'ad Paşa, dergâhın eski şeyhi, benim kendisini İstanbulda ziyâret ettiğim Şeyh Hüseyin Efendiye bir hizmet olmak üzere oralarını yeni olarak yaptırmıştı. İsmail Efendi bütün halife ve ihvanlara emir ve tenbih ederek, Cuma günü Cuma namazından sonra dergâhı açtık. Jurnal Memuru Edhem Efendi güzel hattat idi. Hazret-i Abdülkaadir-i Geylânî'nin isimlerini fevkalâde büyük bir levha üzerine ziyade kalın bir kalemle yazdı, sema'hânenin mihrabı üzerine astık. Mihraba sâir levhalar da astık. İstanbul dergâhlarının sema'hâneleri gibi fevkalâde tezyin olundu. İstanbul usulü zâkirler, ve na'tşerîf için mahsus adamlar tedârik ettik. Evvelâ evrâdı şerîfe okundu, sonra Kelime-i Tevhide başlandı. Şeyh efendi, ben vesâir misafirler sema'hâneye girdik. doğruca mihrabdaki kırmızı postun üzerine oturdu. Ben de yanına oturdum. Misafirler de mihrabın iki tarafında olan postların üzerine oturdular. Bir müddet sonra Şeyh Efendi sema'hânenin ortasına doğru yürüyüp na'tşerîf okuyan zâkirlerin yanında durdu. Sonra zikr halkasına girdik. Mukabele-i şerîf artık yavaş yavaş raks ve sema' cihetine yüz tuttu. Dervişlerin aşk ve hareketleri arttı. Kiminin başından arakiyyesi düşmeye, kiminin ağzından köpükler taşmaya, kimisini de aşk alıp cezbe vâdisine atmaya başladı. Sema'hânede bulunan ziyâretçiler de mest oldular.

Dergâhta âyinden sonra kahveler içilir, muhabbetler olunur, herkes takım takım gelip Şeyhin elini öperek evlerine giderlerdi. Kandil geceleri de sema'hâne kandil ve fanuslarla tezyin olunur, mukabele yapılırdı. İş gittikçe büyümeye başladı, kalem efendileri, ümerâ ve zâbitan Cuma günleri dergâha gelmeye başladılar. Âdeta İstanbul tekkelerinin birincisi derecesine geldi. Mevsim kıştı, artık geceleri Şeyh ve bâzı halife er beraber ihvânın konaklarına gidilmeye başlandı. Tel helvası çekilir. Güzel güzel muhabbetler olunurdu. Kalem efendilerinden, askeri tabur kâtibi vesâir zâbitandan Kaadiriyye tarikatına mensub bir çok dervişler vardı. Bunlar İstanbul usulü mukabele-i şerîf icrâsında çok tâlimli idiler. Onlar her Cuma devam ederlerdi. Erzurum dervişlerinin kaideleri başka idi. Böyle İstanbul kaidesince mukabele olunca başladılar. Hele devranı her tekkede yapmıya başladılar. Hattâ devranın ismine «Ruznâmçeci Efendi zikri» dediler. Hâlâ Erzurum tekkelerinde «Ruznâmçeci Efendi zikri edelim» diye devrana başlarlar. Cuma günleri ne sema'hânede ve ne de odalarda oturacak, duracak yer kalmadı. Bu hâle hased edenlerin canına yetti.

Aleyhimizde gulguleleri âsümâna çıktı. Amma işi menetmeye cesaretleri yoktu. Nihayet Erzurum Müftüsü Hacı Ömer Efendi Hocaya düşerler. Müftü Efendi ile Şeyh Efendinin de arası açıktır. Müftü Efendi bir gün Müşir Paşaya giderek keyfiyeti beyan eder: «Bu yüzden Erzurumda bir fitne çıkabilir» der, Müşir Paşayı korkutur. Bu işden yalnız benim menedilmemi rica eder. Müşir Paşa ise Şeyh İsmail Efendiyi çok severlerdi. Beni derhal çağırıp menetmeyi münasip görmez. Aradan birkaç gün geçti, Müftü Efendinin şikâyeti öğrenildi. Şeyh Efendi de tekkeyi eski hâline koydu. Artık evvelki gibi Cuma günleri cemiyet-i kübrâ olmadı.

Bir gün bir iş için Müşir Paşa Hazretlerinin yanına gittim. Paşa: «Ruznâmçeci Efendi! Siz Şeyh İsmail Efendinin tekkesinde mukabele ettirmişsiniz. Bunun için ahâli arasında bir takım dedikodular oluyormuş... Ne lâzımdır, tekkenin şeyhi kimse o zât tekkesini idâre etsin!..» buyurdular. Fakat bir müddet sonra Kerim Paşa azlolundu, yerine Menemenli Mustafa Paşa Müşir olup geldi. Bu zât Sultan Azizin ilk müşirlik verdiği adamdır.

MEKKÂRECİ BAŞININ OĞLU

Dergâhdaki zâkir arasında güzel bir çocuk — Mekkârecibaşının oğlu güzel Aziz Ruznâmçeci efendiye Sinebelili evlâdı mânevi oluyor — Azizin yazı cemiyeti ve hatim duası — Erzurum Valisi Arnavud İsmail Paşaya mühürdar lâzım imiş — Bahalıya mal olan Aziz, iki kat olan borç — Narmanlı Camiinde ramazan geceleri — Ordu Meclisinin Erzurumdan Erzincana nakli — Erzurumdan alayı vâlâ ile ayrılmış — Erzincada şeyhin muhabbeti Azize karşı olan aşkı gölgede bırakıyor — Çubukçu Hacı Bey — Evveliyetinin siyah kehribârları ve kehribâ çubuk meraklısı Müşir Paşa — Göze gelen güzel çocuğun hastalığı — İftirak.

O yılın ilkbaharında idi, bir Cuma günü dergâha gitmiştim. Mukabelede bir kenarda ayakta duruyordum. Sema'hânenin bir direğine yaslanıp mest-ü hayrân dervişleri seyrediyordum. Gözüm fevkalâde güzel zikreden bir çocuğa ilişti. İsm-i Celâl zikrinde idiler. Çocuk, başını aşağı indirip yukarı kaldırdıkça, biraz uzunca olan saçları, perişan, perakende bir hâle girmişti. İsm-i Celâl, çocuğun cemâliyle bir başka cilve ve cünbüş ediyordu. Başını aşağı indirdiği zaman saçları yüzünü örtüyor, yukarı kaldırdığı zaman, yüzü bir güneş gibi doğuyordu. Gözleri, koyun gözü idi. Yâni, koyun kesildikten sonra gözleri makbul bir renk alır, ona koyun gözü derler. Kaşları iki parmak kalınlığında idi. Zikirden sonra derhal sema'hâneye çıktım, dergâhın erkânından Sâni Dede Efendiye bu güzel zâkirin kim olduğunu sordum. «Göster bakalım» dedi. Gösterdim. Başı bozuk elbisesinde idi. Yâni ayağında çuha şalvar vardı. Başında fes üzerine yazma yemeni bağlamıştı. Ayağında Erzurum işi çizme vardı, Sâni Efendi tebessüm edip:

— Bu çocuk cidden güzeldir, kendisini çok severim, Mekkârecibaşı Abdülhamid Ağanın oğlu Aziz Efendidir.. dedi.

Mekkârecibaşı Hamid Ağa zâten bizim adamımız gibiydi. Dâima Ruznümçeci kalemine müracaat eder, işleri bizde görülürdü. Ben yüz vermediğimden odaya edebiyle girerdi. Benden fevkalâde çekinirdi. İkinci Cuma günü, Aziz'in zikrini suretimahsusada temâşâya gittim. Zikirden sonra dergâhın üst tarafında olan çimenliğe doğru topluca gezintiye çıktık. Bir aralık bu küçük zâkire, zikrinin güzelliğinden aldığım mânevi hazzı açtım. Üç dört gün sonra babası Mekkârecibaşı Hamid Ağa kaleme geldi, etek öptü :

— Efendim... Mahdum kölelerine iltifat buyurmuşsunuz... Mahdum kölelerini kabul buyurursanız maiyet-i devletinize vereceğim... Evlâdınız olsun!..

Diye yalvardı. Ertesi günü Aziz, babası ile beraber kaleme geldi. Etek öptü. Efendilerin alt tarafına minder üzerine oturttum. Aziz o gün sere pantalon ve fes giymişti. Bu sıralarda vâlidem İstanbula gitmeyi arzu etti. Vâlidem İstanbula gittikten sonra mânevî oğlumu evime aldım. Selâmlıkta bir oda döşettim. Kendisine bir uşak tuttum. Kalemden beraber döneriz. Aziz soyunur, geceleklerini, üzerine yaptırttığım boy kürkünü giyer, uşak kendisine yazı takımını getirip koyar çifte ispermeçet mumlu şamdanı yakıp önüne kor.. «Su!» dedi mi, hazır! Canı çarşıdan bir şey istese, uşak gidip getirir. Mekkârecibaşının oğlu değil, sanki Erzurum Vâlisinin oğlu!..

O kış, Aziz'in ve öz oğlum Hüsameddin Çelebinin tahsil ve terbiyesiyle uğraştım. Hemen her Cuma günü öz oğlumla mânevî oğlumu alır, hamama giderim. Bâzanda çarşıda gezip dolaşırdık. Ayda bir kere filân da, Aziz'in fevkalâde ısrarı ile, Hacı Osman Efendinin ve Hacı Mustafa Babanın dergâhına giderdik, o gece dergâh da yerinden semâya giderdi! Aziz, güzel olduğu kadar zeki idi. Altı ayda yazıyı öğrendi. Ona fevkalâde bir yazı cemiyeti yaptım. Evvelâ kendisine bir kat güzel esvab yaptırttım. Bir Cuma günüydü. Ahbablara fevkalâde taâmlarla bir ziyâfet verdim. Bahşişler dağıttım. Erzurum'un eski Müftüsü Tursun Efendi, bu yazı cemiyeti için bir tarih sundu. Lâyık olmayarak hediyesini takdim ettim. O gün, Hüsameddin Çelebinin de hatim duâsı vardı. Hüsameddin'e Mevlevî elbisesi giydirmiştim. Önde o, ufak tefek, arkada Aziz, uzun boyu, setre pantalon ve fesi ile kapudan içeri girer girmez, içime bir hüzün çöktü, kendimi tutamadım, ağlamaya başladım. Çocuklar, dâvetlilerin, sıra ile dolaşarak ellerini öptüler. Aziz utancından ter içinde kalmıştı. Nihayet benim karşıma geldi. Fakat ellerime sarılacak yerde, vefâkâr çocuk, ayaklarıma kapandı.

Kaldırdım, bir iskemleye oturttum. Abdülhamid Ağaya:

— Aziz'i götür, anasının elini öpsün! dedim.

âvlâd-ı mânevî ama, Aziz bana hayli masrafa mal oluyordu. Eski borcum iki kat oldu. Erzurum hânedânından pek çokları Mekkârecibaşının oğlunu kendi hizmetlerine almak istiyorlardı. Erzurum Vâlisi Arnavud İsmail Paşa da babasına haber göndermiş: «Her ay yirmi lira maaş vereyim, oğlunu kendime mühürdar yapayım!» demiş. Hamdi Ağa da cevabında: «Yüz lira verse olmaz... Ben Aziz'i Ruznâmçeci Efendiye evlâd diye teslim ettim!» demiş..

Ramazan geldi. Kış idi. Evimizin civarındaki Narmanlı Câmiine soba kurdurttum. Sâni Efendiden rica ettim. İkindiden sonra va'ze başladı.

Biz de Aziz ile beraber câmie gider, Bursa işi seccademizi sererek vaiz dinlerdik. Sâni Efendinin va'zi kimya gibiydi. Sultan-ı Âşıkinden bir koca kalendermeşreb vâiz idi. Câmide yer kalmazdı. Kapudan giren; «Allahını seven ileri gitsin» diye bağırırdı.

Kadir gecesi ise, câmiin hâli bir başka oldu. Sâni Efendi bir vaiz etti ki, ağlamadık kimse kalmadı. O gece Medine-i Münevvere ahâlisinden bir zât gelip fakirhâneye misafir olmuştu. Onu da câmie götürmüştüm. Va'zın sonunda Sâni Efendi duâya kalktı, arkasındaki cübbeyi çıkarıp kollarını sıvadı: «Ey ehl-i Tevhîd!.. Bilir misiniz içimizde bu gece kim vardır? Hazret-i Cânânın köyünden gelmiş bir sultan vardır.. Hiç şüphe etmeyin ki, Rûh-u Hazret-i Risâletpenahî şu anda buradadır!..» diyerek duâya başladı. Onu gördüm ki, halk o saat diğer renge ve âlem-i vahdete dalıp külliyyen aşk-u muhabbet-i hakikiyyeleri cûş-u-hurûşa geldi. Değil insanlar, kandiller ve şamdanlar raks ve ma'a geldi. Gözlerimizden akan yaşlar, muhakkak cehennem ateşini söndürürdü. Cenâb-ı Hak'dan mağfiret diledik, dağlar ve taşlar çekmez günahlarımız bir anda mahv-u zâil oldu...

Bir müddet sonra Ordu meclisinin Erzincan'a nakledileceği havâdisi şâyi oldu. Mânevî oğlum Aziz'i de beraber götürmeye karar verdim. Haremleri evvelce arabalara bindirip ileri çıkardık. Arkalarından, ikindiden sonra da biz, alay-ı vâlâ ile çıktık. Amma ne alay, târif ve tavsif edemem.. Bizi uğurlayan dervişlerin hadd-ü hesabı yok..

Aziz'in yol elbisesi şöyle idi: Sırmalı kefiye başında, üzerinde sırma topuzlu akel, kefiyenin püsküllerî omuzlarından aşağı perakende perişan sarkmış.. Sırmalı palaska boynundan asılmış... Belinde sırma kayışlı kılıç... Ayağında Napolyon çizme... At üzerinde, yanımda gidiyordu. Arkamızda muhafaza memuru Serçavuş Hacı Bey... İlerisi ve gerisi de müthiş bir kalabalık.. Atpazarı meydanına doğru yola revân olduk.. Caddeye adam sığmaz.. Hayvanların ayağı altından kalkan toz, âsümâna ser çekmiş.. Gürcü Kapusuna geldik. Bizim uğurlanma alayımızı görmek için etrafta olan dükkânlarda boş yer kalmamış.. Güçhâlle şehirden sahrâyı bulduk.. Erzurum delikanlıları sahrâda at sürmeye başladılar, yâni Erzurum âdetince at dizgin edip oynarlardı. Kimisi güzel sadâ ile nait okurdu. Erzurum'a üç saat mesafede Ilıca nâm köye vâsıl olduk. Evvelce çadırlarımız gidip kurulmuş. Harem dâiresi uzacık bir mahalde olup selâmlık için dahi öyle güzel bir çemenlikte su kenarında kurulmuştu. Akşam oldu, yemekler yendi. Herkes dinlenmek üzere köyde birer yere taksim oldular. Ertesi gün, güneş doğar doğmaz kalktık.

İşte orada Erzurum'lularla bir vedâ ettik ki, mevcut olan ihvânın ruhları cesedlerinden ayrıldı. Mevsim yaz idi. Artık su başlarında taâmlar ederek, indiğimiz köylerin yanında çadırlarımızı kurup istirahat ederek Erzincana vardık. O sırada Hicazdan dönmüş bulunan Fehmi Efendi Hazretleri benim

için Câmi-i Kebîr karşısında harem ve selâmlıklı bir büyük konak kiralamış.. Konağa indikten az sonra Aziz'i alıp atlara bindik, Fehmi Efendinin elini öpmiye gittik..

Şeyhimiz Hazret-i Fehmi'ye kavuştuktan sonra, evlâd-ı mânevîm Azize olan muhabbet ve iltifat da biraz azaldı. Zavallı çocuk mahzun ve mükedder oldu. Benim misafirim demekti. Babası Erzurumda kalmıştı. Diyâr garibi idi. Onun hüznünü gidermek için lisanca ve akçece kusur etmemeye çalıştım. Meclis bahçede yerleşmişti. Her gün Aziz Efendi ile beraber atla şehirden bahçeye, Meclise gidip geliyor idik. Serçavuş Hacı Bey bir müddet bizimle oturdu. Sonra Muhasebeci Efendinin yanına girdi. Hacı Beyin san'atı çabukçuluk idi. Müşir Mustafa Paşanın merakı da, Olti'den siyah kehribar getirtip çubuk takımı yaptırtmak idi. Binaenaleyh Hacı Beyi elimizden aldılar. Biraz sonra Mustafa Pasa azlolunarak Derviş Paşa Müşir oldu.

Aziz Efendiye kalemden henüz maaş tahsis olunmamıştı. Mekkârecibaşının güzel oğlu cidden edib, nâzik bir çocuktu. Bir gün Mürşid-i Âzam Fehmi Efendimiz şehre inip fakirhaneye geldiler. Aziz, Şeyhin huzurunda fevkalâde hürmet ve edeble hizmet etti. Müşirliğe verdiğim bir istidâ ile, «Debbâğhâne ve dikimhâne işleri fevkalâde çoğaldı, bunlar için 250 kuruş maaşla iki nefer efendinin Ruznâmçe kalemine tâyinine lüzum vardır» diyerek, bu kâtibliklerden birine mânevî evlâdım Aziz'in tâyinini inhâ ettim. Derviş Paşa istidamı derhal kabul etti. 1279 yılı yazı idi. Azizin ikiyüz elli kuruş maaşı oldu. Erzincanlılar, malûm ya, Naksiye tarikatından, Kaadiriye dervişlerine nisbetle biraz sofumizaç olurlar. «Aziz'in artık maaşı da var, müstakil başka bir hâneye çıkarmak» demeye başladılar. Bu sırada Çocuk göze geldi, ağır hastalandı. Ölümlerden kurtuldu. Yirmi gün kadar yatıp azıcık kendine gelince, babası Hamid Ağa geldi. Oğlunu alıp Erzuruma götürdü. Sevgili Azizimin benden ayrılışı 1279 sonbaharında idi.

SULTÂNI AŞK UĞRUNA HİZMET

Erzincanda halkın ianesiyle yapılan yeni dergâhı şerif — Resmi küşad ve ziyafet — Tekkede hizmet eden kalem efendileri — Ruznâmçeci İbrahim Beyin Aşcı Dedeliği — Mi'rac gecesi süt tevzii — Nakşibendî gülbânegî — Mürşidin teri müride gel ve şebboy gibi kokar — Hastalanan şeyhe müşir paşanın emriyle camilerde «Şifâi Şerif» okunması — Erzincanda bir fitne.

1281 senesi Martında karımı kaybettim. Acımı unutturmak için, bana Müşir Derviş Paşanın oğlu Ahmed Beyin dadısını aldılar. Şeyh Efendimizin himmeti ile hiç bir masraf etmeden evlendim. O sırada Derviş Paşa, Kozan meselesi hakkında izahat vermek üzere İstanbul'a çağırıldı.

Erzincan'da, halkın iânesiyle yeni bir dergâh yaptırılmasına karar verildi. İhvân, ümerâ ve zâbitandan bilâ cebir, herkesin rızâsiyle bir iâne defteri tanzim olundu. Evvelâ Derviş Paşa on bir bin küsur kuruş verdi. Sonra İstanbul'dan da posta ile 5000 kuruş ki cem'an 16000 küsur kuruş vermiştir. On bin kuruş Defterdar Hâlet Beyefendi, on bin küsur kuruş Şeyh Fehmi Efendi ihsan buyurmuşlardır. Sâir ihvân dahi mertebelerine göre vermişlerdir. Bütün vâridat 61,000 küsur kuruş olup buna karşılık masraf 73,000 küsur kuruştur. Açık kalanı da Meclis Kaymakamı Mahmud Bey iâne etmiştir. Arsası satın alındıktan sonra, Erzurum usulü üzere duvarlarına lüzumu olacak kerpiç dökülmesine başlanmıştır. 1282 senesi Muharreminin ikinci salı günü dergâhın inşâsına başlandı. Resm-i küşâdı da 1284 senesi Rebiülevvelinin onikinci Velâdet-i Nebevî gecesi akşamı yapıldı. Nefsi Erzincan'da kışlalarda hizmet-i askeriye ile meşgul bulunan efrâd-ı askeriyeden mâada, bütün askerî mülkî memurlar ve halk dâvet olundu. Bu resm-i küşâd dâvetinde hem yemek çıkarıldı, hem de gece ve gündüz mevlûd-u şerif okunarak şerbetler içildi. Fehmi Efendi üç dört gün evvel, bu cemiyetin müzakeresine beni de çağırdı. Bu iş herkesi şaşırttı. Çünkü gayet büyük işdir. Herkes üzerine alamaz. Koca budala âşık İbrahim!.. Bu cemiyetin hizmetini üzerime aldım!.. Hemen dergâh-ı şerîfin alt katında olan odama geldim. Elime kâğıt ve kalem alarak resm-i küşâd için lüzumu olan sofra takımı, kahve takımı, şerbet takımı ve buna dâir olan şeyleri birer birer defter ettim. Oradan askerî ve mülkiye me-

murlarının konaklarına gidip, bir gün içinde bunların cümlesini tedârik ettim. Dergâhın daha pencerelerinin camları takılmamıştı. Döşemesi de noksandı. Evimin ne kadar döşemesi varsa, evden taşınıyormuşum gibi dergâha getirip döşedim. Ziyâfetler için emâneten aldığım eşya ile dergâhtaki odam lebâleb bedesten gibi doldu.

Şimdi gelelim hizmetçilere.. İstanbuldan yeni gelmiş olan Erzincan Telgraf Müdürü Şevket Bey, sadâsı gayet güzel Şeyhin muhiblerinden bir zât idi, doğruca ona gittim, telgrafhanedeki muhabere memurlarıyla çavuşlardan vesâir ihvândan eli ayağı düzgün olanları, Harbiye kalemleri memurlarından da elinden hizmet gelir ağaları topladım. Cümlesi yirmi nefere bâliğ oldu. Herbirisini, aslâ diğerinin işine karışmamak üzere ayrı birer hizmete tâyin ettim. Kendilerini birkaç gün hizmetlerinde tâlim ettirdim. Birinci numarada usta oldular. İşâretle sofralar kurulur, şerbetler kahveler içilir, fakat meydanda kalabalık görünmezdi. Yâni hizmet edenler, cin tâifesi gibi, görünmezdi.

Mutbağa gelince, lüzumu olan şeyleri kezâ defter ederek aldırtmış ve ambara koymuştum. Tuzuna biberine varınca ziyadesiyle mevcuddu. Câmi-i şerîfi de kilim ve seccadelerle mükemmel döşedim. «Sakal-ı Şerîf» i makamından indirip sehpâsı üzerine koydu. Tekmil kandiller ve mumlar hazırlandı. Bunlar gece içindi. Gündüz ulemâ ve Erzincan âyânı vesâir halk dâvetliydi. Bunlar da iki takım olup bir takım saat ikide, diğer takım dörtte geldiler. Gecesine de askerî mülkiye memurini çağırıldı. Şeyh Efendimiz dâvetlileri divanhaneden karşılayarak alt katta ve kapu önünde karşılamak için mahsus hizmetçilerden adamlar vardı. Onlar geleni bana teslim ediyorlar, ben de merdiven başından alıp Şeyh Efendimize teslim ediyordum. Fehmi Efendi herkese hâl ve hatır soruyordu. Hüdâ hakkı için çıt yoktur. Yalnız hizmetçilerin ayak sesi işitilirdi. Yâni alt katta olanlar zannederler ki divanhanede sema' ediyorlar.

Dergâhın küşâdı münasebetiyle olan cemiyette kahveler içilip taâm vakti oldu. Divanhâneye çıkıp hizmetçilere bir işâret ettim. Ol anda, üç odaya birer, ve divanhaneye ikişer sofra, gûyâ makinalı gibi bir anda kuruldu. Herkes sofraya kalktı. Şimdi sucular, çifte çifte sofra başında, leğen ve ibrik memurları da leğen başında hizmete muntazır. Kahveci İsâ güğümle kahvesini pişirmiş, tepsiye fincanları diziyor. Yemekten sonra kahveler içildi. Bunlar câmide iken ikinci takım geldi. Öğle namazı vakti oldu. Ezan okunup câmide cemaatle namaz kılındı. Öğle ile ikindi arası dâvetli kimse yoktu. Bizbize kaldık. Hizmetçilere istirahat borusu çalındı. Ben de akşamki cemiyet için hazırlığa başladım. Erzincan'da bana bu hizmetimden ötürü parmak ısırmışlar. Çünkü Erzincan'da şimdiye kadar böyle bir cemiyet olmamış. Müezzinliği Telgraf Müdürü Şevket Bey yaptı.

Saat on birde akşam dâvetlileri göründü. Benimle Telgraf Müdürü

Şevket Bey, ellerimizde birer buhurdanlıkla büyük cümle kapusundan gelenleri karşılıyorduk. Fevkalâde hürmetle ümerâ, zâbitan ve memurini Şeyh Efendinin yanına çıkarıyorduk. Câmi de kandil ve şamdanlarla fevkalâde tezyin olunmuştu. Akşam namazı edâ olunduktan sonra sofralar fevkalâde intizamla kuruldu. Gerek ben, gerek hizmetçiler kendimize mâlik değildik. Bir heykel şeklinde dolaşırdık. Bizi dolaştıran sultân-ı aşk idi. Çünkü o gün kurulup kalkan sofraların adedi kırkı aşmıştı. Dergâhın bahçesinde şurada burada yemek yiyen fıkara da hesapsız.

Nihayet bir sofra da biz kendimize kurup Şeyh Efendimizle ihvân kuzu yedik. Namazdan sonra mevlûd okundu. Mevlûd arasında olan Salâvât-ı şerîfi, kalem efendilerinden birkaç sadâları güzel efendiler ayrılarak bir usul ve kaide üzere aldılar. Mükemmel tepsilerle şerbetler dağıtıldı. Fehmi efendimiz bana aşçı dedelik hizmetini ihsan buyurdu. İsmime de «Aşçı Dede» ünvanı ekledi. Dergâhın küşâdına Erzincan ulemâ ve şuarâsından Hilmi Efendi bir tarih söylemiştir.

Dergâhın mutbak cihetine ve bahçeye üç dört çadır kurulmuştu. Yemekleri pişirmek için iki nefer muallem aşçıbaşı vardı. Geri kalanları çırak ve yamaktı. Mutbağın içi muvakkaten kiler oldu. Kuş südünden maâdası mevcud idi. Fazla kalan yemekleri de üç dört gün dergâhta bulunan dervişler yeyip güçhaller arkası alındı. Dergâhın resm-i küşâdı gününden sonra pencerelerin camları takıldı. Noksan olan şeyler ikmal olundu. Dergâh-ı şerîfe vakfolunmak üzere şamdan ve balmumu, vesâir kilim ve seccade, etraftan pak çok şey geldi. Üst kattaki odalar mükemmel döşendi. Dergâhın kıymetli eşyası bana teslim olundu. Odamda suret-i mahsusada yaptırılmış bir büyük dolap vardı.

Mirâç gecesi, câmi-i şerîfe yatsı ezanından sonra mirâciyye okunur. Câmiin içi adam almaz, önündeki meydanlığa da hasırlar serilirdi. Sekiz on tepsi kupalar içinde şekerli süt dağıtılırdı. Artık tepsiler bir taraftan dolar gider, bir taraftan boşalanlar gelir, tekrar dolardı. Benim odamda Erzincan işi büyük hamam kazanlarıyla süt hazırlanmıştı. Önümde futa, elimde kepçe, hemen bir taraftan doldururum, lâkin o kadar cemaate süt yetiştirmek hayli müşkildir. Aşçı Dedelik vazifelerinden biri de böyle cemiyetlerde ve mübarek gecelerde tertip olunan yiyecek ve içecek üzerine gülbank çekmektir. Meselâ süt veya şerbet yapıldıktan sonra, etrafına hizmete memur olan dervişler toplanır, aşçı dede olan adam şöylece gülbank çeker:

«Vakt-i şerifler hayrola!.. Hayırlar fethola!.. Şerler defola!.. Cenâb-ı Hak ism-i zâtının nûru ile kalblerimizi münevver eyleye.. Erenler hâni nimeti müzdâd, sâbih-ül-hayratın rûhi revânı şâd-ü handân ola!.. Mem-i Hazret-i pîr Muhammed Vehbi Hayyat'a hû diyelim.. Hû!..» Mevcut bu-

lunan dervişler yüksek sesle gayet uzun, cümlesi nefes gibi hû çekerler...

Şeyh Mehmet Fehmi efendi, 1285 senesinde biraz keyifsizlendi. Dördüncü ordu müşiri Derviş Paşanın emriyle sabah akşam çifte çifte tabipler tabib miralayı Hasip Bey ile beraber gelirler, huzurlarına girerler. müşavere, müşavere, hiç bir şey anlamazlardı. Ancak Müşir Paşadan korkularından teskini hareket gibi şerbet ve hafifçe sular tertip ederlerdi.

Şeyh Efendim zaten yemek yemezdi. Erkek aşçısı kendisine mahsus hafif taamlar pişirirdi. Müşir Paşanın emriyle, gece ve gündüz bir tabib nöbetçi olarak konakta oturmakta idi. Ben, gece ve gündüz odasının kapısı önünde oturup çağırdıkça giderdim. Yatağının yanında diz çöküp yelpaze ile sinekleri defederdim. Yüzüne gayet ince bir beyaz tülbend örterdim. Gün aşırı çamaşır çıkarırlardı. Terleri kendilerine fena kokardı. Lâkin ben, çıkardıkları gömleklerini alıp diğer odada yüzümü gözümü üzerine kapayıp saatlerce mestolur kalırdım. Nasıl koku tarif edemem; ne gül, ne şebboy, ne ıtır, ne anber, elhasıl ona benzer bu âlemde koku yoktur.

Cennet kokusudur. Bir gün Müşir Paşa, Müftü efendi ile Erzincanın ülemalarını saraya celbedip Fehmi Efendinin keyifsizliği cihetiyle «Şifai şerif» okunmasını emir buyurmuşlar. Kendisinden izin alınıp hoca efendiler konağa geldi. Güz mevsimi idi. Derviş Paşa Şeyh Efendimize iki adet kürk göndermişlerdi. Kürkü giydirdim. Kendi odasından şifai şerif okunan odaya girdiler. Şöyle bir kenara oturarak şifai şerif dinlediler.

Kıraatten sonra hâl ve hatır sorup odalarına döndüler. Bu hoca efendilere Müşir Paşa tarafından gönderilen tablalarla yemekler çıkarıldı. Bir kaç gün sonra yıkanmak istediler. Evimden mükemmel hamam takımı getirip kendisini kemali aşk ve muhabetle hamamda yıkadım. Ertesi günü cuma idi. Berber istediler. Kendilerine mahsus olan berberi getirdim, traş oldular, cuma namazına gideceklerini söylediler..

Müşir Paşanın kendisine mahsus bir beyaz esteri vardı. Onu göndermişler. Ahali camii kabire dolmuş. Kendisini giydirdim. Kürkün üzerine beyaz Van abasından sakosunu giydirdim. Sakonun başlığını çekti. Nöbetçi tabib ile atına bindirdik.

Biz atının peşi sıra yaya yürüyerek camii kabire gittik. Müşir Paşa, ümera ve zabitan ve ahali camiişerifte idi, Kur'an dinliyorlardı. Gözleri de kapıda idi. Beni görünce hemen ayağa kaltılar. Şeyh Efendi, camiin kapısı önünde oturdular. Namazdan sonra herkes oluk oluk dışarı çıktılar. Şeyhin oturduğu kapıdan, tediben çıkmadılar.

Müşir Paşa, bulunduğu mahalden aheste aheste şöyle camiin bir kenarından gelip hazirunun arkasında namazın bitmesini beklediler. Sonra camiin büyük kapısından beraber çıktılar.

Şeyh estere, Müşir Paşa da, kendi hayvanına bindi. Önlerinde süvari çavuşları, arkalarında yâverler bir cemaati kübra ile yola düzüldüler. Ahali Şeyh Efendinin üzengisine ve ayaklarına yüzünügözünü sürerlerdi.

Müşir Paşa tahammül edemeyip mendil elinde ağlarlardı. Ertesi günü konaktan bahçeye naklettik. Beni yanından ayırmadılar, haremde kendisine mahsus olan odada kaldık. Fehmi Efendi karyolada yatardı. Ben de karyolanın yanına bir döşek koyup yatardım. Bir müddet sonra Fehmi Efendimiz tamamen iyileştiler. Bana izin verdiler.

1285 senesinde nefsî Erzincanda İslâm ile Hıristiyan birbirlerine bir fenalık kastedecek gibi bir havadis çıktı Bunun meni için Hacı Sadık Efendi hoca camii kebîrde ahalii müslimiye toplayıp bunlara vaaz ve nasihat eder. Hıristiyanlar bu toplantıdan fevkalâde muztarip olurlar. O zaman Erzincan mutasarrifi olan Ali Paşaya gidip söylerler. O zat da işi tahkik ve tecessüs etmeden doğruca Müşir Paşa Hazretlerine arzeder.

Müşir Paşa da hoca Sıddık Efendiyi getirerek baştan aşağı kadar tekdir eder, hem de hapsine emir verir. Hocayı hapsederler. Bundan dolayı ahali arasında dedikodu uzar.

Şeyh Fehmi Efendiye haber gider. O da hemen hayvanına binip Müşir Paşaya gelmekte iken paşa da Sıddık Efendi hocayı hapisten çıkarır. Fehmi Efendi fevkalâde şiddet ve hiddetle Müşir Paşanın yanına girip: «Size lâyık mıdır Hoca Sıddık Efendiyi tekdir ve hapsetmek?!,» der. Müşir Paşa tekdir ettiğini saklar.

Fehmi Efendi oradan mutasarsıf Ali Paşaya gider. Baştan aşağı kadar boyar.

YİNE ERZURUM

Dördüncü Ordu Merkezinin tekrar Erzincandan Erzuruma nakli — Tercan Ovasında kış ortasında bahar — Bir dağ başında tipi — Tespih falı ile yolculuk — Erzurum — Erzurumda eski dostlar ve sabık evlâd-ı mânevî — Müşir Paşanın kahrından ölen muhasebeci — Şifa niyetine yutulan şeyh mührü.

Müşir Derviş Paşa Dördüncü Ordu Kumandanlığından ayrılıp Fosfor Mustafa Paşa kumandan oldu. Kış ortasında da, Mustafa Paşanın uhdesine ilâve olarak Erzurum Vâliliği verildi. Dördüncü Ordu merkezinin de Erzincan'dan Erzurum'a nakli lâzım geldi. 1286 yılı Kânunusâninin onikinci Pazartesi günü Erzincandan hareket ettik. Oraların kışı malûmdur. Bilhassa kışın da kuş uçmaz kervan geçmez denilen vakti idi. Memurların hiçbiri haremlerini beraber almayıp Erzincan'da bıraktılar. O zaman Ordu Meclis Reisi Ferit Ali Sâib Paşa idi. bana muhabbeti vardı. Meclisin ve kalemlerin takım takım yola çıkarılmasına karar verildi. Birinci kafile olarak, yol açmak üzere, beni münasip görmüştü. Yâni Nüfus Kalemi ile Jurnalcı Kalemi evvel hareket edecekti. Rüfekamız olan efendilerin cümlesi ihvân-ı tarikat idi. Rüfekamızdan biri de Derviş İsmail Efendi idi. Benim mâhud evlâd-ı mânevîm Aziz'in yerine alıp onun maaşı verilmişti. Fehmi efendimize nasıl vedâ edip ayrıldığımızı ve hayvanlara bindiğimizi bilemiyorum. Gözümüzden akan yaşlar karları eriterek Şeyhler kariyesine geldik. Ahâlisi bize ziyadesiyle hürmet ve riâyet ettiler. Ertesi günü Cice Boğazından geçecek idik. Maâzallah burası ehlinin malûmudur, yaz günü zorca geçilir. Erkenden hayvanlara binip yola revan olduk. Yalnız gözlerimiz meydandadır. Geri kalan taraflarımız kat kat sarılmış, örtülmüştür. Yoldan giderken güneş tamamiyle sıcak vermeye başladı. Birer birer eldivenleri, boynumdaki sargıyı çıkarmaya başladım. Arkadaşlar da çıkardılar, «Aman efendim bu ne haldir?! Yaz günü burası böyle olmaz!.» diyerek, İsmail Efendi de Aşk-u muhabbetle na'tişerif okuyarak Boğazı geçip Tercan ovasına düştük.

Tercan ovasına düştüğümüzün ertesi günü, yine böyle bahar mevsimi gibi yüzümüz gözümüz açık Mamahâtun'a geldik. Erzincan'dan yaz günü sür'atle giden adam da ancak böyle üç günde Mamahâtun'a gelebi-

lir. Değil ki bu kış içinde, hemen oradan nasıl geldiğimizi tafsilen telgrafla Reis Paşaya yazdım. Paşa telgrafı alır almaz, cümle kalem rüesâ ve memurîn ve kâtibelerini toplayıp okumuş: «Koca Ruznâmçeci dervişdir! Erenlerin başkadır!. Gördünüz mü nasıl gitmişler!» diye pek çok sevinmiş. Bunlara: «Hemen tedarikinize bakın.. Birkaç güne kadar takım takım sizleri de çıkaracağım» demiş. Mamahâtun'dan sonra bir büyük dağ var, ertesi günü onu da aşarak Yeniköye gelip Erzurum ovasına düşülecekti. Elhamdülillâh güzel güzel geldik. Lâkin dağdan Yeniköye inmemize yarım saat kalarak dağ başında akşam üstü biraz tipi oynadı. Hemen hayvanları sürmeye başladık. Oğlum Hüsameddin Çelebinin hayvanının özengisi kopup biraz onunla meşgûl oldum. Tipi de ziyadeleşmeye başladı. Cümlemiz biraz korktuk. Hamdolsun dağın eteğini bulup aşağıya doğru indik. Yol bulundu, korkumuz kalmadı. Akşam ezaniyle beraber köye girdik. Hazırlanmış olan eve indik. O gün biraz üşüdük. Sabaha bir saat kalarak kalktık. İhvândan birisi dışarı çıkmak istedi ise de odanın kapusu karla örtülmüştü. Fevkalâde tipi esiyor, hemen içeri gelip ahvâli söyledi. Yâni «Burada kapanıp kaldık!» dedi. Baktım ki iş fenadır. Ortalık ağardı. Etraftan komşular geldi. Mekkâreciler geldiler, bugün hareket edemeyiz dediler. Tesbih ile fal baktım. Şeyh Fehmi Efendimiz de böyle tesbihle fal bakardı. Bize hareket olunmaya işaret oldu. Mekkârecilere:

Hayvanları hazırlayın, gideceğiz! dedim.

Hemen köylüler gelip:

— Biz sizi bırakmayız!. Ancak bize zorla gittiğinize dâir bir sened verirseniz o vakit karışmayız.. dediler.

Yanımdaki kalem efendileri bir şey demiyorlardı ama, gönülleri fevkalâde muztaribdi. Her ne hal ise, bunları dinlemeyip hayvanları getirtti. Mekkâreciler:

— Biz gidemeyiz!.

Dedilerse de bunlara da ehemmiyet vermeyerek cümlemiz hayvanlara binip köyden hareket ettik..

Ancak yol olmadığından, köylüler, iki adam kılavuz önümüze düşürdü. Oradan ayrıldık ama, ne ayrıldık... Kar, hayvanların karnı ile beraberdi. Hayvan, bir ayağını çıkarır, diğerini basar. Bu hal ile iki dakikalık mesafeyi on dakikada alıyoruz.. Meğer ki köylüler şimdi yoldan geri dönerler diye beklerlermiş.. Köyden bir saate, bir çeyreklik ayrıldık. Üzerimiz karla doldu. Karşımıza iki yaya yolcu çıktı, bunlar adamlıktan çıkmışlar, zannedersin ki kardan yapılmış adamdır. Yolu sorduk. Dediler ki:

— Siz deli mi oldunuz?.. İleride yol yoktur!. Canınızı telef etmek isterseniz buyurun!..

İşte bu zöz beni biraz muztarib etti.

Fala baktım.. Gidin diye işaret olundu!..

Diye âlem-i hayrette kaldım. Hüdâ hakkı için aslâ hilâfım yoktur, biraz sonra rüzgâr durup tipi kalmayıp bulutların herbiri bir tarafa gidip güneş çıkmaz mı?.. Bir anda, o kış, bahara tebedül etti. Ellerimizden eldivenleri, boynumuzdan sargıları çıkarıp kemâl-i huzûr ve muhabbet ile yola revân olduk. Erzurum'a üç dört saat yerde Ilıca'ya geldik. Saat on oldu. Gönül arzu etti ki, orada kalmayıp hemen Erzurum'a sürelim. Durmayıp yola revân olduk. Ertesi gün erkenden Erzurum'a girdik Doğruca Anbar Memuru Ahmed Sezâi Efendinin evine misafir oldum. Malûm ya, Ruznâmçeci Anbar Memuruna misafir olur.

Hemen Müşir Paşaya gittim. Artık hey'et gelip meclis tamam oluncaya kadar fakir ve ihvân efendiler Erzurum'da uzun uzun dolaştık. Kış geceleri toplanıp kitab okurduk. Bizim Mâhud evlâd-ı mânevîmiz Aziz Efendi ile babası Hamid Ağa geldiler, safâ geldiniz diye... Lâkin bu sefer yüz bulamadılar. Aziz Efendi o tarihte Mülkiye evrak odasına devam ediyordu. Bizim arkamızdan paşa döküntüsü gibi efendiler zuhûr ettiler, lâkin fevkalâde zahmet ve meşakkat çekmişler..

Ben ilkbahara kadar Ahmet Efendinin evinde misafir oldum. Efendiler başka başka odalar kiraladılar. Şeyh İsmail Efendiyle bu sefer bir başka türlü muhabbet olundu. Yâni evvelki gibi muhabbet meydanında aşırılık gibi şeyler olmadı. Dâima kaleme gelirler, güzel güzel konuşurduk. Hulefâdan Osman Efendi, Sâmi Efendi, Mustafa Baba Efendi ile de eskisi gibi güzel güzel muhabbetler olunurdu. Baharda bir ev kiraladım. Erzincan Kapusundan meşhur Çavuşoğullarının hânesini tuttum. Karımla küçük oğlum Sâlih'i Erzincan'dan getirttim.1287 yılının Ramazan ayı geldi. Aşk-u muhabbet deryâsı da dalgalanmaya başladı. Dergâhın Ramazaniyesi gözümün önüne gelip: «A biçâre Aşçı Dede!. Şimdi âlem-i iftirak ile nasıl, hoş musun?» diye kendi kendimin hatırını sorardım. Muhasebeci Ahmet Bey muhasebe işlerinden bihaberdi, «Aman evlâd! Sen beni bilirsin.. İşte, bak, uydur!» diyerek fakiri ileri sürerdi. Müşir Mustafa Paşa, hadîdülmizac adam, Muhasebeci Efendinin bir şey bilmediğini anladı, artık bütün gün «Çağırın Ruznâmçeci Efendiyi!..» diye kısa günde on kere yanına girerim... Bâzan yanında Muhasebeci Efendiye rastlardım. Muhasebeci Efendi, Müşir paşanın önünde kilim üzerine diz çökerek oturmuş... Paşa beni yanındaki sandalyeye alır. Ne kadar meşrebimin hilâfındadır!. Fakat: «Gel otur şuraya!» deyince oturmasam, hiddetlenir.

Artık Ruznâmçeci kalemine âid evrakı efendilere bırakmıştım. Ben Müşir ve Reis Paşaların yanında muhasebeye dâir olan şeylerin müzakeresiyle akşamı ederdim. Bu sefer meydan-ı aşk muhasebe oldu. Bu sırada Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Feyzullah Paşa ordunun dört beş senelik umûrunun teftişine memur oldu. Bunu da başımıza sardılar. Hüdâ hakkı için bir derin deryâya daldım ki, iş, akıldan hâricdi. Kendi kendime de

iş çıkardım. Meselâ bir gün Yoklamacı Hacı Fahreddin Efendinin odasına gittim. Bir kâğıt gözüme ilişti, Kars Kumandanlığından bir şey için Müşir Paşaya inhâ olunmuş.. Lâkin Müşir Paşanın elkabı yazılmamış...

Muhasebeci Ahmet Efendi, Müşir Paşanın hiddet ve şiddetinden kendisini kahredip hastalandı. Tebdil-i havaya İstanbul'a gitti. Birkaç gün sonra orada öldü.

Ölen Muhasebecinin yerine yeni bir muhasebeci geldi. O aralık Harbiye kalemlerinin teşkilâtı yapıldı. Benim de maaşım iki bin kuruş oldu. Diğer arkadaş efendilerin maaşları da masraflarına göre tanzim edildi, sınıf-ı sâlis 800, sınıf-ı râbi 400, mülâzim 100 kuruş oldu. Oğlum Hüsameddin Çelebiyi hüsnü hattı cihetiyle Ali Sâib Paşa mülâzimlik maaşı olan yüz kuruşla Meclis kalemine aldı. Bu sırada velinimetim Derviş Paşa Hazretlerinden kendi el yazıları ile müzeyyen bir kıt'a emirnâmelerini aldım. Derviş Paşa mektubunda bana memuriyetimden istifâ etmemi teklif ederek yanına çağırıyordu. Erzincan'a bir mektup yazarak Şeyh Fehmi Efendinden izin istedim. Şeyh Efendi istifâ edip İstanbul'a gitmeme râzı olmadı. Bu emirnâmelerinin mührünü yırtıp şifâ niyetine yuttum... Mezkûr mektub el'an durur.. Mühür yeri kopartılmıştır.

MEMURİYETTEN İSTİFÂ

Şeyhin izniyle yazılan istifanâme — Çalışkan memurunu bırakmak istemiyen levazım reisi paşa — Şeyhe vedâ için bir Erzincan seyahati — Şeyh Erzincanı Fehmi Efendi, Derviş Paşazâde Ahmed Beye fransızca öğrenmekten vazgeçerse Sadrâzam olacağına dair sened veriyor — Derviş Paşanın Şamdaki çiftlik meselesi — Aşcı Dedenin ilk Şam seyahati — Şamda ehlizahir ile zahir, ehlibâtın ile bâtın Zülcenaheyn Sultan Baba — Şam ehalisi zevk-u safa ehlidir — Hâlet Paşanın Şam Valiliği — Şamda Paşa alayı — Câmi-i Emeviyye'deki dilencileri mahşeri — İstanbula avdet.

Fakat Derviş Paşa beni ısrarla çağırıyordu. Kendisine mâzeret olarak on bin kuruş borcum olduğunu yazdım. Bu borcumu ödeyebilmek için ilkbahara kadar memuriyetimde kalmak üzere izin istedim. On bin kuruş borcumu ödeyerek derhal istifâ etmekliğim için Erzurum'un mûteber tüccarlarından Haço Efendiye poliçe göndermişler. Haço Efendi bizzat gelip her ne zaman istersen on bin kuruşun hazır olduğunu söyledi. Çok sıkıldım. Fehmi Efendimize keyfiyeti tekrar yazdım. Telgrafla cevap verdi: «Derviş Paşa Hazretleri üç kere de bize yazmışlar. Hayır bilip mütevekkilen alellah İstanbul'a gidin.» Bunun üzerine derhal kendim ve oğlum Hüsameddin için birer istifâname yazdım. Müşir Paşa müstahkem mevkileri devre çıkmıştı. Reis Ali Sâib Paşa Müşir vekiliydi. Kendisine bu istifânameyi taktim ettim. Üzüldü:

— Yazık Ruznâmçeci Efendi... Gel benim sözümü dinle. Bu işden vazgeç... Cümlemiz seni ziyadesiyle severiz.. Bunca vakitler devlete hizmet ettin... Emek verdin... Devlet ve millet sana bunca zamandır bu kadar maaş vermiş... Ancak şimdi tam işe yarayacağın vakit memuriyetten istifâ lâyık değildir...

Buyurdular. Artık kimsenin sözü kulağıma girmiyordu. Israr ettim. Bunun üzerine Reis Paşa:

— Böyle istifâname olmaz!.. Bu kâğıdı değiştir... Devletten bir daha maaş ve memuriyet istemiyeceğini de açıkça yaz, getir!. dediler.

Derhal o yolda da bir istifâname yazdım, takdim ettim. Bir hayli yüzüme şöyle hayran olarak baktı:

— Vah Ruznâmçeci Efendi! Vah Ruznâmçeci Efendi!. Artık sen iyiden iyiye kurmuşsun.. Çâre yoktur.. Ben sana böyle nizamsız teklifler et-

tim ki, belki korkar, bu işi bırakırsın diye... Fayda vermedi... Haydi eski istidânı getir!. dedi.

Yine eski istifânamemi verdim. Meclise havâle etti. Bu sefer de Meclis ilâm etmez. Meclis Reisi Miralay Mehmet Bey gayet sofu bir zât idi. Beni çok severdi. Kâğıdı bir türlü Meclisden alamadım. Bir sabah Mesnevî-i Şerîfden falan fala baktım. İstifâname ve yolculuğa işaret olundu. Hemen Mesnevî-i Şerîfi alıp doğruca Mehmet Beyin konağına gittim. İşi hikâye ettim. O gün Meclisden kâğıdımı aldım. İstifâm resmen Seraskerlik makamına yazıldı. Reis Paşa keyfiyeti Müşir Paşaya yazmış: «Bunu Derviş Paşa kandırıyor.. Bu adam ordunun ruhu gibidir» demiş. Müşir Paşa da gayri resmî olarak istifâmın kabul olunmasını Serasker Paşaya yazmış... Bizim istifâ varakaları da Bâb-ı Seraskerinde minder altı olmuş... Bundan haberimiz yok.. Akşam sabah cevap gelir diyerek borcumuzu ödemek üzere Haço'dan doksan adet Osmanlı lirası aldım. Borçlarımı ödedim. Karımı ve çocuklarımı İstanbula gönderdim. Bütün kitablarımı ve lüzumsuz eşyamı sattım. Yalnız birkaç kat çamaşırla bir yatak alıkoydum. Fakat istifânamem Seraskerlikte minder altında... Serasker Avni Paşa da muztarib... Erzurum'da bu vaziyette uzun zaman kaldım. Nihayet Hüseyin Avni Paşa gazab-i Şâhâneye uğrayıp sürgün edildi. Esad Paşa Serasker oldu. Derviş Paşa da bizim istifânameyi minder altından çıkartıp muâmeleye koydurttu.

1288 Yılı Recebinin yirmi ikisiydi. Mi'râciyeye yetişmek için Erzurum'dan sür'atle hareket ettim ve mi'râç gecesi Erzincan'da dergâh-ı şerîfde bulundum. Şeyh Efendimizle bâzı ihvân beni dört saat mesafede bir kariyyeden karşıladılar. Berat gecesine kadar .Erzincan'da kaldım İstanbul'a hareketimden bir gün evvel ulemây-ı billâh Şeyh Efendimizle beraber Pirimiz Mehmet Vehbi Hayyat'ın türbesine gittik. Türbenin ayak ucunda ikimiz karşı karşıya dizbediz oturduk. Murakabeye vardım.Fehmi Efendi başını benim başıma dayayıp yarım saatten ziyade bu hal ile durdu. Sonra başını kaldırıp İstanbul'a dâir sipariş ve emirlede bulundular. Bir de buyurdular ki: «İstiğfâr-ı şerîfe devam et.. Çünkü pis adamlar nasıl ki hamamda tasla su dökünüp pâk olurlarsa istiğfar da işte öyle insanı pâk eder», Derviş Paşa hakkında da: «Paşa Hazretlerinin mahsus gözlerinden öperim... Rica ederim Ahmet Bey oğlumuza Fransızca okutmasınlar. Eğer isterlerse Ahmet Bey oğlumuzun sadrâzam olacağına senet vereyim.» dediler.

Ramazanın ilk günü İstanbul'da iskeleye çıktım. Doğruca Derviş Paşa Hazretlerinin konağına gittim. İftar sofrasında idiler. Paşa tarafından ziyade hürmet ve riayetle karşılandım. Şeyh Efendimizin emirlerini bildirdim. Ertesi günü Fransızca hocasına ruhsat verip bir daha oğlu Ahmet Beye Fransızca okutmadılar.

O zaman İstanbul'da bir mükemmel zevk ettim. İş güç yok. Câmilerde zikir ve ibâdetle meşgul oldum.

Derviş Paşanın Şam'da Bukael-Aziz'de çiflikleri vardı. Adamlarından Mehmet Ağayı bin kuruş maaşla çiftlik nâzırı yapıp çırağ buyurmuşlardı. Beni Mehmet Ağanın hesaplarını teftiş için Şam'a göndermeye karar verdiler. Bir de Paşanın bâzı arâzisine Nablûsizâde Abdullah Efendi tecavüz etmişti, bu münazaayı halledecektim. Paşa bana çiftlik sandığından yedi yüz elli kuruş maaş tahsis etti, iki yüz elli kuruş da Kandilli'de oturan babama maaş bağladı. Haremim ile oğullarım da konakta oturacaklardı. Yol masraflarımı verdiler. 1288 yılı Zilkadesinde Şam niyetine vapura bindim.

Şam'da, Derviş Paşa çiftliklerinin teftişinden evvel, bir handa bir oda tutup yerleşmek istedim, fakat, önce Beşinci Ordu Muhasebecisi Muhtar Efendiyi ziyaret ettim. Muhtar Efendi İstanbul'daki kalemde benim mümeyyizimdi,beni evlâdı gibi severdi. Han odasına bırakmadı, kendi konağına indirip bir oda verdi. O zamanlar Beşinci Ordu Müşiri Büyük İzzet Paşa idi. Musallî, müttakî bir zât idi. Muhtar Efendi huzuruna çıkarttı, beni çok sevdi. Erkân-ı Harbiye Reisi de Küçük İzzet Paşa idi, kalendermeşreb, gayet ehl-i muhabbet bir adamdı. Ümerâ ve zâbitan ve hele kalem efendileriyle öyle seviştik ki gûya bir vücut oldum. O zamanlar ümerâ ve zâbitan ve kalem Efendileri, birbirine olan muhabbetlerinden ötürü, takım takım, manga manga olup her gece birleşirler, âdeta düğün gibi çalgılarla fevkalâde muhabbetler ederlerdi. Bu toplantılara bir gece gitmeyecek olanı çifte çavuşlar gelip zorla götürürlerdi. Bir taraftan da Şam'daki şeyhlerle olan muhabbetim devam ederdi. Ehl-i zâhir ile zâhir, ehl-i bâtın ile bâtın olduğumdan bana «Zürçemâleyn Sultan Baba Efendi» adını taktılar. Ey sultanım!.. Bu hâli, sana bir misâl ile anlatayım:

Ortaoyununa çıkan oyuncular, yâhut Şam'da oynanan komedya, yâhut İstanbul'da olan tiyatro... Bu oyuncular oyun esnasında her türlü elbise ile türlü türlü kıyafete girerler. Yâni paşa elbisesiyle çıkıp paşa zannedersin... Diğerinde fıkara elbisesiyle çıkıp fıkara zannedersin.. Halbuki bu elbiselere giren bir adamdır. Hem de meselâ oyuncu başı Mehmet Ağadır. Sen onu bilmediğinden hangi elbise ile hangi şahsın taklidine çıksa çıktığı şahsı tanırsın.. Lâkin Mehmet Ağayı iyi bilenler, Mehmet Ağa hangi elbiseyi giyerse ve hangi taklide çıkarsa o adam bilir ki bu, oyuncu başı Mehmet Ağadır. Onun hiç zâhir elbisesine nazar etmez azizim!..

Şamda yârânın işret meclisinde bulunuyordum. İçkilerinden içmeden mestâneliğim onları milyon milyon geçmişti. Bu yüzden, bana âdeta alâka eder gibi âşık olurlardı. Cümlesi başıma toplanıp koca Sultan Baba Efendimiz derlerdi.

Diğer taraftan Çiftlik Nâzırı Mehmet Ağanın hesaplarını gördüm.

Epeyce açığı çıktı. Paşaya haber verdim. Nablûsîzâde Abdullah Efendi ile olan arâzi dâvâsında bir hak kazanılamadı. Çünkü o efendi gibi dünya yüzünde avukat yoktur. Kitablar yanında, meseleyi kendi kendisine halletmeye muktedir. Hakkına da bakılırsa iddiâ ettiği topraklar kendisinin idi. Paşadan gelen cevapta, Mehmet Ağanın vazifesine nihayet verildiği, benim de bin kuruş maaşla çiftlik nâzırı olduğum bildiriliyordu. Fakat çiftlik işleri bir iğri büğrü yol idi. Benim işim değildi. Kalendermeşreb, dervişmizac ve kaygusuz adamım. Şimdiye kadar doğru yoldan ayrılmadım.

1289 Ramazanında Şam'da Sancaktar Câmi-i şerîfine mûtekif olmaya karar verip mezkûr câbie gidip on gün mûtekif oldum. Fesübhânallah!. Şam'da öyle İstanbul camîlerinde olduğu gibi hiç kimse itikâf etmez! Ahâlisi ehl-ı zevk ve safâdır.. Zâhidve âbid olanlar evlerine çekilip gizlenmişlerdir. Benim böyle itikâfıma şaştılar. Ruhumuz, canımız Defterdar Hâlet Beyefendi, o zamanlar Mîrmîrân, paşa olmuşlardı. Konya Vâlisi bulunurlarken, Subhi Paşanın azli üzerine Suriye Vâlisi oldular. Vapurla Beyruta, ve oradan araba ile Şam'a geldiler.. Muhteşem bir alay ile şehre girdiler. Erkân ve ümerâ ve zâbitan ile vapura gitmiştim. Beni görünce boynuma sarılıp şapur supur öptüler. Bilenler bilir, bilmeyenler acaba bu kimdir diye hayrette kalır. Dâire müdürleri Hacı Hâlid Ağaya beni gösterdiler: «Artık herhangi bir iş için bana müracaat etme! Efendiye müracaat et! Nasıl irâde ederlerse öylece yap!» dediler. Beni vapurda bırakıp gittiler. Ümerâ, zâbitan ve memurîn ile Beyruta çıktılar. Beyrutta Kumandan İzzet Paşaya misafir olacaklardı.

Ben eşyalarını doğruca kumpanyaya teslim ettim. Haremi, âilelerini ve oğulları Nuri Bahâeddin Beyefendimizi alıp İzzet Paşanın konağına götürdüm. Beyrutta olan bütün işlerini gördüm. Hâlet Paşa evvelce Suriye Defterdarlığı etmişti. Pek çok dost ve ahbab kazanmıştı. İstikbale gelenlerin hesabı yoktu. bunların arasında ulemâ ve meşâyihde vardı. Vâli Paşanın bana iltifatını görünce onların da iltifatları başka oldu. Çünkü malûm ya, ikbalperestlik bizde kaide olmuştu. Bunun Türkçesi münafıklıktır, neûzübillâh!..

Müşir Paşa Hâlet Paşanın istikbaline bir yâver göndermişlerdi. Vilâyet tarafından da Meclis-i Kebîr âzâsından Azımzâde Ali Paşa gelmişti. Ali Paşa, Vâli Paşa Şam'a giderken arabasına kendisini alacağını umuyordu. Lâkin umduğu olmadı, bir gün evvel harem-i âlileri ile oğlu Bahâeddin Beyin gündüz arabasıyla Şam'a gönderdik. Gece arabasıyla da biz geldik. Paşa Efendimiz arabaya iki uşakla beni aldı. Artık Şam'da olan alay ise târif ve tavsif edilmez. Haşır ve neşir günü gibi oldu. Karşılamaya gelen Müşir Paşa Hazretleriyle şâir paşalar, ümerâ, Şam âyânı Vâlinin arabasının kapusu açılıp da evvelâ benim çıktığımı görünce iltifatları bir başka türlü oldu. Hâlet Paşa bana:

— Biz burada Şem'iyâ'nın köşkünde biraz istirahat edeceğız, siz doğruca şehre teşrif buyurun.. Fıkâra ve zuafâya vermek üzere haylice ufak para tedarik edin.. Alay tertibi için kurulmuş olan çadırlara avdet buyurun!.. dediler.

Ben, Beşinci Ordu Nüfus Kalemi kâtiblerinden Nazif Beyi yanıma arabaya alıp Şam'a geldim. Ama nasıl geldim?.. Düzülmüş olan alayın ortasından geçerek!. Nafız Bey fevkalâde hasnâ ve müstesnâ, edîb ve müstakim, Yusuf-i Sânî bir gençtir. Pederleri Atâ Bey, Şam'ın en zenginlerinden meşhur Bekrizâdelerdendir. Uşaklar vâsıtasiyle haylice ufak para tedârik ettik. Çadırlara hayvanla döndük. Az sonra da çadırlara Vâli Paşa Müşir Paşa vesâir ileri gelen zevât gelip kahve ve şerbet içildi. Sonra alay kurulup toplar atılmaya başladı.

Müşir Yâver Paşa, Vâli Paşanın yâveri gibi söyle arkalarında, ben de Müşir Paşa ile beraberce girdim Bâzan halk tarafından Vâli Paşaya verilen istidâları ben alıyordum. Bâzan da fıkara gelip Vâlinin özengisine sarılıyorlardı. Onlara da akçe veriyordum. Vâli Paşa etrafına selâm vererek Vilâyet dâiresine geldik.

Cuma günü Vâli Hâlet Paşa, Câmi-i Emeviyye'ye gidecekti. Vâli Paşanın ilk Cuma namazlarında orada olan fıkara ve zuafâya sadaka vermesi âdet ve nizam gibi olmuştu. Verdikleri emir üzerine beşyüz kuruşluk metelik ve bakır akçe tedârik ettim. Sakomun iki tarafındaki ceblerimi lebâleb para doldurdum. Beraberce câmi-i şerife gittik. Namazdan sonra câmiin cümle kapusundan çıktılar. Câmi avlusu fıkara ile dolmuştu. Paşanın yâverleri önde kendisine yol açıyordu. Ben de arkasında iki tarafa para vermeye başladım. Fakat etrafı öyle sardılar ki, kurtulmak mümkün değil.. Üzerime hücumla sakomu sırtımdan alıp yağma edecekleri muhakkak.. Bunu hisseder etmez hemen bir avuç para alıp sağ cihetime serptim. O cihet duvar yıkılıyor gibi yeryüzüne yıkıldı. Bir de sol cihetime serptim, kezâlik o cihet de harâb oldu. Önüme de öyle ettim, sonra üzerlerine basarak canımı kurtardım.

Derviş Paşanın Çiftlik Nâzırlığını yapamayacağımı anladım. Kendisinden bu vazifeden affımı rica ettim. Yine askerî kalemlerden birisine girmeye karar verdim. Derviş Paşa arzumu is'âf etti. Ben de 1289 yılı Teşrinisânisinde İstanbul'a gittiğm. Vapurdan çıkınca konağa vardım. Paşa Efendimiz Kapuya varmış..

KISMET YİNE ŞAMDA

Memur suda balık gibidir, kalemden çıkarlarsa yaşamazlar — Beşinci Ordu redif yoklamacılığı ile Şam'a hareket — Sultan-ı âşık Erzincânî Fehmi Efendi'nin vefatı — Câmi-i Emeviyye'de iti'kâf — Huzur-u İlâhideki âşıkın neş'esini artıran çocuklar — Yalnız dışı süslü bir Paşa ve âşk mizacı ehli — Yüzü güzel içi şeytan Muhasebeci — Bir arslan hikâyesi.

O zamanlar Seraskerlik Kapusunda Tanzimat Komisyonu nâmiyle bir komisyon teşekkül etmişti. Ne kadar mâzun müşirler varsa oraya âzâ olup devam ederlerdi. Derviş Paşa da orada âzâ idi. Akşam oldu. Konağa döndü. Merdiven başında durup kedisini selâmladım:

— Sefâ geldiniz, nasılsınız? deyip şöyle ayak üzerinde hatır sordular:

— Yine Harbiye kalemlerine girmek arzu ediyormuşsunuz, buyurdular.

Ben de ahvâlimden bahsettim. Kalemlerden başka bir yerde barınamayacağımı arzettim. Sonra çiftlikler meselesinden uzun uzadıya izahat verdim. Derviş Paşa ile ertesi günü Müsteşar Ahmet Beye gittik. Paşa:

— Biz bu zâtı başka yolda kullanalım arzu ettik, olmadı!.. dedi.

Müsteşar Bey de:

— Bunlar suda balık gibidir, kalemden çıkarlarsa yaşayamazlar! dedi.

Ordu kalemlerinden birinde ilk münhale tâyinimi, şimdilik Derviş Paşanın konağında bir odada yatıp kalkarak beklemeye başladım.

Derviş Paşanın konağında memuriyet bekleyip duruyordum. Maaşım olmadığından paraca fevkalâde sıkıntı çekiyordum. Kurban Bayramında hamam parası olmak üzere, parasızlıktan bahisle Paşaya tezkere yazdım. Bir Osmanlı lirası ihsan etmişler. Velhasıl dilenci derecesine gelmiştim. O esnada Derviş Paşa Bosna Vâlisi oldu. «Sizin iş uzayor» diye beraber götürmeye kalktı. Fakat vakit ve zamanı gelmiş, beni de 1200 kuruş maaşla Beşinci Ordu redif yoklamacısı tâyin etmişler.

1290 Senesi Martı başlarında Beşinci Ordunun merkezi olan Şam'a döndüm. Fakat hiç param yoktu. Küçük oğlum Sâlih Efendiye bir tezke-

re verip Vâli Paşaya gönderdim Biraz akçe istedim. Paşa Efendimiz selâmlıkta imiş, Sâlih tezkereyi takdim etmiş. Hemen kesesini çıkartıp avucunu açtırıp ne kadar para varsa avucuna dökmüş, buyurmuş ki:

— Efendi babana selâm et! Şimdi yanımda bu kadar bulundu, birazdan sen yine gel de, sarraf gelsin, daha göndereyim!..

Sâlih döndü. Keyfiyeti söyledi. Avucunda olan parayı saydım, beşyüz kuruştu. Zâten bana da o kadar lüzumu vardı. Sâlih'e tenbit ettim: «Sakın oğlum gitme!» dedim. İşte Hâlit Paşa böyle cömert ve âşık adamdır.

Hâlet Paşa bir müddet sonra Suriye Vâliliğinden ayrılıp İstanbula gitti. Vâlide Sultan Kethüdâsı oldu. 93 muharebesinden sonra Cidde Vâlisi oldular. Orada vefat etmişlerdir.

Şeyhimiz Fehmi Efendiden bir mektup aldım. Derviş ve Hâlet Paşaların dâveti üzerine İstanbul'a gelmiş.. Sonradan anladım ki, bu geliş zuhûr edecek muharebeden ötürü imiş.. Hattâ Bâbıâlide toplanan meclisde Fehmi Efendi Hazretlerini de dâvet etmişler. Bu toplantıda: «Namus ve istiklâlimizin uğrunda Rusların teklifini reddetmeliyiz!.. demiş. Kulelideki Mekteb-i İdâdiye giderek talebeye güzel bir nutuk söylemiş. Çocukları çalışmaya ve gayrete teşvik etmiş. Şeyh Efendimizin mektebdeki nutku üzerine mektebin kitabet hocası Hamdi Efendi de aşağıdaki nutku yazıp okumuş.

«Bu Rumî ayın yirmi sekizinci Pazar günü Nakşibendî-i Hâlidiyye tarikatı Şeyhlerinden Reşâdetlû Hacı Fehmi Efendi Hazretleri Kulelide kâin Mekteb-i İdâdi-i Şâhâneyi bitteşrif sunûfi muhtelife dershanelerini ziyâretle okutulan dersleri tenezzülen dinlemiş, muallim ve talebeleri teşvik ederek avdet buyurmuşlardır.»

Fehmi Efendi Hazretleri askerle beraber her bir muharebede hâzır bulundular. Erzincan'a muharebeden sonra döndüler. 1298 de üçüncü defa hacca gittiklerinde Arafattan Mekke-i Mükerreme'ye inmiş, yirmi otuz gün yatıp orada ölmüş.. Hazret-i Hatice'nin ayak ucuna defnedilmiş. Bu acı haberi işittiğim zaman bayılmışım. O kadar âh-ü figan ettim ki, yanımda olanlar da ağlaştılar. Dünyayı o anda talâk-ı selâse ile boşadım.

Kabrinin tâşına koydum bâşımı
Akıtıp âh ile kanlı yâşımı
Eyledim tahmir onunla âşımı
Lütfedüp Fehmi bana imdâda

Ramazanda Şeyh Efendimizin ruhu için haftada bir hatim indirdim. Teravihden sonra evime gelip bir saat kadar arkadaşımla muhabbet eder,

yatardım. Ramazanda şurada burada bir takım halkın uygunsuzluklarını ve fenalıklarını görmekten ise uykuya gitmek âdeta bir nevi ibâdettir. Sahur vakti yemekten sonra Câmi-i Emeviyye'ye gider, sabah namazı vaktine kadar ibâdet eder, sabah namazından sonra evime gelip şöyle iki üç saat kadar uyurdum. Yirmi altıncı Kadir gecesi akşamı da câmide itikâfa niyet edip kaldım.

Kadir gecesinin ertesi günü de sabah namazını Câmi-i Emevîde kıldıktan sonra tekrar itikâfa niyetlenir, yatsı namazını ve terâvihi edâ etmedikçe câmiden çıkmazdım. İftarı câmide, bir simit ve bir hurma ile yapardım.

Bir Kadir gecesinde ezana bir çeyrek kalarak ufak maksûrede râbıtada idim. Câmide kimse kalmamış, ancak çocuklar koşarlar, oynarlardı. İçlerinden birisi beni uyuyor zannı ile yanıma gelip:

— Ammî! Ammî!.

Diye bağırdı. Cevap vermediğimden eliyle arkama şiddetle vurup kaçtı. Diğer çocuklar da baktılar ki fakirde hareket yoktur, onlar da birer birer gelip öyle can ve gönülden arkama birer şiddetli yumruk vurup kaçtılar. İşte bunların bu hâlinden bende olan aşk-u muhabbeti, neş'e tecelliyâtını artık târif edemem. Ne çâre ki, hademeler gelip çocukları döverek kovdular, benim hâlime de şaşırıp kaldılar.

Bu sırada Süslü Mustafa Paşa Beşinci Ordu Levâzım Dâiresi Reisi oldu. 1227 de ben Dördüncü Orduy-u Hümâyûna Ruznamçecilikle gittiğimde o da Dördüncü Ordunun Üçüncü Talîa Taburu Binbaşısıydı. Gayet fevkalâde süslü gezer, idaresindeki Üçüncü Talîa Taburu «Süslünün Taburu» diye yâdolunurdu. Süslünün Taburu geldi, Süslünün Taburuna maaş verilmiş. Süslünün Tabur Kâtibi, Süslünün zâbiti denilirdi. Lâkin mübârek adam hep dışını süslemiş, içi süssüz kalmış. Şam'a geldikten sekiz, on gün sonra Müdürümüz Rıza Bey:

— Bizim İbrahim Efendi gayretlidir, ona çok iş verin, lâkin yanına delikanlı efendi koymayın, güzel yüzler temâşâsından hoşlandığı için işler geri kalır!.

Demiş. Müdürümüz nâzik bir zât, bana bir şey söylemedi. Fakat iki dudaktan çıkan dünyaya yayılır, işittim. Gönlüm çok incindi. Biz aşk-ı mezâcî ehliyiz. Başımızda o meraret-i aşkımız bâkidir. Cenâbı Hak zümre-i uşşâkdan bizi cüdâ eylemesin. Âmin!.

Şu kadar var ki, zamanımızda bu aşk-ı mezâcî ortadan külliyyen kalkmıştır. Herkes bu aşk ve bu muhabbeti Süslü Paşanın zannı gibi bâtıl tarafa hamleder.

Bir gün dâirede namaza giderken Süslü Paşa ile karşılaştık. Birkaç efendiler vardı, onlara:

— Mâşallah!. Bende tüy tüz yoktu, İbrahim Efendi yine böyle saçlı sakallı efendiydi!. dedi.

— Evet efendim.. Fakir âb-ı hayat içtim!.

Dedim. Mâşallah!.

1307 Yılı. Hâlâ Şam'dayım. Vazifeme gayretle devam etmekteyim. Maaşımız artmış, rahatımız da yerindedir. Ordu Muhasebecisi de Cemâl Bey, yüzü güzel, içi şeytan, firavun bir adam. İkide bir canımıza hücum ile mücadele eder. Bir gün yanına çağırttı. Vazifem olan tâyinât icmallerinin tedkikatından ve henüz gelmeyenlerin celbi hakkında müzakere olunması sebebinden bâzı şeyleri vesile ederek bir takım yersiz şeyler söyledi.

— Yalnız başımayım... Arkadaşım, muavinim yok. Bir elden bu kadar çıkıyor.:. Bundan ilerisine gidemem!. dedim.

— Bu söz muvâfık-ı hikmet değildir!. dedi.

— Hikmet bilmem, adem-i iktidârımı beyân ediyorum!. dedim.

— Muvâfık-ı hikmet değildir!. dedi.

Çok sıkıldım. Artık zarurî:

— Efendim, sinnim kemâle erdi, yalnızlığım cihetiyle böyle ağır bir yükü çekemeyeceğim, fakirinize bayram ertesine kadar müsaade edin, bayramdan sonra tekaüd olmak üzere İstanbul'a gideceğim, o vakit bu vazifeyi yalnız başına tamamiyle ifâya muktedir bir efendiye verirsiniz!. dedim.

— Bu da muvâfık-ı hikmet değildir!. dedi.

— Olsun olmasın, bundan başka sözüm yoktur!.

Diyerek yanından çıktım. Artık bir söz ki söyledim, görelim Mevlâ ne eder, ne ederse güzel eder, deyip odama geldim. Burada bir hikâye hatırıma geldi.

Bir gün arslan sahrâda bir ufak tepenin üzerinde kurulmuş otururken karşıdan onu görmeyen bir kurt geçmiş. Arslan kurda seslenip çağırmış. Kurt arslanı görünce vücuduna Yahudi sıtması gelmiş Kemâl-i huzûr ve edeble arslanın karşısına çıkmış... Arslan kurda:

— Karnım aç!. Git şuradan bir koyun yakala getir!.

Diye emretmiş. Kurt başüstüne deyip hemen gitmiş, bir koyun yakalayıp getirmiş, arslan bir pençe vurup koyunu tuz gibi dağıtmış ve yemeğe başlamış. Biçare kurt korkusundan bir yere gidemeyip arslanın karşısında kemâl-i edeble dururmuş.. Arslan:

— Gel... Sen de ye!.

Demiş. Kurt uzaktan uzanıp koyunun pislikle dolu işkembesini çekip bir köşede büzülüp yemeye başlamış. Ağzı burnu tamamiyle neces olmuş.. Arslan bu hâli görüp:

— Niçin güzel etlerinden yemeyip de böyle pis işkembeyi yiyiyorsun?!.

Diye sormuş. Bîçâre kurt:

— Efendim.. Mâlûm-u âlinizdir ki bu koyun dağlarda, sahrâlarda otladığından kimyevî otlar yer... Bu işkembe kimyevî otlarla doludur.. Bunda başka bir haysiyet, hikmet vardır!.

Demiş. Arslan gülmeye başlayarak:

— Şu ağzının burnunun pisliğine bakmayıp hikmetten dem vuruyorsun!.

Demiş.

Bu misâl küstahlık ise, nifak bundan büyük küstahlıktır.

KÂTİP EFENDİ

Evrak torbaları birer dağ yığını, kâtip Efendi onların ortasında yükten bunalmış bir deveye benziyor — Ayda üçyüz kuruşla ailelerin geçindiği liranın ihtişam devri — Şam'da Câmi-i Emeviyye yangını — Yirmi üç yıl yerinde sayan bir maaş — Mâbeyn-i Hümâyun Baş Kâtibi Şamlı Tahsin Bey — Vezirlere eşyasiyle beraber ihsan olunan Yalılar, kocasını eliyle evlendiren kadın.

Erenlere pek dokunmaya gelmez. Cemal Beyin cevri karşısında bayram ertesi tekaüd olmaya karar verdik ya, bayram ertesi oldu, ne yapacağımı bilmezken Cemal Bey azledildi. Benim de ızdırabım defoldu. Yine o aylar içinde hemen her gece bizim evde ihvanlar zikir ve ibadetle meşgul olurduk, dem yapardık.

Kalemdeki işlerim pek çoktu. Masamın üzerindeki evrak torbaları küçük bir dağ şeklini gösterirdi. Ben de onların arasında develer gibi iki tarafa orsapuçalanarak icmalleri çıkarır iken her nasılsa bir gün kudret ve dermansızlıktan torbaların üzerine boylu boyunca düştüm. Kalktığım zaman bir masa ilerde oturan efendilerden biri acıyıp yardım etmeğe geldi:

— Hayır oğlum.. Bu bize Cenâbı Hakkın ve erenlerin bir çilesidir, tahammül etmek lâzım!

Derdim, fakat bir de arzuhal yazarak tebdili hava etmek üzere izin istedim. 19 Ağustos 1308 de, yâni bir çarşamba günü ki, cülûsi hümâyun şenliği oluyordu, dört aylık izin tezkerem geldi. Hemen yol hazırlığı yaptım. Hırkacı Hüseyin Efendiden hediyelik meşhur Şam hırkaları aldım.

İstanbulda velinimetimiz Derviş Paşanın Ortaköydeki sahilhânesine indim. Mahdumları Ahmed Bey, Fehmi Efendi merhumun duaları berekâtı ile mîrimiran, yâni Paşa olmuştu. Ben geldiğimde büyük paşa efendimiz sarayı hümayunda idi. Küçük paşa efendimizin eteklerini öptüm. Büyük paşa akşam üzeri saraydan avdet ettiler. Küçük paşamızla beraber istikbal ettik. Arabasından indiler, eteklerini öptüm. Yüzüme bakarak oğluna:

— Bizim İbrahim Efendi!..

Buyurdular. İşte bu iltifattan yüz bulup derdimi açtım. Küçük paşa efendimiz de:

— Efendi dâinizin efkârı artık tekaüt olmaktır! dediler.

Derviş Paşa:

— Maaşımızla tekaüd olursunu! dedi.

Derviş Paşanın oturdukları sâhilhâne merhum Serasker Ali Sâib Paşanın sâhilhânesiydi. İçindeki eşyasiyle beraber bir irâde-i seniyye ile Derviş Paşaya ihsan olunmuştu. Vakıf bir sâhilhâne hükmünde idi.

İstanbula gelip Derviş Paşaya misafir olduğumun ilk günlerindeydi, Seraskerlik Kapusuna giderek, evvelce bu hâtıraların bir yerinde kendisinden bahsettiğim canımız ruhumuz Osman Beyefendiyi, yâni Osman Fâiz Beyefendiyi sordum Levâzımât-ı Umumiyye Dördüncü Şube Mümeyyizi olmuş, odasına girdim. Gördüm ki bir köşede oturmuş, önünde büyük masa, elinde bir kâğıt, yazı yazıyor. Nazar ettim, gönlüme geldi ki benim Osman Beyim değildir, başkasıdır. Saç sakal ak pâk bembeyaz olmuştur. Simâsı dahi değişmiştir. O dahi uzaktan beni görüp şöyle hayretle ve dikkatle baktı.

Ne yapayım? İlerledim:

— Beyefendimiz, bir istid'âm vardı, Efendimize geldi mi?

Diye sordum. Gülümsedi:

— Nasıl istid'â efendim? dedi.

Yüz değişmişti ama, ses değişmemişti. O da beni tanımıştı. Hal ve hatır sorarak yanına oturttu. Burada Rûhi Bağdadî'nin bir beyitini hatırladım:

Gelse hattı bizi kurtarsa bu belâdan dir idik
Rûhîyâ geldi hattı oldu belâ üzre belâ...

O yıl Ortaköy'deki sâhilhanede kışladık. İhvânı, türbeleri şeyhleri ziyaret edip dolaşarak vakit geçiriyordum. Artık Muharremin sonunda vatanım olan İstanbul'a yerleşmek arzusunda idim. Fakat tam maaşla tekaüd edilecek yerde Beşinci Ordu Üçüncü Kısım Mümeyyizliğine tâyin edildim. Tekrar Şam'a dönecektim. Beraber gitirmiş olduğum refikam on seneye yakındır ağır hasta idi. Hareket eder bir ölü gibiydi.

Refikama kendisini de tekrar Şam'a götüreceğimi söyledim:

— Çok şükür, Şam'da öleyim.. Şam'da kalayım.. Benim toprağım oradadır.. İnşallah Şam'a gidersem seni orada evlendireceğim, benden sana fayda yok.. Elbette sana bakacak kadın lâzım! dedi.

— Ben Şamlı kadın almam, ruhsat verirsen burada bir hâtun alalım.. Yolda da sana bakar, hem o hâtun hazırdır.. dedim.

— Kimdir o hâtun? diye sordu.

— Akrabamızdan Dilber Hanımdır! dedim.

— O benim canıma minnet ama, onun devletten üçyüz kuruş maaşı var, yetişmiş iki tane evlâdı var, gelini var, torunu var, evi barkı burada, hemşiresi Dilberyâr kalfa da sarayda, bunları bırakıp da bizimle Şam'a gelir mi? dedi.

— Senin nene lâzım, sen sâdece ruhsat ver!. dedim.

— Benden sana kulaç kulaç ruhsat! Yalnız efendilerim Derviş ve Ah-

met Paşalar Hazretleri duymasındar, bir sen bil, bir de ben! dedi.

Kendisine duâ ettim. Söz verdim. Ertesi gün doğruca İstanbul'a giderek kararımızı bildirdim. Keyfiyet Dilber Hanıma ve oğullarına açıldı. Oğullarının biri Hâssa Ordusunda Serçavuş Ârif, diğeri Tophane Tercüme Odasında Mülâzım İsmail Efendidir. Muvafakat etmişler. Serçavuş Ârif'e bir miktar akçe verdim ki o akşam imam ve müezzin ve bâzı komşulara bir tabla yemek hazırlatsın diye, İmam, müezzin ve bekçiye verilecek âidat ne ise onları da verdim. Vekâletimi de teslim ettim. Perşembe günü nikâh olup Cuma gecesi zifafa girdim. Yaşımız da maşallah altmış altı idi. Cuma günü üvey oğlum İsmail Efendiyi alıp Eyyub Sultana türbe ziyaretine gittim. Cumartesi günü de yalıya gittim. Ne göreyim, iş alevlenip ayyûka çıkmış... Yalının kapusundan girer girmez ağalar, efendiler:

— Mâşallah! Buyurun, mübarek olsun, hayırlı olsun, cümlemize memnun olduk, ama canım niçin habersiz yaptın!..

Diyerek alkışladılar. Derviş Paşa Hazretleri de:

— Mübarek olsun, memnun oldum, lâkin bu sakalda güvey olmaz, sakalı biraz ufaltmalı! diyerek lâtife etti.

— Ne yapayım.. Câriyeniz için bir hizmetçi aldım! dedim.

— Buna kimsenin bir diyeceği yoktur, on yıldır bizim hatırımız için sükût ettin, bu meşakkati çektin!. dedi.

İstanbul'da bir aralık yine parasız kalmıştım. Küçük oğlum Tabur Kâtibi Sâlih Efendi beş lira göndermiş. Bu para Kadir gecesinden iki gün evvel elime geçti. Bir miktar gözüm açıldı. Büyük oğlum Suriye Müddeiumumî Kâtibi Hüsameddin Efendiye de oraya geleceğimi yazmıştım. O da on lira gönderdi. Yol masrafı olarak Derviş Paşa Efendimizin haremleri Hanımefendi de on lira ihsan buyurmuşlar. Nikâh cemiyetine on lira harcadım. Vapura bineceğim gün on lira kalmıştı. Erzincânî Fehmi Efendimizin oğlu Şeyh Hacı Fevzi Efendi de vapura bineceğim gün on lira göndermiş. Yine yirmi liram oldu. Yatalak olan halamla üvey oğlum Ârif ve İsmail Efendinin idâreleri için maaşımdan üçyüz kuruş sipariş terkettim. Bunu alıncaya kadar da vapurda vedâlaşırken Ârif'e dört lira bıraktım. Yol paralarını verdikten sonra yanımda yine on lira kaldı. İstanbul'dan palamar ve demiri kopardık.

1309 yılı Mayısının yirmi altısında Beyrut'a geldik. İki gün kalıp Şam'a hareket ettik. Hastamız olduğundan kumpanyadan, içine yabancı bindirilmemek üzere bir karoseyi elli yedi beyaz mecidiyeye tuttum. Hüsameddin oğlumun Çalık mahallesinde kiraladığı eve indik. Hiç param kalmadığından Kumandan Paşanın huzûruna çıktım. Ruhsat alıp alelhesap vezneden on lira alıp eve döndüm. Gûyâ dinlenmek üzere bir iki gün Çalık mahallesinde alık alık oturdum. Sonra tekrar dâirede işimizle, evimizde ibâdetle meşgul olduk.

1309 yılı Teşrinievvelinin ikinci Cumartesi günü idi (hicrî 1311 Rebiülâhirinin dördü), kaleme geldim. Saat altı râddelerinde idi, yangın borusu çalındı. Efendiler yangının nerde olduğunu haber almak için gittiler. Gelip:

— Yangın Câmi-i Emeviyye yanında imiş!. dediler.

İki dakika sonra haber geldi ki Câmi-i Emeviyye yanıyor! Biz de gittik. Onu gördüm ki bir acâib rüzgâr çıktı. Hemen on dakika içinde câmi-i şerifi yerle bir etti. Âh-üfigan semâya çıktı.

Bu sırada ordularda yapılan yeni bir teşkilâtta Beşinci Ordu Levazım Üçüncü Şube Müdürü oldum. Maaşım 1500 kuruştu. Bu Şube mülgaa Ruznâmçe kaleminin vazifesini görmekte idi. Yâni eski hamam eski tas, yine Ruznâmçeci olmuştum!. Zâten o zaman da maaşım 1500 kuruştu. Fakat aradan tam yirmi üç yıl geçmişti!.

Şeyh Mehmed Hayyât Vehbi-i Erzincânî imiş.. Güzel bir sözleri vardır, buraya kaydedeyim:

Elif okudum ötürü
Pazarlık ettim götürü
Yaradılmışı hoş gördüm
Yaradandan ötürü...

Hicrî 1312 Ramazanıydı. Üvey oğlum Başçavuş Ârif'den bir mektub aldım. Benim sevgili ahbablarımdan Selim Paşazâde Nazif Beyin yakın akrabalarından olan sâbık Bahri Mektubcusu atûfetlû Tahsin Beyefendi Mâbeyn-i Hümâyûn Başkâtibi tâyin olunmuş.. Ârif, «Nazif Beye bir tebriknâme ile sizin İstanbul'a aldırılmanız istirham olunursa şeksiz ve şüphesiz hakkımızda irâde-i seniyye bile çıkartmaya kudreti vardır. Aman pederim, çabucak bir tebriknâme ile İstanbul'a gelmeniz hakkında istirhamnâme gönderin, çok rica ederim» diyordu. Ben de İstanbul'u çok özlemiştim. Harbiye kalemlerindeki hizmetim elli yılı bulmuştu. Bunun kırk yılını Dördüncü ve Beşinci Ordular hizmetinde taşrada geçirmiştim. Şam'ın âb-ü havâsı ile de imtizac edememiştim. Tahsin Beyin Mâbeyin Başkâtipliğinden ötürü Nazif Beye bir tebriknâme yazarak İstanbul'a nakl-i memuriyetime tavassutunu istirham ettim. Kendisine takdim edilmek üzere oğlum Ârif'e gönderdim. Ondan aldığım cevabda, Nizif Beyin bu tavassutu memnuniyetle ifâ edeceğini vâdettiğini yazıyordu. Hikmet-i Hüdâ, İstanbul'a gitmekliğimin vakti dahi gelmiş olacak ki ortaya bir bez meselesi çıktı: Levazım hey'etinde nümuneyi inkâr eden bir bez müteahhidi ile münazaamda fazla hiddetlendim. Eve gelip yattım. Bel ve diz ağrılarıyla kalkamaz oldum. Şuûruma da cüz'i halele gelmiş.. Velhasıl eve kapandım. Bursa kaplıcalarında ve İstanbul'da tedâvim için dört aylık bir tebdil-i hava verildi.

EL AMAN, KURTULUŞ YOK, ŞAM, YİNE ŞAM, YİNE ŞAM!...

Çıkmayan maaş, eli öpülen bakkal — Bayrama iki gün kala donanan iftar sofrası — Hamiyyetli bir binbaşı — Şam'a vedâ — Beyruttan İstanbul'a — Yine bir Şam lâfı — Şam, içi akrep dolu altın kazandır — Büyüklerin muhabbet simsarı Şamlı Galib ile Şamlı Aziz — Fesçi Selâhittin.

Hicrî 1312 Ramazanında maaş verilmedi. Çekilen zahmet ve meşakkati aslâ târif edemem. Ramazan başından bayrama iki gün kalıncaya kadar evime Ramazaniyelik hiçbir şey almadım. Kesemde nakid olarak on param yok. Cenâbı Hak hernasılsa bir bakkal halketti, sofu bir adam, bana da itimadı varmış, Ramazanda evim için lâzım gelen erzakı borçla verdi. Yâni yağ, pirinç, şeker, sabun, kahve, un, gaz, peynir, yumurta, yoğurt gibi şeyleri. Hattâ kendisinde İstanbul zeytini yoktu, Şam zeytini vardı, ben ise İstanbul zeytini istedim, parasını kesesinden verip bir okka zeytin aldırdı, gönderdi. Yalnız sebze ile et meselesi kaldı. Bunun için de oğlum Hüsâmeddin'den bir beyaz mecidiye alıp onunla Ramazanın onbeşine kadar kıt kanaat bir iki türlü şey pişirdik.

Bir gün bizim refikanın gücüne gitmiş: «İlâhi Yâ Rab!. Bu mübarek günde ne olacak hâlimiz!. Bir doya doya et lokması yediğimiz yok!.» demiş. O gün kalem mülâzimlerinden Kemal Bey hediye olarak kesilmiş bir kuzu getirdi. Kabul etmeyecek oldum. Refikam duâsını söyledi:

— Öyleyse bize bu kuzuyu Cenâbı Hak gönderdi!

Deyip memnuniyetle kabul ettim.

Nihayet bayrama iki gün kala bir maaş ihsan olundu. Bakkalın iki ellerini öpüp borcumu tamamen ödedim. Artık yağlı simitler, ekmekler, baklavalar alıp Cenâbı Hak'ka çok hamd-ü senâlar ettim. O Ramazan fakirhânede zeytin ve peynirden başka bir şey yoktu. Reçel, şurup.. buna dâir şeylerden birinin vücudu yoktu. Ancak bakkaldan geçen seneden kalmış güllâç alıp ölüleri kefene sarar gibi beyaz beyaz kefenleyip kabir boğazından vülut kabrine güzelce defn ile istif ederdim. Refikam hanım bir gün Şam kayısısı hoşafı istemiş. Bende akçe olmadığı cihetle bana söylemeyip hizmetçi çocukla bakkala haber göndermiş. Bakkal da parasıyla alıp göndermiş. Akşam üzeri hoşafı görüp memnun oldum. Sordum, cevap aldım, fakat ciğerime tesir etti.

Şimdi ey ilvân! Soracaksın.. Sizin bu kadar kudret ve kuvvetiniz yok mudur ki, bir yerden birkaç yüz kuruş borç alsanız, bu hâle meydan vermeyesiniz! Lâkin şuraya buraya yüz suyu dökmek zordur.

Hasta idim. Fakat Ramazanda arasıra Kapuya yine gidiyordum. Teravih namazını bitişiğimizdeki mescide gidip kılardım. Ramazanın yirmi yedisi idi. Bir gece Topçu Binbaşısı Kaadiriye tarikatından Mustafa Efendi namazdan sonra celâl hâlinde câmide yanıma geldi.

— Bizim alayın çizmeleri şimdiye kadar alınmadı, şimdi Mart geldiği cihetle ilmühaberi geriye alınarak kaydını terkin edecekler, bu nasıl iştir? Asker ayakkabısızdır!. Şöyledir, böyledir!..

Diye bir çok şeyler söyledi. Baktım ki celâl kendisini tamamiyle sarmış, dedim ki:

— Yarın senin hatırın için Kapuya gelirim, Reis Paşaya söylerim. kaydı terkin etmesinler, bir çâresine bakalım!..

Mustafa Efendi cevap olarak:

— Reis Paşanın da Allah belâsını versin, senin de Allah belânı versin!.

Dedi. Yine kızmadım. Gülümsedim, hani pek de gülmedim, çünkü zât-ı şerif «Bir de gülüyorsun!» diye bana hücum edecek. Elinden tutup nasihat edip câmiden çıkardım. Hernasılsa kendisine geldi.

— Canım peder efendi gücenme... Benim hâlimi bilmiyorsun!. Asker perişan bir haldedir, onları yalınayak gördükçe mahvoluyorum!

Diye özür beyan etmeye başladı.Ertesi gün bizim Üçüncü Şube Müdürüne tezkere yazarak bayrama kadar çizmelerin verilmesi için müsaade alınmasını bildirdim.Fakat bir daha da o mescide namaza çıkmadım. Gül câmi-i şerîfine yavaş yavaş asâya dayanarak giderdim.

1311 nisanının sekizinci Cumartesi günü Şam'a vedâ ettik. Pazar günü Beyruta ayak basar basmaz yanımıza bir adam gelip:

— İstanbul Oteline teşrif ederseniz buyrun! dedi.

Bakdım ki otel sahibinin yolcuları dâvet için mahsus adamıdır.

— Peki, iyi olur, zaten biz de İstanbula gidiyoruz, elbet de İstanbul Oteline gitmek lâzımdır! dedim.

Beyrut'da İstanbul Oteline misafir olduk. Ertesi Pazartesi günüdür, erkenden Nemçe vapurlarından birinin Beyrut'da demir attığını görünce telgrafhaneye gittim. Oğlum İsmail'e: «Bugün hareket olundu!» diye bir telgraf çektim. Oradan bilet almak üzere acenteye geldim. Acente:

— Vapur Yafa'dan Kudüs hacılarını alıp dolmuştur, boş yer yoktur, bilet vermeyiz! dedi.

Efkârım müşevveş oldu. Hemen Sevkiyat Komisyonunda Kolağası Mehmet Beye müracaat ettim.

— Vapur çok doludur, haftaya kalınca olmaz mı? dedi.

Gitmek hususunda ısrarım üzerine:

— Benim bir adamım vardır, onu size katayım, beraberce vapura giderek kamarotların birisinin odasını size tutsun!

Dedi. Pekâlâ olur! O adamla vapura gidip beş Osmanlı lirasına bir oda tuttum. Üç lira da güverte ücreti olarak kahveciye verdim. Bir adet lira da eşyaların anbara vaz'ı için verdik. Diğer bir lira da kayık ücreti ve işimi halleden adama bahşiş oldu. Cem'an on adet Osmanlı lirası sâyesinde ve bu akçeleri Levazım Reisi Paşadan kurtaran erenler hazerâtı himmetiyle, bir muhâlif hava görmeyerek, Kâğıthane deresinde gider gibi, selâmetle Nisanın 16 ncı Pazar günü akşamı saat onbir râddelerinde Yalı köşkünden içeriye «Hû erenlerim!» diyerek İstanbul limanına demir attık.

Ârif, İsmail vesâir ihvân kayıklarla karşıladılar. Arabalarla doğruca İstanbuldaki mahallemiz olan Selçuk Sultan mahallesinde teyzemizin kızı Ayşe Hanımın evine misafir olduk. Ertesi günü de Kandilliye gidip halamın evinde yerleştik. Fakat orası dar geldiğinden bitişiğindeki evi kiraladık, ki ben, bu evde doğmuştum!.

İhvân-ı bâ sefânın ziyâretleri için şuraya buraya gitmeye başladım.

Refikamın ısrârı üzerine hemşiresi Dilrübâ Kalfaya bir arîza yazdım. Şu âhır ömrümüzde vatanımız olan İstanbul'da kalmak için maaşımız olan bin altı yüz kuruşla Seraskerlik Kapusundaki şubelerin birinde kullanılmak üzere Serasker Paşa Hazretlerine söylenmesini rica ettim. Bir kıt'a da künye puslası takdim ettim. Dilrübâ Kalfa bu puslayı Vâlide Sultana vermiş. Vâlide Sultan da Başağası Server Ağa ile Serasker Paşaya verilmek üzere Başmâbeyinci Hacı Ali Beye göndermişler. Hacı Ali Bey de Serasker Paşaya takdim etmiş. Bir taraftan ben de bir istid'â yazıp Mektubcu Beye verdim. Serasker Paşa:

— Niçin Hacı Ali Beyi tâciz etmiş!.

Diye sormuş. Mektubcu da kaziyeyi anlatarak:

— Bu iş haremleri tarafından olmuştur!. demiş.

İstid'âmın havâle edildiği İntihâb-ı Küttâb Komisyonunda bir cevap çıkmadı. Bunun üzerine Vâlide sutan Başağası Server Ağayı bizzat Serasker Paşaya yollamış.Paşa:

— İbrahim Efendi, ben Şam'a gidemeyeceğim diye bir istid'â etsin de bana konağa getirsin!. demiş.

Muhtasarca mâzeret beyan ederek bir istid'â yazdım. Serasker Paşanın konağına gittim. Mühürdar Efendisi önüme düşüp huzûra çıkardı. Etek öptüm, arzuhali verdim.

— Sizin maaşınıza mûâdil burada maaş bulamıyoruz!. dedi.

— Efendimiz ferman ederse bulurlar!.dedim.

— Maaşınız kaç kuruştur? diye sordu.

— Bin altı yüz kuruştur!. dedim.

— İki bin kuruş edelim yine Şam'a gider misiniz?. dediler.

Artık utandım: — İrâde Efendimizindir!. dedim...

Mühürdar Efendi, Serasker Paşaya hokka kalem getirdi. Kendi eliyle arzuhalin kulağına buyurdu. Bana da:

— Siz gidin, Reis Efendiden arayın!. dedi.

Divanhâneye çıktım. Mühürdar Efendi mezkûr arzuhali elinde yanıma geldi. Şöyle nazar ettim ki, «Terfian îzâmı» buyurmuşlar. Mektubcu Beye gelip keyfiyeti arzettim:

— Münhal olmayınca zamm-ı maaş nereden verilecek?! dedi.

Anladım ki iş bozulacaktır. Ânide karar verdim, Mektubcu Beye:

— İki bin kuruş değil, on bin kuruş versen fakir için Şam'a dönmek muhaldir!. dedim.

Şam'dan İstanbul'a can atmamın sebeplerinden biri de Levazım Birinci Şube Müdürü Muâvin-i Evveli Galib Beyin elinden, dilinden el'aman demekliğimdir. Galib Bey 1290 senesinde Jurnal Kalemine tâyin olunduğum tarihte Nizâmiye Yoklama Kalemi müdâvimlerinden idi. Daha çocuktu ama, elinden iş gelirdi. Gayet zeki bir Şamlı çocuktu. Meşhur meseldir: «Ne Şam'ın şekeri, ne Arabın yüzü» derler. Beyhude söylenmemiş.. Hele Şamlılar ziyade zeki, cin fikirli olurlar, şeytana külâhı ters giydirirler. Ehl-i Arabdan gayrilerini akreb gibi sokarlar. Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin biraderi Abdullah Bey merhum Şam için: «Şâm-ı şerîfi altın kazan içinde akreb dolu gördüm» buyurmuşlardı. Galib Bey nâz-ü niâm ile kucaklarda büyümüş bir haşarı çocuktu. Bizim kaleme ilk geldiği günlerde idi, dâirede giymek için yaptırmış olduğum tahta pabucumun ökçesini kesmişti. Bundan başka daha ne uygunsuzluklarını haber aldım. Aziz ismindeki Şamlı arkadaşıyla beraber dâirede nüfuzları günden güne fazlalaştı. Her vesile ile aleyhime yürüdüler. Zira ki bu Galib Efendi ile Aziz'in sınıfları «Pez...» lik idi. Büyüklere kadın tanıtırlardı.

Galib Beyin cinsinden Şamlı Fesci Salâhaddin nâmında bir adam vardı. Fesci iken büyük tüccar oldu. Dâirenin ruhu gibi herkesin akçesini alıp işletirdi. Ona karşı herkesin boynu eğri idi. Ben şubeye gelmezden evvel askerin fesleri bundan satın alınırmış.. Her fesde yarı yarıya ticaret edermiş.. Ben hamdolsun her tarafa kulaklarımı tıkadım, askerin fesleri-ni İstanbul'dan getirttim.

Fakat fes kapusu kapanır ama daha kapular çoktur: Meşin, sahtiyan, iplik, bez, ne istersen!. Bu adam küçük boy meşini on kuruştan vermiş. Benim zamanımda komisyon büyük boy meşini çarşıdan sekize aldı. Askere yazlık çamaşır yaptırmaya kalkarız, karşımıza Galib'le Salâhaddin çıkar!. Hangi birisini yazayım!..

İSTANBULDA SIKINTILI GÜNLER

Ermeni vak'ası — Fâtihte Boşnaklar hanında Melâmi Hasan Baba — Melâmîlik sefaleti — Bu da böyle bir hayat idi — Yirmi altın borç verip Hâtemi Tây Oğlan Paşa — Rumuz ve işaretle 21 Eylûl tarihi — Hasan Babanın teneke sesi — «Aşçı Dede, uğurlar olsun!»

Arzuma nâil oldum. İstanbul'da kalamadım ama, Şam'a gitmedim. Merkezi Edirne olan İkinci Ordu Levazım İkinci Şube Müdürlüğüne iki bin kuruş maaşla tâyin olundum. Fakat Rumî 1312 senesi Osmanlı Bankası baskını vak'ası üzerine ortalık karıştı. Dükkânlar kapandı. Eski Yeniçeri zamanı gibi bir hâl oldu. Edirneye gitmem gecikti..

Bugünlerde Fâtih taraflarında Melâmiyûn zümresinden pek çok rumuz ve işâretle kelâm eden bir Hasan Baba işittim. Ziyaretine gittim. Fâtih Câmi-i şerîfi ittisâlinde Uzun Sokak içinde doksanüç muhacirlerinin barakaları vardır, onun içinde oturur, yatar. Fâtih türbesinin Karadeniz tarafında olan kapusundan çıkıp sekiz on adım ileriye gittim. Gördüm ki bir uzun sokak, etrafında barakalar vardır. Orada birisine sordum:

— Ne edeceksin o mecnun bunamış deli adamı? dedi.

— Hiç... birisinden selâm getirdim!. dedim..

— Burada tahtadan eski bir barakası vardı, harâb oldu, yıkıldı. Şimdi buradan aşağıya doğru git, orada Boşnaklar Hanı vardır, Yeni Han diye sor, orada bulursun! dedi.

Gittim. Hanı buldum. Babayı sordum:

— Sabahleyin gitti, nerededir bilmeyiz!. dediler.

Hanın altında bir kahve dükkânı vardı. O dükkânın önünde sandalyede üstü başı temiz bir Boşnak oturuyordu. Hasan Babayı aradığımı anladı.

— O zâtın bir kararı yoktur, ben bu hanın sâhibiyim, gelirse söylerim, siz yarın bir kere erkenden geliniz!. dedi.

Adını sordum:

— Benim adım Abdülgani Ağadır!. dedi.

Ertesi günü güneşle beraber Boşnaklar Hanına gittim. Kahve açık ama han sâhibi Abdülgani Ağa daha kahveye çıkmamış.. Kahveciye sordum:

— Evet.. Hasan Baba yukarıdadır! dedi. Hemen hanın üst katına çıktım. Onu gördüm ki, üst kat odaların gezinti yerinde açık bir sofa gibi yer var. Hasan Baba orada yatak içinde oturmuş.. Donu açık.. Kasık bağını bağlıyor.. Bâzı ilâç gibi kâğıt içinde bir şeyler vardı. onunla meşgûldür. Beni gördü, kendisini beklediğimi anladı:

— Aşağıda kahvede oturun, geliyorum!. dedi.

Kahveye döndüm. Yarım saat sonra indiler. Başında bir eski fes, beyaz sarık gayet kirli ve eski, şöyle iki defa çevirmiş, ucu bir taraftan boynuz gibi bir işaret yapmış!. Gayet yaşlı bir adam... Doksana yakın!. Üzerinde, fanilâdan, eski ve yamalı uzun bir hırkanın altında yine eski fanilâdan bir entari... Ayağında beyaz don.. Siyah mest ile âdi büyük kundura... Kundura gayet kabadır, güç halle ayağında sürükler...

— Boğazım ağrıyor, gidip süt içeceğim!. dedi.

— Emir buyurun buraya getirsinler!. dedim.

— Olmaz! dedi.

Ben de arkasından edibâne yürüdüm.

Kahvehaneden çıktım. Sekiz on köpek etrafımızı sardılar. Onlara hoşt moşt diyerek sütçü dükkânına girdik. Ona bir bardak süt aldık, on paralık francala aldık. Şimdi kendisi bir zaman eliyle sakalını tarak gibi taradı. Yanına bir kedi geldi. Kendisi yemeden evvelâ kedinin önüne bir parça ekmeği süde batırıp verdi. Sonra başladı kendi yemeğe. Bir süt daha istedi. Kedi ile beraber üç kupa süt ekmek yediler. Sonra kalktı. Bensütünün hesabını gördüm. Oradan tenha bir sokak içine saptı, orada bir kahveye girdi:

— Git bana şuradan on paralık ekmekle on paralık peynir, on paralık üzüm getir!. dedi.

Hemen gidip getirdim. Üzümü yıkayıp bir tepsi içerisine koyup önüne koydum:

— Gel beraber yiyelim!.. dedi.

Birlikte yedik. Ekmek arttı, sakladı. Sonra kahve içtik. İşte o zaman orada olan adamlara hitâben başladı bir takım saçma sapan sözler, rumuzlar, işaretler söylemeye. Herkes evet, sepet deyip dinliyor. Meselâ:

— Kavun kanun diyor, kadı nerede? Bunun tadı sema' ile salât arasındadır..

Ama bunlarda bir mânâ gizlidir! Oradan kalktık. Ekmek parçaları elimizde.. Yollarda herkes bize bakıyor. Bakkal dükkânına uğradık. On paralık sucuk aldık, handaki kahveye geldik. Köpekler üzerimize hücum ederler.. Fakir de onlara ekmek verirdim.. Kahvede yanıma bir kedi geldi. Hasan Baba sucuğu kediye verdi. Bir dilimini de kendisi yedi. Sonra bir Arnavut bir kâse içinde imâret çorbası getirdi. Kâseyi içti. Yarısını da bana uzattı:

— Şifâ niyetine iç!. dedi.

İçtim. Sonra etrafıma muhacir çocuklarıyla kadınlar doldu. Onlara da onar para verdi. Elini habre koynuna sokar, para çıkarırdı. Sonra bana döndü:

— Sen şimdi git, Perşembe günü gel!. dedi.

Bu Hasan Baba Melâmîyûn kutublarındandır.

Parasızlıktan perişan bir haldeydim. Masraf Nâzırı Hasan Paşanın odasına girmek, arz-ı-hal etmek bir kale fethetmekle bir idi. İki cebimde bir para yoktu. Memuriyetimin irâdesi çıkalı bir ay olmuştu. Bu hâl ile işe değil bu sene, gelecek sene bile Edirne'ye gitmem şüpheliydi. Arasıra velinimetimiz merhum Derviş Paşazâde Hâlet Paşanın huzuruna çıkıyordum. Hâl-i perişanımı soruyor, benden ziyade o telâşlanıyordu:

— Canım efendim.. Sen yolcu adamsın, nasıl olacak senin bu hâlin?! diyordu.

Ben ise, elime geçen bir iki parayı dervişlere, babalara veriyordum. Bir gün yine huzuruna çıkmıştım:

— Teshilât Sandığı Reisi bizim İsmail Paşaya bir tezkere yazayım, Üsküdarda Çamlıcada köşküne git, işte sana iki mecidiye de vapur parası ve araba parası!.

Diyerek tezkereyi yazdı, verdi. Doğruca Üsküdara, İsmail Paşanın köşküne gittim. Kendisi daha Yıldız'dan gelmemiş, tezkereyi bırakıp döndüm. Mecidiyelerden biri yolda sarfolundu. Öbürü ile de akşam üzeri çocuklara bir miktar nafaka tedârik ettim. İşte iş bu derecede idi. Ertesi gün keyfiyeti Hâlet Paşamıza arzettim:

— Canım, yazdığım tezkere çok kuvvetli idi, siz o gece köşkte kalıp Paşayı bekleyebilirdiniz, bizzat kendisini görecektiniz!

Dedi. Ben de evde çocukların nafakası olmadığını söyledim. Bu cihet kendisine çok tesir etti. Yüzünün rengi değişti. Benden sonra İsmail Paşadan cevap gelmiş. Derviş Paşa bendesi olduğundan velinimet zâdesine fevkalâde hürmetkârâne tezkere yazmış ve imza üzerine «bende» demiş. Öyle ki Teshilât Sandığında para olmadığı halde bana bin kuruş tedârik edip göndermiş. Fakat bin kuruşla nasıl gidilir?.. Hâlet Paşa Efendimiz bir Hâtemi Tây oldu, yirmi adet Osmanlı lirası ikraz etti. Artık bende zuhûl eden aşk-u şevki kalemle anlatamam.. Hemen eve geldim, sandık sepet eşyaları bağlamaya başladık.

Hasan Baba Hazretlerini de unutmadım. Huzurlarına girip Edirne için ruhsat-ı mâneviyelerini taleb ettim. Baba Hazretleri benim Edirne seyahatime zâten rumuz işaretlerle izin vermişti. Yâni Eylülün beşinci Perşembe günü idi, bana:

— Yirmi sekizin dörtte biri ne eder?.. dedi.

— Yedi eder! dedim.

— Üç rub'u ne eder? dedi.

— Yirmi bir eder! dedim.

Sususdu. Edirne'ye Eylülün yirmi birinci günü hareket ettim.

Hasan Babaya vedâ için Boşnaklar Hanına gittim. Kalkmamışlar. Bir sandalyede oturup bekledim. Bitişiğindeki odada Rumelinden gelmiş, telgraf memurluğundan ayrılmış bir zât, odasının kapusu önünde oturmuş çay kaynatıyordu. Hem de bana, bu efendi bu mecnuna ne diye iltifat eder, diye hayretle bakıyordu. Hasan Baba uyandı. Yataktan kalkıp oturdu. Yanında bir teneke içinde gece tebevvül etmişti, abdeshaneye dökülmesini emretti. Telgraf maazulü adam bana, «Bu ne budala adamdır!» diye bakıyordu. Döndükten sonra Hasan Baba Efendiye arz-ı vedâ ettim. Hâlet Paşa Efendimizle de bir vedâlaştım ki, felek de melek de mâşallah, bârekâllah Aşçı Dedemiz uğurlar olsun, yolun açık olsun dediler.

EDİRNE

Edirne Cennetine doğru hareket — Gazinoda namaz kılan sofu — Misafirlik hakkı üç gündür — Direk Hafızın evi — 1313 Yunan harbi — Edirne'de Zafer ve Cülûs şenlikleri — Resmî elbise yaptırmıyan Muhasebeci Efendi — Bir memur Hacca gitmek isterse bizzat Sultan Hamid'in izin vermesi lâzım.

1312 Senesi Eylülünün yirmi ikinici Pazar günü akşamı kemâl-i aşk-u muhabbetle şimendifere maa evlâdü ayal bindik, Edirne cennetine doğru hareket ettik. Bu neş'e ve muhabbetle gece saat sekizde Edirne istasyonuna indik. Edirne'de olan ihvâna vekâleten kanu çavuşları ile hademeler karşıladı. Oradaki gazinoya inerek yatsı namazını kıldık Çaylar içildi, muhabbet olundu ve nihayet sabah da oldu. Sabah namazını kıldik. Dûa ettik. Oradan arabalara bindik. Mevlevihanenin önünden geçerken durup Şeyh Hacı Eşref Efendi Hazretlerinin ayağına yüz sürdük. Ziyade hürmet ve râyet gördük. Âile ehibbâmızdan Hâlid Beyin hanesine inip biz Kapuya gittik. Levazım Reisi Ahmed Kemal Paşa'nın odasına girip arz-ı hürmet eyledim. İltifat ettiler. Oradan Erkânı Harbiye Reisi Rüştü Paşa Hazretlerinin çadırına gittik. Nizam dâiresinde bir temennâ edip çıktım. Ondan sonra da cemaatin başı olan zâti âli-i Müşîrî Ârif Paşa Hazretlerinin ayağı toprağına yüz sürmek üzere, Vâli vekili de bulunduklarından arabaya binerek Vilâyet dâiresine gittim. Odasına girip eteğini öptüm ve birkaç adım geri çekildim.

— Ne vakit teşrif ettiniz? dediler.

Gece şimendifer ile geldiğimi arzettim. Mestâne bir göz işareti ile istirahat etmemi emrettiler.. Oradan çıkıp ertesi günü doğruca makamıma gidip oturdum ve biriken işleri görmek üzere kolları sıvadım.

Misafirlik hakkı üç gündür. Bizim Hâlid Efendinin hanesinde üç gün kaldık, sonra bitişiğindeki evi kiralayıp yerleştim.

Edirne'de oturduğumuz ev, Eski Câmi civarında hamamlı bir ufak evdi. Kirası ayda dört buçuk mecidiye idi. Sâhibi Direk Hâfız nâmında bir zât imiş. İçinde dâima Kur'ân okunmuş, Kur'ân-ı Kerîm nüshaları yazılmış bir ev. Aşağı katta bir hamamla bir oda. Bir iki ayak merdiyenle çıkılır, yukarıda bir sofa, iki oda. Odalardan birinin sokağa iki penceresi vardır. Diğerinin sokağa penceresi yoktur, yalnız sofaya iki peceresi var-

dır, iki de tepe camı vardır. Bu odayı ben aldım. Tepe camlarından birini de, soba kurup soba borusu ile kapadım. Yâni oda, üç adamlık bir kabir oldu, ben de ehl-i kubûrdan oldum. Sofaya olan pencerelerden biraz ziya girer ama, odada mânevi ziya çoktur azizim!..

Edirnenin kışı çok olur demişlerdi. Hattâ sokaklarda ayaklarına çarık veya keçe giyip onun altına urgan sarılmazsa yürümek kabil olamadığını anlatmışlardı. Cenâb-ı Hakka hamlederim ki o sene hiç kış olmadı. Yâni kışa kış dedikleri için öyle bir miktar teberrüken kar yağdı. Bir iki gün misafir olup gitti.

1313 senesi nisanının beşinci günü Yunanistana ilânı harp olunduğu ceridelerle neşir ve ilân olundu. Çok zaman geçmeyip fütuhat başladı. Bu fütuhat ceride ve ilâvelerle anbean saat besaat ilân olunurdu. Yenişehir fetholundu. «İmdadı peygamberi» lâfzı tarihte. Diğer tarih:

Geldikte bir müjde dedim tamamen
Budur gazayı ekberi Hâmidî
1314

Bir gün kalemde, gönül âlemine atılan bir mânadan dolayı Dömekenin fethi bakımında bir tarih söyledim; «Eba Mevlâna şemsi geldi imdada ★ Dömekeyi aldı dümdek hücumda. Hicrî 1314»

Hemen bunu ihvan görüp birbirlerine tebşir ettiler. On gün sonra, 6 Mayıs 313 salı günü çıkan ilâvelerle Dömekenin zaptı ilân olundu: «Hududu Yunaniye kumandanı ve orduyu hümayun müşiri devletlû Ethem paşa hazretlerinden varid olan 6 Mayıs 313 tarihli telgrafname suretidir. Dünkü Pazartesi günü vukubulan muharebede askerlerimizin dilirane savlet ve muhacematına düşman mukavemet edemiyerek gece saat bire kadar fevkalâde şiddetli muharebe ettikten sonra, askerlerimiz Dömekeye girmiş ve zaptetmiştir. Tafsilâtı sonra arzolunacaktır, tebşir olunur.»

Dömekenin zaptı tafsilâtı İkdamın 8 Mayıs 313 tarihli nüshasında vardır.

O Rumi 1313 senesinde evvelâ Dömeke muzafferiyeti ile şâdüman olduk. Akabinde de Cülûsu Hümayûn günü yaklaştı. Herkes fevkalâde şenlik hazırlığına kalktı. Şimdiye kadar bu gibi şenlik gecelerinde, hiçbir sebep illeti olmaksızın, sırf tembellik ve kayıdsızlık eseri olarak kapumun önüne bir fener bile asmazdım. Bu defa aşk-u muhabbetle evimizin dışını ve içini kandillerle donatmak istedim. Ama elimden böyle işler gelmez. İmdadıma Askeri Matbaa Memuru Dağıstânî Yüzbaşı Hacı Mehmed Efendi yetişti. Kırklar aşkına ve nâmına olmak üzere kırk adet cam fener yaptırttım. Bir de levha şeklinde bir kıt'a yazdırıp kapunun üzerine astırdım:

Gıbtai nûri sabahı bahtiyârandır bu şeb
Leylei rûzi cülûsi devrândır bu şeb
Yekzeban olmuş kulu İbrahim gibi halkı cihan
Şevketi iclâline birden duahândır bu şeb

Kapunun yanına üç adet ip gerip kandilleri mahya gibi astım. Kırk kandil kâfi gelmedi, yirmi kandil daha aldırttım. Bir noksanı kaldı: İhvâna ziyafet!..

Bizim evde gayet güzel baklava yapılır. Bayram ziyafetlerinde fakirhanede yenilir. Kırklar şerefine ehibbâ ve yârâna bir de âcizane Aşçı Dedelik vazifesinden bir ziyafet sofrası çekelim dedik. Lâtife yollu bir de dâvet tezkeresi yazıp dağıttım. Dâvetliler vakt-i malûmda cümleten teşrif ettiler, beni memnun ve mesrur ettiler. Yemekten sonra kahveler içildi. Saat onbiri buldu. Şenlik gecesi olmakla herkesin kendisine göre işivardı, dağıldılar.

Burada kıyafetim hakkında da bir kayıdda bulunayım. Tesadüf kabilinde bir keramet ki, ihvânın lisanından işittim. Kırk sene olmuştu ki setire giymemiştim. Merhum Erizncânî Fehmi Efendimizi taklid ederek ekseriya Van abasından ve bâzan çuhadan sako giyerdim. Edirne'ye geldiğim yılın Ramazan Bayramında, gönlüme geldi ki, buraca hâlim o kadar malûm değildir. Zâten resmî elbise-i askeriyem de yok, bunun yerine kaim olmak üzere siyah çuhadan bir setire ve siyah çuhadan güzel bir pantalon yaptırdım. Nişanlarımı takarak Bayramda Müşir Paşanın huzûruna öyle çıktım. Müşir Paşa, Muhasebeci Efendiye:

— İbrahim Efendi niçin resmî elbise yaptırmamış?!.

Demiş. O da bana sordu. Arası çok geçmedi, Seraskerlikten bir emir gelerek bütün Harbiye kalemlerinde memur efendilerin cümlesinin siyah çuhadan setire ve pantalon giymeleri hususunda irâde-i seniyye çıktığı tebliğ olundu. Bu emir imdadıma yetişip bir de resmî elbise masrafına sokmadı. Sultanım, hû!.

Muhtelif tarihlerde gördüğüm rüyâlarda Hicaz cânibine yüz sürmek bize müyesser ve mukadder olduğunu bilirdim ama hangi yıl olacağı meçhulümdü. «Gel bakalım ey âsi Aşçı Dede!» diye erenler tarafından işbu 1315 senesi ruhsat olmuş!.

Hicrî 1315 senesi Recebinin ilk Cuma usûl ve nizâmı dâiresinde Hicaza ruhsat istihsâli için bir istidâ nazim ederek Müşirlik makamına takdim ettim. Müşirlik istid'âmı Seraskerlik makamına arzetti. 7 Kânunevvel 1313 Rumî tarihinde de Padişaha arzolunmuş. İznim geldi.

AŞÇI DEDE HAC YOLUNDA

Edirne'den İstanbul'a — Sarayburnunda çarpışan iki posta vapuru — Medine-i Münevvere'ye gönderilen yirmi beş bin sandık kâfuru balmumu — Ondört günde İstanbul'dan İskenderiye'ye — Mısırlılar Türbe ziyaretini kahve sohbetine çevirmişler — Cidde ve Yenbu' — Şutuf — Para almadan yol vermiyen Şeyh «Harâmı kıtır!» — Kafileden ayrılan sopayı yer, belindeki kemeri teslim eder — Medine-i Münevvere — Harem-i Şerif.

Evin eşyasını bir odaya doldurduk. Ev bekçiliğine, o sırada yedi ay mezuniyetle Edirneye gelmiş olan üvey oğlum Başçavuş Gazi Ârif'i bıraktım. Hane halkını alarak derhal İstanbul'a hareket ettim. Âileyi İstanbulda bırakacaktım. İstanbul'da Sürreeminliği bana verilmek istendi, fakat Mâbeyn-i Hümâyûnca başka birisi tâyin edildi. Bana da Medine-i Münevvereye gönderilen yirmibeş sandık kâfûrî balmumunun nakli memuriyeti verilmişti. Maiyetime de on nefer efendi tâyin olunmuştu. Yol masrafı için lâzım gelen akçeyi de verdiler. Sevincimden kendimi tutamadım, bana bunları tebliğ eden Sekreterlik Kalemi Mektubcusunun ayağına kapanıp ağladım. Aşkımdan eve ağlayarak geldim. Hemen yol hazırlığına başladım.

O sırada biraderim Mülâzim Bahaeddin Efendi, Üçüncü Ordudan Dördüncü Orduya naklederek âilesiyle beraber vapurla İstanbula gelirken, bindikleri vapur Sarayburnunda bir başka vapurla çarpışmış, denize dökülmüşler. Hak erenler imdadına denizden çırılçıplak çıkarmışlar. Elbise ve eşyaları kâmilen gitmiş ve bitmiş. Mahallemizde bir ufak oda kiralayıp yerleştirdik. Haftasına da bir kız çocukları dünyaya geldi. Elde yok, avuçta yok. Dilenci derecesine gelmişler. Biraderimin Hızır gibi imdadına yetiştim. Onlara da bir miktar para bırakarak, yanımdakalan altmış adet lira ile «Hû erenlerim!» diyerek yola revân olduk.

Ramazanın onbirinci Çarşamba günü Mısır postasının «Tevfik-i Rabbânî» vapuru ile Mısır yoluyla Medine-i Münevvere'ye hareket ettim.

Mevsim kıştı. Hareketimizden birkaç gün evvel İstanbul o kadar çok kar yığmıştı ki, iki üç gün tramvaylar işleyememişti, bütün eğlence yerleri kapanmıştı, herkes yerinden dışarı çıkamamıştı.

Ben kendi kesemden sekiz adet Osmanlı lirasına ikinci kamarayı

tuttum. Hiç deniz görmeyerek Yunan iskelesi olan Pireye geldik. Oradan akşam üzeri hareket olundu.

Akdenizde hatırı sayılır bir fırtınaya tutulduk, zararsızca ondördüncü günü erkenden İskenderiye'ye vâsıl olduk. Giridli Hasan Ağanın oteline indik. Orada bir gece kaldık. Ertesi günü cemaati şimendiferle Süveyşe gönderdim. Götürmekte olduğumuz balmumlarını vapurdan çıkarıp Süveyşe sevketmek üzere polis İsmail Efendi ile otelde kaldım. Ertesi gün mumaileyhle beraber Süveyşe gittim. İskenderiye'de kaldığım iki gün zarfında câmileri ve türbeleri ziyaret ettim. Kaside-i Bürde sâhibinin türbe-i şeriflerini ziyarette idim. Mezkûr türbe evlâd-ı Arab ve bâzı haşaratla mâlâmâl doluydu. Polis İsmail Efendi ile biz de bir köşeye sıkıldık. Bir müddet sonra anı gördüm ki bir kahveci, elinde cezve ve bir takım fincanlarla yanıma geldi:

— Buyurun!.

Diyerek kahve içmeyi teklif etti. Halkın yalnız ellerinde sigara yoktur, sâir ahvalleri kahvehanede oturur gibi, muhabbetle sadâları ayyûka çıktığını görünce bizde ne teveccüh ve ne de huzûr kaldı. Hemen ayakkablarımızı alıp kaçtık.

Fesübhanallah diye dışarı çıktım. Esnafdan, satıcılardan orası mahşer yeri gibiydi. Güçhalle sökülüp otele gelebildik...

Ramazanın onaltıncı Pazartesi günü erkedenden şimendifere binip akşamı saat ikide Süveyşe geldik. Cemaate iltihak ettik. Salı günü Yenbu'a gitmek üzere vapura bindik. Amma Yenbu'a derken Cidde'ye gittik. Şöyle ki, Süveyş iskelesinden biraz açıldık, «Vapur doğru Cidde'ye, sonra Yenbu'a gidecekmiş» havâdisi çıktı. «Amman!. Amman!.» dedikse de «Amanın faydası toktur.. Vapurun bu haftaki nöbeti evvelâ Cidde'ye, oradan Sevakin iskelesine, sonra da Yenbu'a imiş.. Elli adet lira verilirse o zaman evvelâ Yenub'a olurmuş!» dediler.

— Aman erenler!.. Maiyetimde olan efendilerin ve mumların yol masrafı olarak zâten elli Osmanlı lirası verdiler. Onun da bir mikdarı sarfolunmuştur. Zuhûrâta tâbi olmaktan başka çâremiz yoktur!. dedim.

Ramazanın yirminci günü Cidde'ye vâsıl olduk. Zâten İstanbul'da görüşülüp delil ittihâz olunan Mekkeli Revâşinzâde Şeyh Abbas Efendinin Cidde vekilleri olan Seyyid Ahmed Efendinin konağına hareket etti. Hicaz Vâlisi iken vefat eden Hâlet Paşa Efendimizin türbesine giderek baş tarafındaki taşına başımı kaydum, binlerce âh edip ağladım.

Cidde'de altı gün kaldık. Vapur Sevakin'den döndü, bindik, Ramazanın yirmi yedinci Cuma günü Yenbu' iskelesine çıktık. Şeyhülharem Âdil Paşa, Kaymakama emretmiş, Kaymakam ve orada bulunan ümerây-ı askeriyye derhal gelip mumlar çıkarıldı. Bize de deniz kenarında bir ikametgâh gösterdiler. On, onbeş gün Yenbu'da kaldık.

Sultanım! Şevvâl-i şerîfin sekizinci Salı günü erkenden kafile ile beraber Medine-i Münevvere'ye doğru hareket olundu.

Her devenin üstünde bir şutuf vardır. Şutuf bir çift mahfedir, yâni bir adımlık demir karyola biçiminde hurma dallarınyla yapılmış, üzeri bez ve muşamba ile güneşten muhafaza olunmuş bir sedirdir. Fakire mahfe arkadaşım hamdolsun kendi cinsimizden oldu. yâni Teşrifat Nâzırı Hacı Mahmud Efendinin sevgili emekdarı Mehmed Efendi oldu. Bir ferd ile görüşmez, kendi fâlinde bir adam. Geceleri pek çok zikreder bir Nakşibendî'dir. Yolun yarısı oldu, yâni Bi'r Abbas denilen sahrâya vâsıl olduk. Orada bir gün iki gece kaldık. Buna da sebep, oranın Şeyhi yol vermek için akçe ister. Kafile râzı olmaz. Hele Cenâbı Hak lûtufve ihsân etti de yakayı kurtardık.

Hicaz yolu bir acâib yoldur. Konak yerleri uzakçadır. Ekseriya gece saat dört veya beşte konak yerine gelinir. Konak yeri dediğimiz iki dağ arası dere içidir. Deveciler şutuftan indirip:

— Harâmi kıtır!..

Diye bağırırlar. Yâni hırsız çoktur, diye bağırırlar. Halbuki hırsız yoktur, hırsız kendileridir. Şutuftan ayrılmamalı!. Abdestbozmak dahi şutufun yanında olur. İnsan beş, on adım ilerlerse sopayı yer, belindeki kemeri teslim eder!..

Hamdolsun, erenlerin sâyesinde kafilemizden kimsenin burnu kanamadı, sağ ve sâlim Şevvalin onüçüncü günü Medine-i Münevvere'ye dâhil olduk. Medine Delilbaşısı Dağıstânî Hacı Mehmed Efendi tarafından karşılandık, bizi evine indirdi. Orada olduğumuz müddetçe bir para sarfetmeyecektik. Zâten oraya kadar da elli lira kifayet edip bitmiş, yüz küsur kuruş kalmıştı. Onu da Hacı Mehmed Efendinin enistesi Ebûbekir Efendiye teslim edip irâd ve masraf veçhil defteri tanzim olundu ve Mektubcu Beye takdim olundu.

Delibaşının âlâ büyücek, iki üç odalı selâmlığı vardı, oraya muhabbet demirini attık. O gece geceleyip sabahleyin erkenden Hamam-ı Nebî denilen hamama gidip abdest aldık, temizlendik. Oraya mahsus elbiselerimizi giydik. Yâni ayakta sarı yemeni ve siyah mest, beyaz entari üzerinde sofdan cübbe, başta arakiye üzerinde beyaz sarık. Cümleten Harem-i Şerîfe doğru yüz tuttuk. Harem-i Şerîf, indiğimiz evden altmış, yetmiş adım mesafededir. Bâb-ı Selâmı görür görmez duyduğum heyecanı kalemle anlatamam. Ayakkablarımızı kapucuya teslim ettik.

Kapunun eşiği madendendir. Bâb-ı Selâm'ın eşiğini öptüm, yüzüme gözüme sürdüm. Harem-i Şerîfe girdik. Delilbaşı önümüzde, biz arkasında. Okunacak duâlar ve salâvat-ı şerîfeleri okuyoruz. Doğruca Şebeke-i Saâdet karşısına varıp uzun zaman duâlar ettik. Oradan birkaç basamak aşağıda Hazret-i Ebûbekir'in merkadi önünde durduk. Sonra birkaç adım daha aşağıda Hazret-i Osman önünde durduk. Ravza-i Mutahhara'nın a-

şağı cihetine gidilip «Melâike-i Mukarremin» makamı huzûrunda duâlar okuduk. Sonra ayakucunda Hazret-i Fâtıma Anamızı ziyâret ettik. Ravza-i Mutahhara'nın ziyaretinden sonra Medine-i Münevvere ve civarındaki Kibâr-ı İslâm'ın mübarek merkadlerini ziyaret ettim. Ravza-i Mutahhare'yi her ziyaretimde Bâb-ı Selâmın eşiğine ayağımla basmaz, atlardım.

Yolda oruç tutamadığımızdan onyedi gün oruç borcumuz vardı. Medine'ye muvasalatımızdan bir hafta sonra cümlemiz kazâ orucuna niyet ettik. Delilbaş bize fevkalâde hürmet ve riâyet etti. Sabah ve akşam böreği ve tatlısı eksik olmamak üzere mükemmel yemek çıkardı. Çay ise ikişer, üçer kupa olarak verirlerdi. Oruca başladıktan sonra, sahura da mükemmel yemek çıkarırlardı İftardan sonra Harem-i Şerîf-e gider, yatsıya kadar ibâdetle meşgul olurdum.

Ravza-i Mutahhare için getirdiğimiz mumların arasında biraz kırık vardı, ama hiç kırıksız gelmiş nazariyle kabul olundu. Çünkü geçen sene gelen malları gösterdiler, cümlesi kırılmış, hurdahâş olmuş, Medine-i Münevvere'de tekrar dökülüp yapılmış, bizim getirdiğimiz mumlarda bu kadarcık da kırık çıkmazdı, ne çâre ki Yenbu' Kaymakamı tarafından el vuruldu, bizleri karıştırmadılar; «Bize teslim edeceksiniz, Medine-i Münevvere'ye biz göndereceğiz!» dediler. İşte hiç şüphe yoktur, o deveci Arablar develere yüklerken, indirirken bu hâle getirdiler. Ne ise... Peygamberimiz indinde bu hizmetimiz inşallah makbule geçmiştir.

MEKKEİ MÜKERREME

Hac yolunu kesen Bedevi Şeyh — Vadide bir müsadere — Şutufta zikir — «Kara yüzümü kara taşa sürerek ak pak ettim» — Delil başının melek yüzlü güzel oğlu — Yusuf Hicâzî ile el ele gönül ile tavâf — «Rahmet deryasına batıp çıkan anadan doğmuş gibi pak ve tâhir oldum»

Oranın âdetince seccademi Ravza-i Mutahhare'deki sakaya teslim ettim. Beş vakit namazda seccadeyi Harem-i Şerifde bir münasib mahalle yayardım. Ben de her zaman gittiğimde oraya oturdum. O serilmiş seccadeye başka kimse oturamazdı.

Ravza-i Mutahhare'de şefaat suları içerdim, amma aşkım teskin olunmazdı. Sürreeminin gelmesi yakınlaşmıştı. Ravza-i Mutahhare'nin iç perdelerini, süpürmek için kaldırdılar. Hemen küstahlığı ele alıp «Dahilek yâ Resûlullah!» deyip Şebeke-i Saadet'e yaklaştım. İki dizim üzerine çöküp pencereden yukarıya baktım. Sabah güneşi henüz Kubbe-i Saâdetin ufak pencerelerinden içeriye girmiş... Canım cânâna erişti. Aklım başımdan gidip sahrâ-i cünûna düştü. Dizlerimin bağı çözülüp oraya düştüm. Neden sonra aklım başıma geldi. Hararet-i aşk da teskin olundu.

Zilkaadenin 23 üncü Perşembe günü Sürre-i Hümâyûn Medine'ye geldi. Sürreemini benim kalemdeki ilk Mümeyyizim Muhtar Efendimizdi. Muhtar Efendi omuzunda Sancağ-ı Şerîf, Höcre-i Saâdet'e girip çıktılar. Sonra misafir oldukları haneye indiler. Bir kaç gün sonra Mekke-i Mükerreme'ye gitmek hazırlıkları görüldü. Şam'dan getirdikleri büyük develere şutuflarımızı yükledik. Ravza-i Mutahhare'de vedâ ziyaretimiz de pek yanık oldu. Ayın yirmi altıncı günü Sürreemini maiyetinde Medine'den Mekke'ye hareket ettik. Meğer bizim tuttuğumuz yol beş altı senedenberi kapalıymış. Yâni o yolda olan büyük bir şeyhin sürresi verilmediği için o yoldan hacıları bırakmıyormuş. Diğer bâzı şeyhler de Sürreemini Mektubcu Muhtar Efendi Hazretlerine, kendileri için o yolu açmayı vâdetmişler. Bir iki konak sonra o büyük şeyhin hududuna girdik. Akşam oldu, konak yerine indik. Muhtar Beyefendi bir pâre top attırdı. Şeyh, topun, sesini işitip: «Nedir bu top?.» diye sormuş. Sürrenin geldiğini haber vermişler: «Acâib!. Ben kağıt yazdım, onlar hiç kulak vermemişler!.» diye küp-

lere binmiş. Halbuki aslında şeyhin yoldan geçirtmem diye mektubu biz Medine'den çıktıktan sonra Medine'ye gelmiş... Küplere binen şeyh havalanmış ...

Ertesi gün erkenden kafile yolda düzüldü. Onu gördüm ki, Muhâfız Abdurrahman Paşa askeriyle beraber sür'atle kafilenin ilerisine doğru sürdü gitti:

— Nedir bu?. dedim.

Dediler ki:

— Mâhud şeyhin hududuna geldik, ilerisini muhafaza için kafilenin önüne geçti!.

Bu sözden gönlümüz biraz muztarib oldu. Fakat elden ne gelir. Şutuf arkadaşım Mehmet Efendi ile zikre başladık.

Bir dağdan aşağıya doğru kafile ile iniyoruz. Dere içine geldik, bir saat çeker... Etrafı kâmilen semâya ser çekmiş kayalıktır. Artık devecilerde bir telâş.. Yol zâten dar.. Yükler, şutuflar birbirine çarpar.. Biz bu dehşetli halde iken önümüzdeki askerden silâh sesleri işitildi. Bizim yanımızda bulunan askerler de boru çalarak: «Pâdişahım çok yaşa!..» diye bağrışmaya başladılar. Bu hâl ile de bir müddet gittik. Askerin bu hâlinden Mehmed Efendi ile ben ağlaşarak zikrediyorduk. Nihayet mâhud şeyhin hududundan çıkınca herkes birbirine müjde etti. Konak mahalline gelip indik. Keyfiyeti etraftan sorduk. Bizim taraftan birkaç nefer şehid ve mecruh varmış. Arabalardan da telefet olduğu anlaşılmış. Meğer şeyhin askeri o yüksek kayaları tutup bizim asker üzerine ateş edermiş. Fevkalâde mükedder ve mahzun olduk. Sonra o mâhud şeyh, Sürreemini Efendimizle görüşmek üzere çadıra geldi. Muhtar Beyefendi kendisini çok tekdir etti. Şeyh:

— Beş altı senedenberi benim âidâtımı vermiyorlar, ben size buradan gitmesinler diye haber yolladım!.

Dedi. Muhtar Beyefendi onun birikmiş akşesini Şerif Hazretlerinden alacağına söz verdi. Şeyh memnun ve meşrur olarak döndü. Bundan sonra sıhhat ve selâmetle yola revân olduk. Mekke'ye iki konak kalarak Rabiğ mevkiine geldik. O gece hacca niyet edip ihram'a girdik. Mâşâallah ve tebârekâllah, bu bir büyük muvaffakiyettir efendim.

Oradan bir takım kefene sarılmış mevtâlar gibi yola revân olduk. Mekke'ye bir konak olan yere Vâd-i Fâtime ederek, kâmilen hurmalık bir arâzidir. Zilhiccenin altıncı günü Mekke'ye vâsıl olduk. Şeyhmahmud denilen yere inip çadırlarımızı kurduk. Bir müddet oturduktan sonra develerle Delil Abbas Efendinin hanesine geldik. Akşam ezanından sonra yemek yedik. Yatsı namazından sonra Delil Efendi önümüzde, okunması vâcib olan duâları okuyarak doğruca Bâbüsselâm'a, oradan Harem-i Şerîf'e ve Beytullah-ı Muazzama huzûruna gittik. Ama nasıl gidildi?. Bence kabirden kalkıp maşher yerine gidilir gibi gidildi. O kadar kalabalık ki,

«Hacer-i Esvet» e güçhalle yaklaşılabildi. Hacer-i Esve'de yüz sürebilmek için halkı iterek, sürünerek, dürterek sokulduk. Başımı o mübarek deliğe sokup can havli ile sarıldım. Yüzümü, gözümü, sakalımı sürüp gözyaşları akıttım, kara yüzümü kara taşa sürerek ak pâk ettim. Delikten çekince etrafıma baktım ki cemâatten bir ferd yoktu. Şaşırıp kaldım. Arı kovanı gibi insan işliyor... Bir inilti, bir gürültü ki, insana dehşet verir.. Ne tarafa gideceğmi bilmem... Bu dehşet hâlinde iken yanıma bir güzel genç geldi. Elimden sıkı sıkıya tuttu. Oradan bir kenara,zemzem kuyusu tarafına götürdü. Meğer bizim cemaât orada beni beklermiş.. Mektubcu Beyefendi Delil tenbih etmiş:

— Bu âşıkı kendi hâline bırakmayın!.

Demiş. Delil Efendi de oğlunu göndermiş. İşte Efendim o zâti âlî, o mahbûi Hicâzî de beni elimden tutarak tavâf ettirdikten sonra getirmiş. Elim o melek gibi çocuğun elinde aşk ile Kâbe'nin etrafını yedi kere dolaşmışız.. Nasıl dolaşmışız haberim yok. Halbuki Mektubcu Beyefendi yalnız ayağıyla dolaştığından ikincide tâkattan kesilmiş.. Bu fakir ise Yusuf-i Hicâzî ile beraber gönülle dolaştığımdan farkında bile olmamıştır.

Arafât ahvâlini de beyân edelim. Cuma günü refikim Mehmed Efendi ile ben beraber şutuflu deveye binerek Arafâta yüz tuttuk. Yolların kalabalığı ve neş'esi tavsif olunamaz. Bir saat kadar şehir içinde oyalandık, yâni yol bulup da gidemedik. O kadar kalabalıktı. Nihayet sahrâya çıktık. Akşam üzeri Cebel-i Arafât'ın eteğine ulaştık. Çadırlara indik. Cumartesi günü arife idi. Sabah namazından sonra çadır içinde kendi hâlimizle hallendik. İkindi namazından sonra develere binip Cebel-i Arafât'a gittik. Hamdolsun Sürreemini sâyesinde o dağın eteğine yaklaştık.

Meydan mahşerdir. Kim kime!. Güneş batıncaya kadar dağın üzerinde duran hatib efendi bir hutbe okudu. Arasıra herkesin elindeki mendiller sallandıkça:

— Allahümme lebbeyk, lebbeyk... Lâşerike leke lebbeyk!..

Nidâsı dünyanın semâsını çınlatırdı.

Orada olan feryâd ve figan, âh-ü enin, ağlamalar vasıf ve beyâna sığmaz azizim! Bu yüzsüz Aşçı Dededinin günahları affolundu. Rahmet ve gufran deryâsına batıp çıkıp anadan doğmuş gibi pâk ve tâhir oldum. Akşam ezaniyle beraber hacılar hareket etti. Rahmet deryâsı cûşu hurûşa gelmiş gibi develer, mahfeler, hayvanat, insanlar, askerler orsa boca dalgalanarak Müzdelife'ye yüz tuttuk. Yolda olan sürûr ve neş'e târif edilemez. Bir de ne göreyim: Bir mızıka sesi!. Yolun iki kenarında meş' aleler!.. Yer yer ûd ağaçları yanıyor.. Kokusu sahrâyı tutmuş.. Yerde miyiz? Gökte miyiz?..

Arkadaşıma:

— Nedir bu hal? diye sordum.

— Şerif Hazretleri arkamızdan teşrif buyuyorlar!.. dedi.

Şerif'i görmek için bir kenara durduk. Dört at koşulmuş arabasıyla sultan gibi geçti. Mâşâallah!. Yürü sultanım meydan senindir!..

Yatsıdan sonra Müzdelife'ye indik. Akşam ve yatsı namazları kılındı. Oradan ertesi günü Mine'de şeytanı taşlamak için ufak taşlar topladık. Sabah namazından sonra Mine'ye geldik. Hemen çadırlarımıza inip Höcre-i Akebe tâbir olunan nişana gidip şeytanı taşladık.

Sürreemini ve bizim kafile Salı günü akşamı «Destur erenler!» deyip Mekke'ye döndük. Artık bir taraftan tavâflara başladık, bir taraftan da yol hazırlığ gördük. Zemzem suyuna da batmanlar içip kanamazdık. Delilzâde melek dahi dâim yanımda idi.

Ben, Sürreemini Muhtar Beyefendiden evvel hareket ettim. Zilhiccenin onaltıncı Cumartesi günü deve ile şutuf kiraladım. Kafile ile Mekke'den Cidde'ye hareket ettim. Cidde'de iki gün kaldım. Hacılar için bir çok vapurlar bekliyordu. İlk hareket edecek olan İdâre-i Mahsusa'nın «Adana» vapuruydu. Adam başına bilet parası altı lira idi. Gidip biletlerimizi aldık. Zilhiccenin yirminci Çarşamba günü Cidde'den hareket ettik.

HAC DÖNÜŞÜ

İdare-i Mahsusanın Adana vapurunda — Karantinalar — Velinimetlere Hicaz hediyeleri — Edirne'ye avdet ve eski hamam, eski taş — Aşçı Dede'nin oğlu ney perdelerinde ıslahat yapıyor — Edirne'de yeni yapılan Müşiriyye dairesi — İhvâna dağıtılan limonata ve cigaralar — Şenlik geceleri alafranga çalgı çalınıp balo usûlü dans oynayanlar Belediye dairesi bir Darülcahim'dir! — Milletin parası aranmazsa akşam çorbaya besmele çekmesi şüpheli olur — Üsküdarlı Hoca Tahsin Efendinin ahvâli.

Hacılar kalabalıktı. Bir çoğunu vapurun anbarlarına doldurmuşlardı. Biz de anbar rahattır diye oraya girmiştik. Bir müddet sonra gördüm ki anbarda olan kalabalıktan ve fena kokulardan rahat olunamayacak. emsalleri gibi bir buçuk lira daha verip kıç üstünde güverte üzerine yalnızca naklettim. Üç gün sonra Tûr-u Sinâ'ya geldik. Orada iki gün karantina beklenecekti.

Güvertede yatağımın yanındaki yatak bizim Edirneli Vilâyet Mektubî Kalemi Hulefâsından Hacı Ali Beyin idi. Bir gün ziyaretine İdâre-i Mahsusa telgraf memuru Hacı Rif'at Efendi nâmında bir zât gelip yatağına oturdu. Ben de:

— Hoşgeldiniz!.

Diyerek muhabbete iştirâk ettim. Meğer bu zât İstanbul'da enistem Beşir Ağanın borç yüzünden satılan hânesinde otururmuş. Bana:

— Malûm ya,vapurun kalabalığı.. Abdesthane için çok zahmet ve meşakkat çekersiniz, bizim kamarota birkaç kuruş verirseniz, oranın abdesthanesi mükemmeldir, her vakit açar, istifade edersiniz..

Dedi. Gördüm ki tarikat ehline benzer, sordum. Gümüşhaneli merhum Hacı Ahmed Efendinin dervişlerinden imiş... Bu Hacı Rif'at Bey mürşidleri şeyh merhumu bulmuş gibi bana sarıldı Artık gece ve gündüz ayrılmadık. Bana sanki kölem imiş gibi hizmet ederdi. Onu kendime evlâd-ı mânevî ittihaz ettim. Hattâ geminin kaptanı Binbaşı Hüseyin Bey vesâire vapur halkı beni Rif'at Beyin hakikaten pederi sandılar. Pek çok hürmet ve riâyet ettiler. Tûr-u Sinâ'da kendisi vapur takımından sayılıp çıkmadı. Bizi sandala bindirip karantina yerine çıkardılar. Oniki gün karantina pek güç geçti. Her ne hal ise tekrar vapura bindik. Sürre-

emini Muhtar Beyefendi ile dâiresi takımı da Cidde'den Mısır kumpanyasının «Feyyum» adındaki vapuruna binerek bir hafta sonra Tûr-u Sînâ'ya geldiler. Biz çıktık, karantinaya onlar girdi. Yolda dümeni kırılıp sakatlanmış olan Hacı Yunus'un vapuruna rastlamışlar, o vapuru da Feyyum vapuru bağlayıp getirmişti.

Tûr-u Sinâ'dan 1316 senesi Muharreminin dokuzuncu günü hareket ettik, ayın onikisinde Portsaid'e vâsıl olduk. Onaltısında İzmir'e iki üç saat mesâfede Urla'ya geldik. Urla ikinci karantina yeridir. Fakat Tûr-u Sinâ'ya nisbetle cennet gibidir. Mükemmel binalar, çeşmeler yapılmış, etraf çayırlık, ağaçlık, karantina memuru vapura gelip burada beş gün kalacağımızı müjdeledi. Pek çok müsaadeli tutup bâzı mûteber hacı efendiler de vapurda kaldı. İşte böyle üstünkörü bir karantina idi. Fakat hasta bir acûze yüzünden Urla'da beş gün yerine on gün kaldık. Nihayet Muharremin 29 uncu günü İstanbul'a gelebildik. Bizden bir gün sonra da Sürreemini Muhtar Beyefendiyi getiren Feyyum vapuru geldi. İstanbul'da Muhtar Efendi Hazretlerini karşılamaya gittik. Efendi Hazretleri vapurun davlumbazı üzerinden bize selâm verirdi. Biz de vapurun yanınca giderdik. Muhtar Efendiye, Edirne'ye gitmek üzere arz-ı vedâ ettim. Hâlit ve Ahmed Paşa Efendimizi ziyâret ederek âcizâne Hicaz hediyeleri takdim ettim. Edirne'ye avdetimin ertesi günü de ihvânıma ilân edip Peygamberin huzûrunda giydiğim elbiseyi giyerek kendilerine bir hacı cemiyeti yaptım Gelenlere zemzem, hacıyağı ve lokum ve şerbet verdim. Bir gün de hâtun ve hanımlara ziyafet verdik. Sonra eski hamam, eski tas, Uzlet hırkamı başıma çektim.

Edirne'de Mevlevihâneye devama başladım. Şam'da bulunan oğlum Hüsameddin'den 30 Ramazan 1316 tarihinde aldığım mektupda, Şam'daki Câmi-i Emeviyye'nin bittiği yazılıydı: «Yarın Ramazandır. Câmi-i Emeviyye'nin bir kısmı, yâni Hanefi mihrabından Hazreti Yahyâ'nın makamına doğru olan cihet tamamen bitmiştir. İki üç gündenberi seccade ve âvizeleri döşeniyor. Bugün tertibat hitam buldu. Gayet mükemmel ve müzeyyen oldu. Bu akşam ilk teravih namazı ile küşâd edilecek. Çarşıların o ciheti tamamen bayraklarla donatılmıştır» diye yazıyordu. Hüsameddin'den aldığım ikinci mektubuda ise kendisinin yeni bir çeşit «ney» icâd ettiğini yazıyordu. Hüsameddn bu münasebetle Servet-i Fünun Sermuharririne de bir mektub yazmış, bunda yeni neyin resimlerini de yaparak neyin perdelerini değiştirdiğini izah ederek neşr-ü ilânını istemiş. Hüsameddin'in mektubu Servet-i Fünun'da «Neyde izâle-i suubet» serlevhası altında çıktı. Mızıka-i Hümâyûn hademelerinden Hâvız Tevfik de Servet-i Fünun'a gönderdiği mektubla alenen teşekkür etti.

Müşir Paşanın inhâsı ile bana «Rütbeyi sânieye sınıfı mütemâyizliği» verildi. Maaşıma üçmisli zammoluyordu demektir. Bu da sarı sarı altınlardır azizim. Derhal kılıç ve resmî elbise tedarik ederek Kurban Bayra-

mına hazırlandım. Koca felek, elli senelik efendiye âhır ömründe resmî elbise giydirdi.

Cülûs-u Pâdişâhîye rastlayan Rumî 1315 senesi Ağustosunun 19 uncu Perşembe günü Edirnede'ki yeni Müşirlik dâiresinin resm-i küşâdı yapıldı. Bütün ümerâ, zâbitan, ulemâ, meşâyih ve eşrâf-ı belde erkenden toplandı. Duâlar okunduktan sonra Müşir Ârif Paşa Hazretleri anahtarı alarak dâirenin kapusunu açtı. İçeriye girince yüzümüze bir bahar sabahının rüzgârı vurdu:

Her tarafa serilmiş yataklarda, Müşir Paşanın emriyle sünnet ettirilmiş iki yüz çocuk yatıyordu.

Ertesi Cuma günü de, arabalarla bütün kalemler bu yeni dâireye taşındılar. Ben kendim bu yeni dâire-i askeriyyeye «Dârüsselâm» adını koydum. Cumartesi günü Levazım Dâiresi Reisi Ahmed Kemal Paşaya, Muhasebeci Tahsin Beye, cümle müdür, muavin ve mümeyyiz efendilere birer kupa soğuk limonata ile birinci neviden birer sigara gönderdim, birer varakaya da:

Hoş âmedi şarabını bu Dârüsselâmda
Nûş idüb dâim olasın zevk-ü safâda

Beyitini yazarak dâirenin kahvecisi Ömer ile ayrı ayrı dağıttım. Aşçı Dede sâkî Ömer vâsıtasiyle ihvânı şâd-ü handan etti.

Dâire-i Askeriyyenin resm-i küşâdı olduğu gün yeni belediye dâiresinin de temel atma merâsimi vardı. Hey'etle oraya gidildi. Fakat ben gitmedim. Zirâ bir «Dârüsselâm» a bir «Dârülcahîm» lâzımdır. Belediyede şenlik geceleri alafranga çalgılar çalınıp balo usulü dans oynayacaklardır. Îyş-u-işret ile hora tepeceklerdir. Her türlü fısk-u-fücûr oradadır. Benim yerim değildir.

Ümerâ ve zâbitanın hastalarına Merkez Hastanesinden verilen eczâyı tıbbiyenin bedeli her üç ayda bir kere hastahane tarafından bir defter tanzim edilerek ve ilmühaberleri yazılarak Levazım Dördüncü Şubeye kaydettirilir, maaş tevziinde de bu paralar kesilir, vezneye verilirdi. Her nasılsa birkaç sene bu paralar kesilmemiş, ilmühaberler de veznede öylece kalmış...

Ecza ilmühaberleri vezneden getirtilerek şube vâsıtasiyle tahsiline kalkıldı. Çünkü malûm ya, milletin parası aranılmazsa akşam çorbaya Besmele çekilmesi şüpheli olur azizim.

Bu arada Müşir Ârif Paşa Hazretlerinin yüz bu kadar kuruş, Levazım Reisi Ahmed Kemal Paşanın da seksen dört kuruş ecza parası olmuş. İlmühaberleri Mülâzim Tahsin Efendi, Ahmed Kemal Paşaya arzetmiş. Paşa:

— Şimdi sırası mı?.

Diye alıkoymuş. Tahsin Efendiye:

— Paşa efendimizin bugünlerde düğünü var,akçeye ihtiyacı ziyade olmasından ileri gelmiştir, yoksa eskiden bu gibi ecza paralarını derhal verirdi.. dedim.

Birkaç gün sonra bir iş için Paşanın yanına girdim. İlmühaberleri çıkardı:

— Şimdiye kadar bunlar nerede kalmış? diye sordu.

— Veznede kalmış!. dedim.

— Bunların muameleli evrakını isterim!. dedi.

— Vardır, getireyim!.dedim.

Nihayet:

— Hem bu kadar ecza almadım, şimdilik dursun, Miralay Hüsnü Beyden soracağım!. Benim bu kadar borcum yoktur!..

Diyerek bağırmaya başladı. Kararı firara tebdil edip odama geldim. Çünkü kendisine hürmet ve muhabbetim vardı. Çok canım sıkıldı. Ahmed Kemal Paşa «Üsküdarlı Deli Tahsin» diye meşhur olan Hoca Tahsin Efendi Hazretlerine mensubdu. Huzurlarına çıktığımda ekseriya Hoca merhumdan bahseder, ahvâl ve muhabbetlerinden hikâye ederdi. Hoca merhuma yetişen ihvânın malûmudur. Bu zâtın aşk-u muhabbetine, ilm-ü irfânına diyecek yoktu. Bununla beraber o kadar kalender ve rind idi ki, Üsküdar vapurunun ocağına kömür atan yüzü gözü kapkara kendisi maskar bir mahbuba tutulup o ilm-ü irfâniyle uzun zaman o çocukla beraber vapurda kömürcülük etmiştir. Bir Ramazan Üsküdar iskele câmiinde Mesnevî-i Şerîf okutmuştu. Paşalardan, beylerden câmide yer yoktu. Şeyhülislâma varıncaya kadar dersinde hazır olmuşlardı. Kendisi başında bir eski fes, kısa boylu çuha sako ve pantalon giyer, ayağında kundura, siyah kâtib sakallı bir zât idi. Hizmetçisi bir ayvazdı, adını «Ayvaz Efendi Hoca» koymuştu, öyle çağırırdı. Benim sütbiraderim Başmâbeyinci Ahmed Bey merhuma sıkca sıkca gelirdi. Sâir Mâbeyincilere de giderdi. Çünkü bunlar cümleten mahbub beylerdi. Üsküdar'da o zamanlar güzellikleriyle meşhur Arpa Kâtibizâdelere gidip ders verirdi. Hoca Tahsin Efendinin hikâyesi çoktur.

Ecza meselesine gelince. Ahmed Kemal Paşa haklı çıktı. Hastahane hatâ etmiş, ilmühaberler Paşanın değil, dâmadı Yüzbaşı Şükrü Efendinin imiş...

«AŞÇI DEDENİN MENTERESİ, EDİRNE'DE KAYNAR TENCERESİ»

Deryayı aşkla dolaşırken rüzgârı fazla gelen sefain-i aşk — Eskiler alayım! — Bir külâh hikâyesi — Derviş aksırığı — Güzelliğine mağrur Huriye Hanım.

Kurban Bayramının beşinci günü Mevlevihânede âyin vardı. Alelâde gittim. Gördüm ki bâzıcanlar tennûresini fevkalâde açıyorlar, yâni sür'atle çarhettiklerinden tennûre ziyade açıyor, baldır bacak söyle dursun, hattâ avret mahalline yakın yerler de göze ilişiyor. Bu da Mevlevîlikte aslâ makbul değildir efendim. Tennûreyi herhalde âheste beste açmak lâzımdır. Bu hal de bilhassa bizim canımıza Şemsi Dede ve Şevket Efendi oğullarımızda oluyor. Şemsi Dede gönüllü asker kaydolunmuştu, gündüzleri Dâire-i Askeriyede Erkân-ı Harbiye Tahrirat Kaleminde hizmet ederdi, geceleri de dergâhda kalırdı. Dergâh hademeliği yapardı, hattâ benim hırka ve sikkemin muhafazasına memurdu. Âyin günlerinde bunları bohçasından çıkarıp hazırlar, sonra da devşirip bohçasına koyardı. Bunun için ayda bir mecidiyesi vardı. Şevket Efendi ise şûbemiz müdâvimi idi. Kendisini çarpmış olan bir aşk ve alâka yüzünden dergâh-ı şerîfe girmişti. Bu gençlerin tennûrelerinin fevkalâde açılmamaları için şu maammâyı yazıp bizim kalemdeki efendilere:

— Bunu çözene bir mecidiye vereceğim!. dedim.

Maammâ şu idi:

«Deryây-ı aşkda dolaşan sefâin-i aşkın rüzgarı şiddetleniverince yelkenleri tamamiyle dolup pupasına gidiyor ise de, öyle gemilerin direkleri çıplak bir hâlete girip uryân ve tayfayı perişan ve püryan edecek derecesinde açılıp gösterilmesi pek de makbul değildir. Azizim, âheste beste olmalı.»

Bizim şûbedeki mülâzimlerden Âsım Efendi:

— Bir anahtar vermez misiniz? dedi.

— Veririm, deryây-ı aşk sema'hânedir!. dedim.

Bunun üzerine maammâyı derhal çözdü: «Deryây-ı aşk sema'hânedir, orada dolaşan gemiler canlardır. Muhabbet rüzgârı naati şerîf ile nây ve kudümdür. Direkler canların bacaklarıdır, yelken de tennûredir.» dedi. Âsım Efendi bizim mecidiyeyi almıştır.

1315 Rûmî Martında rütbe-i sâniye mütemâyizliğine terfi etmiştim. Terfiimden az evvel de bu rütbenin elbise-i resmiyyesini «Rütbe-i Ulâ Mütemâyizi» olan Muhasebeci Tahsin Beyden «Eskiler alayım!.» diye yarı bahası olan sekiz liraya satın almış, sonra da terfiim olmuştu. Bu sefer de Tahsin Bey rütbe-i ûlâ sınıfı evveli oldu. Ben yine «Eskiler alayım» diye rütbe-i ûlâ mütemâyizliği elbisesini satın aldım. Garib tesâdüf, pek az sonra da Sabah gazetesinin 26 Temmuz 318 tarihli nüshasında rütbe-i ûlâ mütemâyizi olduğumu okudum.

Bir hikâyenin yeridir.

Bir adam şuraya buraya bir hayli borçlanmış. Ödemekten âciz kalmış: «Ayasofya'nın top kandili altında kırk sabah namazı kılarsan borcundan kurtulursun!.» demişler. Adamcağız da can ve gönülden kabul ederek otuz dokuz sabah Ayasofya'da top kandilin altında sabah namazı kılmış. Kırkıncı sabah aşk ve muhabbetle daha ortalık karanlık iken acele sokağa çıkmış, câmie koşa koşa giderken bir adama çarpmış, başından külâhı yere düşmüş, eğilip aldıktan sonra doğruca câmie varmış, top kandilin altına gidip sabah namazını kılmaya başlamış. Namazdan sonra oturup Cenâbı Hak'kın insânını beklemeye başlamış.

Câmiin içinde ne kadar insan varsa adamcağızın yanına gelip dal kese olup para verirlermiş. Önüne bir hayli akçe bırakıp yığmışlar. Nihayet yanına câmiin kayyum başısı gelmiş:

— Kardeşim, haydi paraları al da git... Allah imanını kabul etsin. Yalnız sünnetten evvel başının kabını değiştir, Müslümanlara mahsus olan kavuk ve sarık al da başına geçir!..

Demiş. Adamcağız bu sözden bir şey anlamamış ama, elini başına götürmüş, bir de ne görsün?. Başında bir papaz külâhı vardır! Meğer yolda çarpıştığı adam papazmış. Onun da serpuşu düşmüş, bizimki kendi kavuğu yerine başına onu alıp geçirmiş. Cemaat de bir papazın Müslüman olup namaz kıldığını görünce, keselerini açmış, ona sünnet akçesi vermişler!. Adamcağız ellerini semâya kaldırmış:

Demiş.

— Ey Rabbim!. Âmennâ ve saddeknâ!.. Veriyorsun, veriyorsun ama, adamın başına da papaz külâhını giydiriyorsun!..

Bu sıralarda bende bir hâl belirdi. Râbıtaya vardığım gibi bir sayha, bir nâra atıveriyordum.. Evden ve dâireden korkmaya başladılar.

Bir gün civarımızdaki Eski Câmie gitmiştim. İmâm-ı Evvel Hacı İbrahim Efendinin arkasında durmuştum. Birinci rekâtte zamm-ı sûre «Sûre-i Mülk» idi. İmam Efendi nasıl ki, «Tebârekellezi bi yedihil mülk» dedi ise bir sayha ettim ki,câmiin kubbesi çınladı. Yanımda olan ürküp titredi. İmam Efendi de ihtiyar, sadası az bir efendi idi, korkusundan «Ve» hüve alâ külli şey'in kadîr» âyet-i şerîfinde sesini çok yüksek ederek okudu. Namazdan sonra İmam Efendi ve cemaat hepsi şöyle bir garip ve

acib nazarla bana baktılar. Ne çâre?. Elden ne gelir?! Önüme bakıp istiğfar ettim. Ama bu hâl günden güne fazlalaştı. Zâhir, bize mânevî bir yüksek makam ihsan olunmuştur dedim. Bir gün de dâirede öğle namazı kılarken bağırıverdim. Namazda Merkez Kumandanı Fuad Paşa vardı. Fevkalâde ürkmüş. Nihayet cemaatle namaz kılmamayı tavsiye ettiler. Doğru buldum. Bir müddet cemaati terkettim. Fakat sayhalar namaza münhasır kalmadı. Bir gün efendileri imtihan etmek için İntihâb-ı Küttâb Komisyonu toplanmıştı. Daha efendiler toplanmamıştı. Kalem Reisleri ile Levazım Reisi Ahmed Kemal Paşa ve Merkez Kumandanı Fuad Paşa oradaydılar. Herkes sessiz otururken bu sefer teveccüh ve râbıtaya da varmadan bir nâra attım. Herkesin renk ve hâli değişti. Bana öyle hayran baktılar. Fevkalâde mahcub oldum. Reis Paşa eksik olmasınlar:

— Hacı Efendi, derviş aksırması, değil mi?. dedi.

— Evet Paşa Efendimiz, artık tekaüd olacağım, başka çâre yoktur!. dedim.

Artık büyük küçük bilmeyip, kelâm-ı-sâfiyeden bahsedilsin edilmesin vakti, saati geldikçe sayhalar da zuhûr ederdi. Edirne ahâlisi gece güdüz bu fakirin ahvâliyle meşgul oldu. Felek bu ya, Kimisi nalın vurur, kimisi mıhına. Kimisi hoş görür, kimisi boş görür. Hava tebdili için iki ay izin istedim. Edirneye gelişim, rûmî 1319 senesi Eylülünde tam yedi seneye bâliğ olacaktı. Edirneye gelirken mecâzib-i ilâhiyeden Hasan Babaya vedâ etmiştim, Baba:

Aşçı Dede'nin menteresi
Edirne'de kaynar tenceresi

Demişti. Evet azizim, aşımızı tam yedi senede pişirebildik.

Her ne hâl ise, 1319 senesi Temmuzunun onuncu Perşembe günü akşamı refikamı da alarak şimendifere binip İstanbula hareket ettim. İstanbula vardığımın ilk günlerinde idi, ikindi ezanından biraz önce Yeni Câmie girdim. Gördüm ki, Mısırlı âmâ bir hâfız «Kur'ân» okuyor, birkaç adam etrafında dinliyorlar. Kendisi evlâd-ı Arabdan, güzel kıraati vardı. Ben de oturdum. Fakat nâra korkusundan huzûr içinde değildim. Korktuğum da başıma geldi. Bizim balyemez topu ateş alıp nâramız Yeni Câmiin kapusunda çınladı. Oturanlar birbirlerine bakıştılar.. Ama hoş gördüler...

İstanbula naklim mümkün olmadı. Taşra ordularından İstanbula kimseyi nakletmemeleri için Seraskerliğe bir İrâde-i Seniyye tebliğ olunmuş...

Bir gün Şeyh Fehmi Efendi Zâde Ahmed Fevzi Efendi ile beraber Göksu'da Muhtar Efendinin köşküne gittik. O gece orada kalıp ertesi gün Anadoluhisarından bir sandala binip İncir Köyünde Sâhib Molla Efendi Hazretlerinin sâhilhânelerine gittik. Molla Efendi çiftlikteymiş, isimlerimizi bir kâğıda yazıp bıraktık, vapura bindik. Beylerbeyine geldik.Ora-

dan tekrar sandala binip Kuruçeşme'de Dâmad-ı Şehriyârî Hâlid Paşa Efendimizin sarayına gittik. İşte böyle erkenden deniz gezintisinde Şeyh Efendimizle pek çok muhabbetler ettik. Sandal Defterdar Burnuna gelince, Şeyh Efendi Paşanın vefâtını hikâye etti ve Bahriye Nâzırı Hasan Paşanın sâhilhanesine bakıp: «Bizim Papa henüz vefat etmedi!..» dedi. Çok alafranga bir zât idi.

Hâlid Paşa Efendimizin sarayına geldik. Bir müddet sonra haremden teşrif ettiler, beni görünce çok sevindiler. Muhabbetler olundu. Orada mükemmel öğle taâmı ettik. Bin türlü vaadlerle izin alıp Ortaköye giderken, Bahriye Nâzırı Hasan Paşa sâhilhanesinin arkasında pek çok arabalar duruyordu. Sorduk. Hasan Paşanın vefat ettiğini söylediler. Şeyh Efendiye döndüm ve yüzüne hayretle baktım.

Bizim üvey oğlumuz İsmail Efendinin beş senelik haremi Huriye Hanım hakkında da bâzı şeyler anlatayım. Huriye Hanım güzelliğine mağrur idi. Giyinip kuşanıp kendisini halka arzederdi. Şunun bunun efkârını müşevveş ederdi. Hattâ kapudan geçen genç irisi güçlü kuvvetli ve kaşı gözü yerinde satıcılarla saatlerce pazarlık eder, muradı bir şey almak değil, onlarla çan çan ederek yüzünü göstermekti. Bâzı yakın komşulardan nâbecâ ahvâli söylenildi:«Aman efendim... Siz buradan giderseniz Huriye Hanımı burada bırakmayın.. Başka mahlleye naklettirin.. Böyle olmadığı takdirde mahallece mazbata yapacağız..» gibi sözler işitildi.

DÜRBÜN

Şıllık gelin — Edirne İdadisi — Gençliğe hasret narası — Rus-Japon harbi — Selânikte'ki Asır gazetesi — Hicaz Demiryolu — Müşir Arif Paşaya suikast — Edirneli Dertli Mustafa Bey'in oğlu Nuri Beyin eşkiya elinde şehadeti vak'ası.

Üvey oğlum İsmail Efendi, zevcesi Huriye Hanımı çok severdi. Bir gün Huriye Hanım kocasiyle ne hikmetse kavga etti. Sabahleyin erkenden eşyalarını alıp vâlidesinin evine gitti. Ama o akşam İsmail Efendi de onun yanına gidip sabaha kadar yalvarmış. Sabahleyin de Huriye Hanım bir şey olmamış gibi eşyalarıyla dönüp geldi. Bu hallerden çok sıkıldım. Kadın, İsmail Efendiyi köle ve câriye gibi kullanıyordu. Aslâ saymaz, tekdir eder, hanenin işlerin yaptırır, yemek pişirtirdi.

Bir pazar günü idi. Huriye Hanım yatağından kalktığı gibi erkenden, hiç kimseye iltifât etmeyerek çarşafını başına koyup teyze ve hemşiresine gitti. Bunlar, civarımızda «Odalariçi» tâbir olunur bir uygunsuz mahallede otururlardı. Yâni orada herşey mevcuttur: Çalgı, oynama, mâni, şarkı, gülüp koşmak... Zâten kavgalar da bunun için idi. Huriye Hanım sabahleyin erkenden gitti, bir müddet sonra da döndü. Yanında bir de kadın vardı. Kendisi eve girdi. O hâtun sokakta duvar dibinde çömelip oturdu. Huriye Hanım doğruca odasına girdi, sandığı karıştırmaya başladı. Ben pencerede oturuyordum. Bu hâli görüp:

— Huriye Hanım, bu hâtun seni mi bekliyor?. dedim.

Pencereye gelip:.

— O nasıl hâtun?.

Diye baktı ve:

— O hatûn beni beklemiyor...

Deyip tekrar evden çıktı gitti. Azıcık sonra tekrar geldi ve hemen refikamla benim üzerime hücum edip:

— O kadın... karı olursa benim de kötü olmaklığım lâzım gelir! İspat edin benim kötülüğümü!?.

Diye feryâd-ü-figana başladı. Hüriye'nin ellerini tuttum, refikamı da dayaktan menettim. Huriye artık ağzına gelen küfür ve hezeyanı söylüyordu. Güçhalle evin kapusundan dışarı attım. Kapuyu sürmeledim. Hemen elbiselerimizi bohçaladık, bir araba getirip Kandilli'ye can attık.

Arabaya binerken eylediği rezâletin ve söylediği küfür ve hezeyanın hadd-ü hesabı yoktur. Kaleme gelmez. Bir daha yüzüne bakmaya yüz ve surat bırakmadı.

İstanbul'da mezuniyet müddeti olan iki ay dolmak üzereydi. Edirne'ye dönmek üzere bir maaş istedim. Onu bekliyordum. Edirne'ye oğlum Ârif'le karasını da götürmeye karar verdik. Edirne'de bizim şubemizdeki Âsım Efendi'ye: «Kalabalık geliyoruz.. Bize bir münasib ev tut, doğruca oraya inelim» diye mektup yazmıştım. Âsım Efendi de bize İdâdi Mektebi karşısında bir ev tutmuş... Edirne'ye döndük, yeni evimize indik. Edirne'de bıraktığımız eşyamızla, evimizi döşedik... Akşam oldu, ben de üst kattaki şâhâne odaya İngiliz tabancası gibi kuruldum. Bir de ne bakayım, mekteb efendileri Mevlevi canlar gibi takım takım bahçeye indiler. Çayırın üzerine oturup muhabbete başladılar. Gözlerim ihtiyarlıktan öyle uzakları göremiyor. Oğlum Çavuş Ârif dürbini getirip verdi. Efendiler, bizim odada oturur gibi karşımda oturuyor. Derken Sûri İsrâfil gibi boru öttü. Bahçede karşımızda saf olup dizildiler, yoklama yapıldı. Bir taraftan da mızıka çalardı. Yoklamadan sonra çocuklar üç defa: Pâdişahım çok yaşa!.» diye bağırdılar. Önümüzden resm-i geçit yapar gibi takım takım geçerek mektebdeki hücrelerine çekildiler. Ah gençlik!. Onlar bağırır da ben duru muyum? Aşk ile bir nâra da be nattım...

Zamanı evailde benim gibi bir âşık adam varmış. Her akşam işinin başından evine geldikten sonra benim gibi üç defa nara atarmış!. Komşuların bunun ahvalinden ve narasından taciz olmuşlar. Oranın hâkimine şikâyet etmişler. Hâkim efendi o adamı celbedip şikâyeti ortaya koymuş. «Nedir bu hal? Niçin böyle ediyorsun?!» diye sormuş. Adam da demiş ki: «Müsaade ederseniz arzedeyim... Her akşam evime geldikte üç yerde nara atarım. Evvelâ üzerine binip gaza etmek için beslediğim gayet güzel cins bir atım vardır. Hayvan beni görünce ne vakit gazaya gideceğiz der gibi kişner. Ben de coşarım, bir nara atarım. Eve girer merdivenden üst kata çıkarım. Duvarlarda silâhlarımı görürüm. Yine coşar, bir nara da orada atarım. Derken, başında çiçekler, sırtında güzel esvaplarla tertemiz ve güzel karım karşıma çıkar. Yine coşar, üçüncü narayı da ona atarım!.»

Hâkim efendi gülmüş: «Oğlum, üç nara az, bundan sonra bir nara da benim için at!» demiş, davacıları da: «Çıkın herifler dışarı!.. diye koğmuş.

Her kimde var aşk iptilâsı,
Eksilmez artar derdü belâsı
Kanunu aşkın budur muktezası!..
Gamla kurulmuş sevda binası!..

İşte biz de pervane gibi yanıp gidiyoruz, sultanım hû!..

O yıl içindeydi, Rus-Japon muharebesi başladı. Rusyanın Kafdağı kadar kalkmış ve yükselmiş olan burnunu kırıp aşağı indirmek ve başını eğip önüne baktırmak için Japonya kavminin muzafferiyetine dua etmeğe başladı. Yani Japonyanın donanma ve ordularının manevî kumandanı olum. Ancak, bir yere gidip gazete okumazdım. Evimde zikir ve fikir le meşguldüm. Rus-Japonya muharebesi havadislerini, şubemiz memurlarından Asım efendiden dinler, öğrenirdim.

Selânikte çıkan Asır gazetesini almağa başladık. O da benim gibi Japonların taraftarıydı. Japonlara demişler ki: «Niçin mabetlerimizde harp için dua ettirmiyorsunuz?» «Bize Türklerin duası yeter!» demişler. Japon taraftarlığından Asır gazetesini bilâmüddet kapattılar. Yine şunun bunun ağzına baka kaldık, Ama bizim ihvanın mübarek ağızları yine meserret haberleri yetiştirdi.

Selânikte çıkan Asır gazetesinin 5 Ağustos 1320 tarihli nüshasından Hamidiye, Hicaz demiryolunun Şamdan Maana kadar olan 479 kilometrelik kısmının resmiküşadı yapılacağını okuduk.

Bu münasebetle yapılacak mutantan merasimde İstanbul'dan bir heyeti mahsusa gidecekti. Heyetle birlikte gidecek olan matbuat erkânının demiryolu hakkında gazetelerine çekecekleri telgraflardan ücret alınmıyacaktı.

Bu yıl Şabanının yirmi altıncı cuma günüydü. Müşir Arif paşa âdeti kadimeleri üzere konaklarından çıkıp ittisalindeki camii-şerife cuma namazına gidiyorlarmış. Yanında yaverleri ve bazı misafirleri varmış.. On on beş adım arkasından Rumeli ahalisinden bir zalim müşire suikast niyetiyle iki eliyle bir çift revolver sıkmış. Kurşunları Arif paşa ile yanında bulunan kaymakam Bekir beyin kulakları hizasından geçerek yaveri süvari mülâzimi Nazmi beye isabet etmiş: «Aman vuruldum!» nidasiyle birkaç defa olduğu yerde semağ ederek yere düşmüş. Derhal kaldırıp konağa götürmüşler. O herifi de tutmuşlar. Acele bunun sebebinden ve kime suikast ettiğinden sual etmişler. Herif demiş ki: «Ben Rumeliliyim. Jandarmaydım. Çıkardılar. Sekiz bin kuruş alacağım vardır. Kaç defa arzuhal verdim. Sızlandım. Kulak asmadılar. Parasızlıktan bunaldım kaldım. Sıkıntımdan bugün işret ettim. Tamamile kafayı kurup paşayı vurayım da her kes de ondan kurtulsun dedim! Vali paşayı vurmak için bu işi yaptım.»

Arif paşa herifin hapsini emredip yollarından dönmemişler, camie gidip cuma namazını kılmışlar.

Edirne hanedanından Dertli Mustafa bey gayet zengin, pek çok çiftlikleri olan bir zattır. Geçen sene hanesi halkıyla beraber gayet mutantan ve mükemmel surette, edayı hac için Hicaza gittiler. Bir oğlu vardır. Nuri bey ismiyle, filhakika, nur gibi, buğday renginde bir mahbuptur. Yani on sekiz veya yirmi yaşındadır. Nefsini alt etmiş, müttakî, musallî,

mutekit bir şabı emred olup yazın Edirneye yakın olan çiftliğinde oturup oradan hayvanla şehre gelip giderdi.

Ben munzevi olduğum için kimseyle görüşüp konuşmuyordum. Nuri beyi hiç görmemiştim. Bir cuma günü ihvanı tarikten Kadri beyin kışla yanındaki değirmen bahçesine mevlevî canlariyle beraber davetliydik.

İkindiye doğru Nuri bey çiftliğine gitmek üzere hayvanla oradan geçti. Şeyhzade Salâhaddin ve Hüsameddin efendiler rica ve niyaz ettiler. Hayvandan inerek bahçeye teşrif etti. Benim yanıma oturdu. Şöyle bir nazar ettim. Gönlüme giriverdi. Bir müddet sonra cemaatle ikindi namazı için kalktık. Kendileri abdestli olduğundan hemen namaza durdu. Namazdan sonra atına binip çiftliğine gitti. Çiftlikten hemen bir sepet âlâ armut göndermiş.

Dertli Mustafa bey müşir Arif paşayı çiftliğe davet etmişti. O gün akşama kadar orada muhabbet olunmuş.. Akşam üzeri Müşir Paşa hazretleri arabasına binip şehre dönmüş. Nuri bey de şöyle su kenarında keştügüzar etmek üzere çiftliğin etrafında gezinirken, meğer ki birkaç gündenberi Nuri beyi kapıp kaçırmak ve bu yüzden bir hayli lira alıp çocuğu iade etmek niyetiyle birtakım eşkiya orada pusuda eğlenirlermiş.. Çiftliğin etrafıda fevkalâde büyük ve uzun bir ormandır. Yani askerin oraya girip eşkiyayı takip etmesi muhaldir.

Nuri beyi böyle yalnızca görünce aman şimdi fırsattır! diye üzerine hücum etmişler. Çaylak kuşu kapar gibi Nuri beyi kapmışlar, kaçmışlar. Bunu etraftan çiftlik hademesi görmüş. Süratle babası Mustafa beye haber vermişler. Mustafa bey de hemen şehre gelip müşir paşaya haber vermiş. Derhal Jandarma kumandanı Muhlis paşa maiyeti jandarma ve süvari askeri arkasında, Bulgaristan hududuna geçmeden eşkiyayı bir dere içinde abluka etmişler. Bundan evvel Nuri beyi teslim etmek için eşkiya Mustafa Beye haber göndermişler, bir hayli lira istemişler. Mukadderatı ilâhiye, Mustafa bey kabul etmemiş. Eşkiya askeri görünce yakalarını kurtaramıyacaklarını anlamışlar. «Senin yüzünden bu iş oldu!» diyerek Nuri beyi şehit etmişler. Kendileri de sonra teslim olmuşlar. İşte azizim 1319 senesi Rebiülevvelinin otuzuncu ve 1317 senesi temmuzunun beşinci perşembe günüydü. Nuri beyin naşını arabaya koyup şehre getirdiler. Ama nasıl getirdiler. Artık burasını kalemle arzedemem. Edirne Kerbelâdan kalmış bir gün gibi oldu. Sokaklar ahaliyi almıyor. Hane halkı cümleten arabalarla rikâbinda gidiyor. Ağlamıyan, ah etmiyen yok. Cenaze alayı, ertesi cuma günü eski camide oldu. Ama ne alay! Felek de maşallah dedi. Camie girmezden evvel doğruca musallaya gittim. Kemali huzur ve rabıta ederek fatihai şerife okudum. Namazdan sonra cenazeleri kemali ihtiram ve izazla kaldırıldı. Beylerbeyi kabristanına götürüldüler.

Tebriki şehadet içindi halkın hücumu,
Yoksa muhtacı dua değildir anın kanlı vücudu...

AŞÇI DEDENİN GÖZLERİ GÖRMÜYOR

Maaş ile maşa — Bir başa bir göz yeter — Yedi ayda on bir lira ile idare olunan aile — İşlemeli çevre — Zikir dersi — Edirne'de yangın — Abdülhamid'in yeni posta pulları — Hayâlci Baba — Ferhat ile Şirin

Ramazan geldi. Bayram yaklaştı. Maaşlar hâlâ çıkmıyordu. Bayram, da, zekât ve fitremi de yüzümün karası gibi üzümden verdim ve şu kıt'a ile terennüm ettim:

Yüzümün karası gibi olan kara üzüm,
Ondan verdim fitremi iki gözüm,
Dört buçuk atar bu da hesapta gözüm,
İster inan ister inanma budur sözüm!..

Bayramda da maaş çıkmadı. Ben ise zaten bin yıllık müflis, Müflisleri ise Allah korur. Refikamın maşa faslından amandayım. Merhum Kâzım paşanın bir sözü vardır ya:

Vükelânın canı gibi çıkmaz oldu maaşlar..
Bir ayı verir ise diğer ayı vermeğe razı olmaz paralar
Parasız kaldı canım efendilerle beyler, paşalar
Onun için leylü nehar familyalarından yerler maaşlar.

Bizim veznedar efendi oğlumuzdan arasıra alelhesap tarikiyle birkaç para alırdık. Levazım reisi Ahmet Kemal paşanın da o sıralarda azledilip gitmesi üzerine o ümidi de zail oldu.

Gözlerimin malûliyeti fevkalâde ziyadeleşti. Sol gözüm görmez. Bir başa bir göz yeter derlerse de sağ gözüme de yavaş yavaş duman ve ârızalar zuhur etmeğe başladı. Evden kapıya giderken önüme bakarak asaya dayanarak erenlere sığınarak gidiyorum. Etrafımdan geçen ihvan selâm verirse, göremediğim cihetle selâmımı alamıyorum. Karşıdan gelen tamamiyle yanıma gelmeyince tanıyamıyorum. Tekaütlük zamanı fersah geçmişse de tekaüt sandığının hali malûm a, aylıklar verilemiyor. Şöyle bir niyeti faside de bulunduk ki, tekaüt olacağım zaman bir yüz lira kadar nakit mevcudum olsun da, İstanbulda, gerek Kandillide, gerek Taşkasapta birer ufak hanemiz var, şimdilik öyle bir kalabalığımız da yok, aybe-

ay beş lira kâfi olduğundan aybeay mezkûr yüz liradan beşer lira alarak, idarei maslahat ederim, hangi vakit maaş çıkarsa alınan liradan bedel sandığına koyarım.

Altmış senelik dervişin fasit niyetine ve küstahlık sözlerine bakın ihvan!. Ey koca öküz! Cenabı hakkı unutup liralara güvenip bu işi yapacaksın koca budala!.. Hırsız gelip bu yüz liraları çalıp giderse o zaman ne yapacaksın?! Senin mesleğin aşkbazlıktır. Böyle dünyanın altın ve gümüşünde ve bunları biriktirmek sevdasında değilsin!. Eğer olmuş olsaydın senede bir lira köşeye koyarak şimdi altmış adet liran olurdu.

1321 senesi ağustosunda, muhasebeci Tahsin Beyin himmet ve delâletlerile birikmiş maaşlarımı aldım. Seksen liramız oldu. Bu seksen lirayı maya yaptım. Refikam hanım ile Arifin karısı gelinim Fahriye hanımın gönüllerini almak için birer kat elbise yaptım.

Yedi ay içinde on bir lira idare olunduk. Nasıl oluyor? Diyeceksiniz Berekâtı ilâhiye!..

Şu kadar arzedebilirim: Evimizin usul ve âdeti, öğle ve akşam yemeği en az üç kap yemekten ibarettir. Karpuz, kavun ve üzüm hoşafı eksik değildir. Ara sıra tatlı ve börek de yaparız. Bir ayda üç dört okka yağ, beşer okka pirinç ve şeker, üç okka sabun ve iki okka kahve ve buna kıyas edilerek sair ufak ve tefek erzakla idarei maslahat olunurduk.

Üç ay kadar evvel refikamın ahbaplarından bir hatun bize gelmiş. Bir namaz örtüsü örneği getirmiş: «Hacı efendi mevlevî şeyhidir. Bu örnek bir namaz örtüsü işletsin. Namazda başına örtersin! Güzel olur.. Size ne kadar yakışır!..» demiş. Orneği bırakıp gitmiş.

Akşam kapıdan geldim. Refikam hikâyeyi söyledi. Örnek olan örtüsünü gösterdi. Gördüm ki «Ya Hazreti Mevlâna» diye nakış ile işlenmiş.. Etrafında dört beş adet destarlı sikkei şerif işlenmiş... Fevkalâde hoşuma gitti. Fakat: «Bu örneğin yazısı âdi yazıdır. Yarın kapıda bir kâğıdın üzerine güzel celi yazı ile yazdırıp getireyim ona göre ipliklerini ve tülbendi alıp gelinim Fahriye hanıma işletiniz!» dedim. Fahriye hanım pek güzel nakış bilir.. İşlemeğe başladı.. Nihayet on beş yirmi gün de ancak bitirdi. Lâkin çok zahmet çekti. «tövbe olmasın ama; bir daha böyle bir şey işlemem!» dedi. Fevkalâde antika bir şey oldu. Refikama hediye verdim. Kullanmağa kıyamıyarak sandığında saklamış.. Tahsin Beyin büyük iyliklerine karşılık bir hediye takdim etmek istedim.. Refikaya: «Hanımcığım! dedim. Geçende size hediye etmiş olduğum namaz örtüsünü Tahsin Beyin haremine takdim edelim. Bir antika gibi oldu. Çok memnun olurlar..» dedim. «Baş üzerine... Emriniz üzerine kemali memnuniyetle takdim ederim» dedi. Mezkûr namaz örtüsünü, bir ufak bohçaya koyduk. Namazda başına koyacağı için başına sikkei şerife koymuş gibi olacaktı. Mevlevî tarikatinde

ise izin olmayınca kimse başına sikke koyamaz. İcazetname olsun diye bir kâğıda bir beyit yazarak namaz örtüsü ile beraber takdim ettik:

Du cihanda altın olmak istersen namın
Sikkesi altına gir Hazreti Mevlânın!..

Refikam ile gelinim Tahsin beyfendinin evine gidip hediyemizi hanımefendiye takdim etmişler.. Fevkalâde makbule geçmiş.. «Zikir de verecek olurlarsa yaparım. Ama, pek çok vermesinler., belki yapamam!. Az bir şey verirlerse memnun olurum» dedim. Kandil tebrikine giden refikam ile söylettim: «Şimdilik her sabah sabah namazından sonra seccade üzerinden kalkmayıp gözlerini yumup huzuru kalp ile yüz kere ismi celâl çeksin.. Sadasını kendisi işidecek kadar çıkarıp Allah Allah Allah... yüz kere zikretsin.. Bitirince de üç ihlâs bir fatiha okuyup Mevlâna Celâlettini Rumî'nin ruhuna hediye etsin!..» dedim.

1321 ağustosunun yirminci cumartesi gecesi, ki, cülûs şehrâyini vardı. Saat sekizde Tophane cihetinden yangın çıktı. Bir de şiddetli rüzgâr çıktı. Kaleiçi tabir olunur mahalleden ateş üç dört kola ayrıldı. Herkes şaşırıp önünü almak ve söndürmek mümkün olmadı. Yangın yirmi dört saat devam etti. Pazar gecesi saat yedi raddelerinde söndü. İki saat sonra bir mahalden yine yangın çıktı. Artık dehşet fevkalâdeydi. Refikamla beraber pencereden yangına can ve gönülden teveccüh edip salâvatışerifeye devam ettik. Bir saat sonra söndü. Herkes rahat ve huzur buldu. İki binden fazla ev yanmıştı. Cümlesi rum ve hristiyan ve yahudi haneleri ve kiliseleriydi .Edirne Edirne olalı böyle şiddetli yangın görmemiştir. Kimin evi ise, yangın esnasında iki defa dinamit patladı. Sadası Edirneyi tuttu. Bu yıl yeni posta pulları çıktı. Cülûs devri senesinden itibaren kullanılmağa başladı. İkdamda okudum: yeni pul, ilk defa olarak Bursada Ahmet ağa namına yazılmış bir mektuba gişe memurlarından Hamdi efendi tarafından yaptırılmış. İkinci mektup Edirnede müşir Arif paşa hazretlerine, üçüncü mektup da Konyada Osman efendiye gönderilmiş.

Gözlerimin malûliyetinden artık hiçbir iş yapamıyordum. Bir istida yazarak tekaütlüğümü istedim. Bir hayli bekledikten sonra, 15 teşrinievvel 1322 tarihli iradeiseniye ile ve ayda 1200 kuruş maaşla tekaüt oldum. Hubbülvatan minel'iman olduğu cihetle «Ey gaziler yol göründü yine garip serime!..» diyerek mevlevihanede son defa olarak semağ'a gittim. Edirnedeki ikamet kontratımın müddeti on seneymiş. Yaşım 77 dir.

Bizim liralar torbasının ağzını açtım. Evvelâ on adedini beşi bir yerde edip iki adet beşi bir yerdeyi al aba hürmetine refikam Dilber hanımın sinei dilrübasına astım. Çünkü bu hanımın hal ve şanı cennet hurilerinin hal ve şanıdır. İstanbulda mahdumum İsmail efendiye Eyüp sultanda bize ucuzca bir ev tutmasını yazdım. Türbeişerif civarında istediğimiz âlâ ve bâlâ, üç katlı altı odalı bahçesi geniş, her türlü meyvası ve mükemmel

bir de havuzu olduğu halde bir ev tutuldu. Kirası ayda iki Osmanlı lirasıydı. Fakat beni fazla methüsena etmiş olacaklar ki hane sahibi kira bedelini sekiz mecidiyeye indirmiş.

«Perde kurdum, şam'a yaktım, gösteren zıllü hayal!..

İşte azizim, perde bu dünyadır. Sem'a nuru ilâhîdir. Zıllü hayal ise insanlardır. Cenabıhakkın nuru tecellîi ilâhiyesinin gölgesidirler. Dünya perdesinde hayalci babanın deve derisinden yapılmış ve bir değnek vasıtasiyle seyir ve hareket eden tasvirleri gibidir. Çocukluğumda Şehzadebaşındaki Karagözcüye Ramazanda her gece devam ederdim. Bilirdim ki bunlar deve derisinden yapılmış içerde bir adam, elinde bunların değneklerini tutup oynatır. Bununla beraber yine bir mânayı hakikat mülâhazasiyle bakıp, Ferhad ile Şirin oynandığı gece, o kadar ağlardım ki etrafımdaki çocukları da ağlatırdım. Gözlerim kan çanağına dönerek eve düşerdim. Çocuktum ama, yaşım aşere, yüzüm beşereydi.

AŞK BÂBINDA

Deli İmam ile Tamahkâr Molla — Haset ile Gurur — Aklın indinde âşık bir divânedir — Aşk bir nisan yağmurudur, yılan ağzında zehir, midyede inci olur.

Hikâye olunur ki eski zamanda delileri Süleymaniyedeki timarhaneye koyup zincirlerle pencereye bağlarlardı. Herkes gelip pencereden seyrederlerdi.

Telebei ulûmdan bir molla bir gün delileri seyretmek için timarhaneye gelir. Meşhur xx imam derler bir deli vardı. Kendisi hocadan olup her nasılsa mantık meselesinde «cantık, mantık, mantar» diyerek aklını oynatmıştı.

Molla bunun penceresine gelir. İmam şöyle mollaya bir nazar eder. Okuduğu dersten sual eder. Güzel güzel konuşur. Mollanın hoşuna gider. En sonra deli imam mollaya sorar ki: «Molla!. İnsanların başına kaza ve belâları getiren elifbada kaç harftir?» diye.

Mollanın hiç işitmediği bir sual olup çok düşünür. Bulamaz. Sonra imama rica eder: «Bilemedim, lütuf ve inayet edin.. Söyleyim» der. İmam: Peki söyliyeyim.. Lâkin unutmıyacağına ve asla hatırından çıkarmıyacağına bana emniyet ver ki söyliyeyim» der. Molla yemin eder. İmam der ki: «İnsanların başına kaza ve belâları getiren elifbada üç harftir. Bunlar da Tı, Mim ve Ayındır. Ona tama derler... Bu pis tamadan herkesbelâlara düşer!..»

Molla tasdik eder ve memnun olur. Bundan sonra deli imam der ki: «Ben de vaktile senin gibi talebe idim, bilirim. Talebelerin parası yoktur. Şu başım üzerindeki kovuğu gördün mü?» Molla «evet gördüm!» der. «Sen benim hoşuma gittin. Şimdi süratle içeriye gel de, o kovukta bir kâğıt içinde üç lira vardır, onu sana verdim, al molla!..»

Molla hemen süratle kapıdan imamın yanına girer, teşekür eder Fakat kovuğa yetişemez. «Efendim, oraya nasıl yetişeyim!» der. İmam: «Gel benim omuzlarıma bin.. Oraya uzanırsın» der. Molla hemen imamın omuzlarına çıkar amma, deli imam da mollayı yakalar.

Molla şaşırıp: «Aman efendim..Bırakın Ölüyorum!.» diye feryada başlar.

İmam der ki: «Molla, daha şimdi sana söyledim.. Sen de unutmıyacağına yemin ettin.. Ne çabuk unutup tama ettin. Hiç delinin başı üzerindeki kovukta lira olur mu?.. A.. biçare..» Deli imam mollayı affeder ve bırakır.

Bu üç harf gibi üç harf de vardır ki Hüda korusun, bu pis tamaa da benzemez. Fevkalâde azîm belâdır, o da Ha, Sin ve Daldır. Ona Haset derler. Hasetten üstün bir belâ olmadığını şununla çıkarırım ki, şeytan, melâikelerin hocası iken bak hasetten ne oldu!. Âdem Aleyhisselâma olan hasedinden dolayı cennetten kovuldu. Ebediyen lânetle anıldı.

Eski vakitte İstanbula ecnebi sefinesi gelirse Yalı köşkü önünde durur, top atarmış. Bir sefine gelmiş.. Top atmamış!. Liman reisi tarafından adam gelip: «Niçin top atmadın!» diye sormuş. Sefinenin kaptanı demiş ki: «Top atmadığıma otuz iki özürüm vardır. Birincisi barutum yoktur!..» O adam demiş ki: «Artık otuz birini söylemiye lüzum kalmadı...» Onun dediği gibi, biz de haset babında şeytanı söyledik. Başkaların lüzumu yoktur azizim.

Malûm olsun ki bu hasedin öz ve asıl, bir anadan ve babadan doğmuş bir kardeşi daha vardır ki o da elifbada olan üç harften ibarettir: Gayın, râ, vav ve râ. Neuzübillâh bu da hatırı sayılır belâlardan birinci numarada bir belâyi azîmdir ki insanı en sonra dünyada perişan ve perakende eder, âhirette de Gayya kuyusunda kaynatır: Ona gurur derler. Bunun harfleri dahi birer sitei remiz ve işarettir:

Gayın, Gayya kuyusuna,

Râ, racimin mazharı olduğuna,

yani şeytanirracimin kardeşi olup onunla beraber haşrolacağına.

Vay, veyl deresine.

Sonundaki râ da: Eğer mü'min ise en son rahmetillâhiyeye nail olacağından rahime işarettir. Değil ise şeytan gibi ebediyyen racim olmasına delâlettir.

Bu gurur, esassız bir şeyden, bir iltifattan insana arız olur. İnsanı kâmil odur ki bu gibi beyhude ve esassız olan şeylere kapılmaz.

Aşk kalpleri temizler. Nefis ayıplarını silip süpürür, cismanî ve ruhanî illetlere tabip olur.

Ey bizim sevdası çok olan aşkımız. Şad ol! Ey bizim cümle illetlerimizin tabibi, âbâd ol!

Cismanî marazların ekserisi çok yemekten ve çok içmekten hâsıl olur. Aşık olan kimse ise yemekten içmekten kesilir, perhizkâr olur. Aşk emrazı cismaniyeye revadır. Aşıkın bedeni aşk ile zinde olup hayat bulur. Netekim Zeliha ne zaman hasta olup da Yusufu görse sıhhat bulurdu.

Aşık olan da emrazı ruhaniye, meselâ ahlâkı reddiye ve ef'ali seyyiede bulunmaz.

Aşkın mânasına gelince, ulemayı izam lisanında, aşk, fartı muhabbetse, abde nispetle iradet taattir. Hakka nispetle kuluna, en'amı mahsus

irade etmesidir. Muhabbet hakkın sıfatı kadimesidir. Asıl muhabbet kullarına, evvelâ haktadır. Hakka muhabbet eylemek kulda sonra mümkün olur.

Maşukun hüsün ve letafeti, âşıkın pertevindendir. Beşerde olan letafet, bir bakırın üstüne altın sıvayıp yaldızladıkları gibidir. O yaldız gitse, bakır meydana çıkar.

Ser verip sır vermemek âşıkların erkânındandır!

9 - 10 yaşlarında çocuğum Mehmet Cemalin verdiği Leylâ ve Mecnun kitabını okuyorum. İbrahimin cesedi evde, ruhu bahrı Ummanı aşkta «yektir Allah!» çağırıyor.

Yatağıma girdim, uyku gözüme gelmez. Hararet aşk o derece galebe eyledi ki, eve sığmaz oldum. Geceyarısı nereye gideyim?.. Tahtaposa çıktım. Gökte yıldızlara bakıp tuhaf tuhaf âşmane sözler söyledim. Böyle bir civan çocuğa kim olsa merhamet etmez... Ama kanunu aşkta, böyle âşık ve mâşuklar arasında mitarafillâh rakipler hazır ve müheyyadır. Yer yüzünde rakip kalmasa, semadan rakip suretinde melâike iner, âşkın terbiye ve çilesini ikmal ile makamı malûmuna eriştirmek için!

Aklın indinde âşıktan divane kimseyoktur. Ama âşıkın şanı da akılla bilinmez. Aşıkın divaneliğini tıb ile tabip bilemezler. Onun için tıp kitaplarında marazı aşka ilâç yazılmamıştır.

O çocukluk âleminde, bir gün sevgilimin yanına yakın oturmuştum. Yüz yüze geldik. Hattâ zülüfleri burnuma dokundu. Burnuma güzel bir koku geldi. Aman efendim, canım azizim, tarif edemem.. Ruhani bir acaip koku. Aklım başımdan gitti. «Burnuma bir güzel koku geldi, misk ve anbere de benzemez, beni mest etti» dedim. «Bu kokunun ne olduğunu yarın söylerim» buyurdu. Ertesi gün bana bir kâğıt vermişti. Üzerinde şu beyit yazılıydı:

Muattar etti dimağım dedim, nedir bu bû?
Yapıştı zülfüne dilber dedi ki budur,bû!..

Hemen ayaklarına kapanarak hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladım. Efendim, âşıklık bir başka haldir.

Öyle lisan ve kalemle tarif olunmaz. Aşık olanların gözleri daima yaşlıdır. Maşuklar bir şey yemez, uşşakın ciğer kebabını yerler; su içmezler, âşıklarının gözyaşını içerler; hiçbir yerde yatmazlar, müştaklarının göğüsünde uyurlar; hiçbir yerde gezip dolaşmazlar, meftunlarının vücut iklimi sahralarında dolaşırlar; hiçbir şeyle eğlenmezler, ancak âşıklarının ciğer paralıyan ahlarıyle eğlenirler...

Amma bütün mâşuklar da âşıklarının şikârıdırlar. Zira ki onların

izzeti ve şerefi, âşıkının aşkile meydana çıkar. Eğer susuzlar olmasaydı, suyun şerefi kalır mıydı?

Aşık ister ki vâkıfı esrar bir arkadaşı olsun. Arasıra dertleşerek def'i hararet ve gam etsin. Komşumuz Dağıstanî Hüseyin efendinin iki oğlu vardı. Onlarla dertleşirdim. Bir gün yine onlara gitmiş, yanmış, yakılmıştım. «Vallah billâh kardeş.. Biz de senin bu haline çok acıyoruz. Lâkin elden ne gelir.. Ondan gönlünü almak için bir çaresine bak» dediler. «Bu söz gayrimümkündür, ancak ruhum cesetten çıkarsa ondan el çekerim» dedim. «Biz bunun ilâcını sana söyliyelim. Tenha da buluştuğunuz bir gün boynuna sarılıp yüzünden öp!» dediler. Ben cevabımda: «Bu iş olmaz! Aşka muhaliftir!.. Onu öpmek benim için adetâ küfür gibidir!.. Birdaha sizin evinize gelmem!..» dedim. Bu çocuklar mahcup oldular. Orada durmadım. Bir daha da yanlarına gitmedim.

Evet... Sultanı aşk nisan yağmuru gibidir!.. Yılanın ağzına düşerse zehir olur, midyenin ağzına düşerse inci olur.

CENÂBI HAK KIRIK KALBLERDEDİR

Aşk-ı mecâzi ve aşk-ı hakiki — Fehmi Efendinin bir gazeli — Gözde hayâ, elde semâ olmalıdır — Erbab-ı zevk ve safanın keyfiyetler'i dört üzre kurulmuştur — Mevlevi'ler, Bektaşi'ler, Kadiri'ler, Rufâi'ler, Sa'di'ler, Bedevi'ler ve Halveti'ler hakkında — Kırık gönül ile Müşir Paşanın avizesi.

Aşkı mecazi aşkı hakikînin köprüsüdür. Ama, taharetsiz olan ne bilir deryayı aşkı ki. o deryanın kenarına Cibril dahi gitmedi. Hattâ Leylei Miraçta Cibril efendimize dedi ki «Bundan ileri gidersem baştan ayağa yanarım!»

Efedimiz de cevabında:

Rahı aşkta kim sakınmaz canını
Ol kaçan görse gerek canını.
Çün ezelden bana aşk oldu delil,
Yanarsam yanayım ben ey Halil!

Buyurmuşlardır. İşte o çocukluk çağımda bu fakirin gözümde peder ve valide akraba ve taallûkat ve dünya ve mafiha ve yemek ve içmek ve evime şuraya buraya gidip gezmek asla yoktu. Ancak içim dışım, kalbim kalıbım cananın hayli ve müşahadei cemaliydi. İşte bu demde insan bir mürşidi kâmile yapışsa, ol saat vâsılı hak olacağından şüphe yoktur. Zira ki âşkın kalbi masüvadan kurtulup yalnız maşuku kalmıştır ki, bu perde de aradan kaldırılınca aşkı hakikatin cananı görünür. İşte bu yolda, aşkı mecaziye bütün tarikat ehilleri bir kere uğrarlar. Zira ki gideceği yolun üzerinde kurulmuş korkunç bir köprüdür. Hattâ imamülmürşidin ve gavselvâsılin merhum Fehmi efendimiz dahi İstanbula ilk geldikleri zaman Şehzadebaşından ve Direklerarasından geçerken bir dilbere meftun olmuş ve şu gazeli yazmışlardı:

Cemali bir alâmettir, elif kaddi kıyamettir
Gözü nûna delâlettir, keman ebruları medde.
Fehimâ ol güzel güldür, gönül şûride bülbüldür,
Visale çare müşküldür, Selim vezr olmazsa yedde.

Azizim, kimi bilir, kimi bilmez, herkesin sevdiği haktır. Muhabbet

ve alâka insanlara olur. Lâkin şehevatı nefsaniye cihetiyle olanlara hâşâ sümme hâşâ, ona aşkı mecazî denilmez.

Azizim, gözde hayâ, elde seha olmalıdır. Hayâ eden gözdür. Burun, kaş, ağız, sakal, bıyık, deri haya edecek değildir. Onun içindir ki kör adamlar haya etmezler. Ama bazı gözleri olanları da hayasız olurlar, onların da kalp gözleri kördür. Bazı âmâların da hayaları vardır, onların da kalp gözleri açıktır, işte o kalp gözüne basiret denilir.

Evvelâ bir kimse bir güzele âşık olur. Onun vasıtasiyle cezbei huda erişip ol cemalin hâliki olan zülcelâle âşık olur.

Saniyen, bir kimse, cennet için ve âhıret nimeti için hazreti hâlike ibadet ve muhabbet eyler.

Salisen, bir kimse, hakikatte hakka âşık olmaz, lâkin kendisini âşık sanır, halka da kendisini öyle gösterir.

Aşk hakkın cemaline âyinedir. Aşık, hakkın elinde âlet gibidir, âşıktan zuhur eden her halin faili, hakikatte Cenabıhaktır.

Bu on sekiz bin âlemde bir âşık ve bir maşuka vardır, kusuru cümle gölgedir, âşık Cenabıhak ve mâşuku Peygamberimiz Hazreti Muhammettir. Burası kitaplara sığmaz, insanın aklı idrak etmez bir uzun bahistir.

Cenabıhakka dört kapıdan gidilir. Anasırı erbaa, mezahibi erbaa, kütübü semaviye dörttür. Nikâh dörttür. Melâikenin peygamberleri dörttür. Efendimizin halifeleri dörttür. Dünyanın kutupları dörttür. Daha böyle dört üzerine bina olunmuş şeyler pek çoktur. Onun için ashabı zevk ve safanın dahi bazı kere keyifleri dört üzerine olur. İşte o zaman aşk ve muhabbet cuşuhuruşa gelir. «İmanım keyifler dört üzerine dir!» diyerek atılan nara kubbei âsümanı çınlatır azizim!

Bu keyiflerin dört şeyden mürekkep olması zâhirde:

Mey ve mahbub ve maicari ve gülistandır.

Bâtında ise; Hâfız Şirazînin buyurduğu gibi:

Mey, aşkı ilâhî,
Mahbub evliyai kiram,
Mâicarî, Cenabı Hakkın feyzi,
Gülistan da ariflerin kalbidir.

İşte cenneti âlâ da bu dört üzerindedir: Mey, şarabı tahur; mahbub, hudanın cemali, maicarî malûm. Gülistan cevabı adendir. İnsan evvelâ aşkı mecazîde, sonra aşkı hakikîde cevelân eder, nihayet fenafillâh makamında hakla baki olur.

Mevlevilerle bektaşilerin manevi ittihatları vardır. Ehlinin malûmudur. Şu sözden de bir dereceye kadar malûm olur:

Mevlevilerle bektaşiler cansız ve meysiz,
Kadirilerle rüfailer aşksız ve âteşsiz.

Sadîlerle bedevîler cezbesiz ve donsuz,
Halvetîlerle celvetîler lâlesiz ve sümbülsüz olamazlar azizim.

Mânayı zahirisi malûmdur. Mânayı işareti budur ki: Mevlevîlerle bektaşiler mahbub severler. Zira ki mey için muhakkak sâkî lâzımdır. Sâkîsiz mey içilmez. Mey ile ney, sâkî ile piyale tevemdir.

Hakikate gidersek, mürşidi kâmil edilen feyzi Rabbanî piyalesinden şarp aşkı nûş edip mesti lâyakal olmaktadır. Daha ileri ve içerisine gidersek, bizzat kendisidir, sâkî, bâkî sultanım.

Kadirîlerin aşkı inkâr olunmaz. Rüfaîler de ateş yerler. Biz şarap içeriz, onlar nâr şurubu içerler. Sa'dî ve Bedevî sahihan ehli cezbedir. Donar ise (müşkül açılıyor) Dikkat etmeli remze! Halvetî celvetî bizzat cânanın bahçesinden lâle ve sünbül (anı sen bil) devşirir. Yani envai şükûfei tecelliyatı rabbanî ile dimağı maneviyesini pürneş'ei zevku safa eder.

Hele Nakşîler..artık onları sorma ki, onlar göze yâr ve ağyare güvenmeyip kafileyi bir acaip yoldan götürürler.

Bir tarihte İstanbulda Üsküdarda mecazibden bir zat varmış, iskele başında durup bir paşanın birisi kayığa binerken elindeki değnek ile sırtına vurmuş. O gün o paşa sadrazam olmuş. Herifin dediği gibi sen buradan git de istersen sadrazam ol. Meşhur meseledir, göz görmeyince gönül katlanır. Bu sahrayı aşk ve vadii cenunda ve belâda şimdiye kadar böyle ne kadar gönül perişanlığı çekilmiştir. Ne çare, bu yolun kanun ve âdatı böyledir. Bu yolun neş'e ve muhabbeti de bununla çıkar. Sultanım! Bu gönül kırıklığı ile orsa boca giderken Müşir Arif paşanın Edirnede Sultanselim camiindeki avizelerine çatıp gönlüm gibi kırdığımızı anlatayım:

1318 senesi rebiyülevvelinin on ikinci pazartesi gecesi, leylei veladeti nebevî olmasile, alelâde akşam namazından sonra Müşir Paşa hazretlerini ziyarete gitmiştim. Huzurlarında evvelce gelen âmir ve zabitan vardı. Şerbetler geldi, içildi. Bir on dakika kadar huzurlarında bulundum. Bilmem neden, bana hiç iltifat etmedi. Bu gibi gecelerde huzurlarına gittiğimde «hacı efendi, yatsı namazını nerede edâ edeceksiniz, nasılsınız, iyi misiniz; maaşllah havalar da güzel gidiyor» gibi iltifatlarile gönlümüzü alırdı. Bu sefer ufacık bir iltifatta bulunmadılar. Azizim, gönül denilen şey gerçi insanın içinde ise de tahtı idare ve hükmü tasarrufunda değildir. İnsandan hariç bir şeydir. Gönüle söz anlatmak biraz müşküldür. Bizim koca budala gönül Müşir paşaya küstü. Bu efkâr ile yatsı namazını edâ için Sultanselim camii şerifine gittim. Orada müşir paşanın avizeleri vardır. Bu gibi mübarek gecelerde ispermeçet mumlarile tezyin olunup yanar. Yine öylece yakmışlardı. Erkânıharbiye tahrirat kalemi

hulefasından bizim Âşık Galip Bey oğlumuz gelip yanıma oturdular. Zaten kendisi vücutlu, mülehham olmasile sıcaktan bizar oldu, kalkıp önümüzdeki pencereyi açtı. Derhal oradan güzel rüzgâr esmeğe başladı. Herkes de memnun olup rahat teneffüs ederek «ne güzel oldu!» dediler. İşte bu rüzgârın zuhuru avizenin mumlarına tesir ederek mumlar eriyip fitilleri uzamış, fitiller iki tarafa meyletmeğe o canım büllûr şişelere ateş vurmuş. Şişeler başladı çatlamağa, çat pat kırılarak yere düşmeğe. «Acaip, nedir bu?» dedim. «Gönlünüz Müşir paşa hazretlerinin avizesinin şişelerini kırıyor. dediler. Sustum çok istiğfar ettim:

«Âşıkına olmasa idi meyli
«Kırmaz idi çanağını leyli..»

Meyil ve muhabbet olsun da kırılan çanak çömlek olsun:

«Dökülen mey, kırılan şişei rendan olsun»

Sultanım kırıklık, feriklikten iyidir. Cenabı Hak buyurmuştur ki «Münkesir olan kalblerdeyim» diye.

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ

İstanbul'un: Cami, Mescit, Tekke, Türbe, Kilise, Ayazma, Kütüphane, Çeşme Sebil, Saray, Yalı, Konak, Köşk, Han, Hamam, Tiyatro, Meyhane... Bütün Yapıları, Devlet Adamı, Âlim, Şair, Sanatkâr, İş Adamı, Hekim, Muallim, Hoca, Derviş, Papaz, Keşiş, Meczup, Hanende, Sazende, Çengi, Köçek, Ayyaş, Derbeder, Pehlivan Tulumbacı, Kabadayı, Kumarbaz, Hırsız, Serseri, Dilenci.. Bütün Şöhretleri, Dağı, Bayırı, Suyu, Havası, Mesire Yerleri, Bahçeleri Bostanları ve İlâh... Bütün Tabiat güzellikleri ve Coğrafyâsı... Sokakları, Mahalleleri, Semtleri... Yangınları, Salgınları. Zelzeleleri, İhtilâlleri, Cinayetleri ve Dillere Destan olan Aşk Maceraları... Halkının Devir Âdet, An'ane Giyim ve Kuşamı... İstanbul Argosu... İstanbula Ait Resimler, Şiirler, Kitaplar, Romanlar Seyahatnameler... İstanbula Gelmiş Yabancı Şöhretler.

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ :

Türk tarihinin hazinesi, Türk vatanının ziyneti Türk Milletinin gözbebeği olan büyük ve güzel İstanbul, bir ömrün mahsulü olan bu eserde, lâyık olduğu ihtimam ile mütalâa edilmektedir.

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ :

Yer yüzünde hiç bir şehre nasib olmamış bir eserdir. Alfabe sırası ile 250 bin maddelik metni ve ihtiva ettiği binlerce resim, kroki, plân ve harite ile bu azametli şehir kütüğü her şeyden evvel büyük beldenin üzerindeki Türk damgasını belirtir.

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ :

İstanbul tarihinin hazinesi, bir kütüphanenin ziyneti her İstanbullunun ve İstanbulu seven vatandaşın alması gereken bir eserdir.

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ :

Hem onbeş günde, fasiküller halinde yayınlanmaktadır. DÖRDÜNCÜ CİLDİ KASIM 1960 DA TAMAMLANMIŞTIR. Z harfine kadar hazır olan bu muazzam eserin, müteakip her dokuz ayda bir cildi verilmiş olacaktır.

ABONE ŞARTLARI :

Abone bedeli, 15 fasikül üzerinden 50 - liradır.
Öğretmenler
Devlet memurları
İktisadî devlet teşekkülleri memurları
Banka ve sigorta şirketleri memurları ve bu müesseselerden tekaüt olanlar
Abone bedelini taksitle ödeyebilirler.

Bir fasikülü 350 kuruş

İçinde geçen vak'alar, eski saray hayatı ve teşkilâtı ile beraber adım adım, köşe köşe

TOPKAPI SARAYI

Reşat Ekrem Koçu'nun bu mühim eseri çıktı. Kitapçılardan arayınız.

Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay
İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ ve Neşriyat Kollektif Şirketi

Mühürdarzade Hanı Kat: 3, No. 315 - SİRKECİ